

A Napkút Kiadó és a Cédrus Művészeti Alapítvány – az Anyanyelvőpolók Szövetsége és az Anyanyelvi Konferencia elnöksége védnökségével – szógyűjtő pályázatot hirdet középiskolások, egyetemi és főiskolai hallgatók és pályakezdők, illetve középiskolai tanárok és diákkörnyezetben otthonos civilek számára „Így beszélünk mi” címmel.

A pályázóktól azt kérjük, hogy szűkebb vagy tágabb környezetük nyelvhasználatából gyűjtsenek minél több olyan diáknyelvi szót, kifejezést, szókapcsolatot, amely alakjában, jelentésében eltér a köznyelvtől, s elsősorban a diákok és jobbára a mai fiatalság beszédében, mindennapi nyelvhasználatában fordul elő. A szavak, kifejezések a diákélet valamennyi fontos helyszínét, eseményét, témáját (kollégium, menza, tárgyak, érdemjegyek diáknyelvi elnevezései, szabadidő, napközi, sportélet, udvarlás, szerelem, diszkó stb.) és tágabban a vele összefüggő (családi, hivatali, mindennapi) beszédhelyzeteket érinthetik. A beszélt nyelvi gyűjtés alfejezeteként az elektronikus és mobiltelefonos kommunikáció használatos írott szóalakjainak gyűjtése is elfogadható a fentieknek megfelelően felszerelve.

A szószedet címszavai összeszerkeszthetők ábécésorrendben vagy tematikus bontásban.

A gyűjteménynek tartalmaznia kell a diáknyelvi szót, kifejezést, annak jelentését az adott szövegkörnyezetben, egy-egy példamondatot a címszóval, valamint fel kell tüntetni a gyűjtés, az előfordulás helyét (az iskola pontos elnevezése, a város, falu neve).

A bevezetőben két-három oldalon írják meg a gyűjtés módját, a szerzett tapasztalatokat, esetleges észrevételeiket.

Felhívásunkra magyarországi iskolákból és határon túli magyar, illetve vegyes nyelvű környezetből is várunk pályázatokat. Előbbiekben magyar nyelvben többé-kevésbé járatlan idegen ajkúak körében (iskolában, a családban és a mindennapi élet más helyszínein is) a belső szóhasználatban alkalmazott magyar jövevényszavak, utóbbiakban a másnyelvű környezet nyelvi hatását tükröző szóhasználat elemei is gyűjthetők, a többivel elegyítve vagy elkülönítve. Mind a szomszédos országokbeli, mind a világ távolabbi részeiben (a tengerentúlon) a szórványmagyarság körében még eleven szóhasználat gyűjtési terület lehet pályázatunkon.

Olyan, írói vénával megáldott gyűjtőktől, akik irodalmi munkában folyékonyan beszéltetni tudnak jellegzetes szóhasználatú szereplő(ke)t, a Napkút Kiadó folyóirata, a Napút közlésre elfogad nem túlméretezett terjedelmű (egy szerzői ívet meg nem haladó) kerek alkotásokat is, amennyiben művét a szerző ellátja a szükséges szómagyarázatokkal és az egyébiránt is megüti a közölhetőség mértékét.

A szógyűjtemény tartalmazzon legkevesebb 100 címszót, illetve szókapcsolatot, de szívesen fogadunk több ezres gyűjteményeket is. A gyűjtés beküldhető gépiratban (kézzel írt formában is), elektronikus adathordozón (CD-n, flopin) vagy e-mailen.

A legértékesebb és legátfogóbb pályaművek pénzjutalomban részesülnek, illetve belőlük szemelvények publikálásra is kerülhetnek.

I. díj	100 000 Ft
II. díj	75 000 Ft
III. díj	50 000 Ft.

A pályázatokat neves nyelvészekből álló bírálóbizottság értékeli.

Beküldési határidő: 2006. október 31. A borítékra írják rá: „Diáknyelvi pályázat”!

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

VIII. évfolyam I. szám

Kiadja a Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó Kft., Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztőségi titkár: **Láncos Sára**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.
Szerkesztők: **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (próza), **Király Farkas** (vers),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (tördelés), **Vincze Ferenc** (műbírálat).

Napút-kör: **Csűrös Miklós**, **Gráfik Imre**, **Kosáry Domokos**, **Lászlóffy Aladár**,
Osztoivits Levente, **Sánta Ferenc**, **Schwajda György**, **Konrad Sutarski**,
Sütő András, **Székely Magda** (tiszteletbeli konzulenssek). • Alapította: **Masszi Péter**.
Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. • Telefon/fax: (1) 225-3474

E-mail: napkut@t-online.hu • Honlap: www.napkut.hu

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Rt. és az NH Rt.

ISSN: 1419-4082

Előétér

Gyárfás Endre: A humor világtörténete	3
Druzsín Ferenc tanulmánya	5
Sütő Csaba András két verse	12
Határ Győző trufája	14
Karaffa Gyula szólásfejtése	18
Szilágyi György múltidézése	22
Bíró József meseferdítései	26
Isztray Botond prózarészlete	29
Sz. Pórdy Mária életképe	32
Fecske Csaba verse	33
Tandori Dezső lazálmái	34
Végh Attila két verse	36
Nagy Zopán haikui	38
Bajnóczy Zoltán palinódiája	40
Király Zoltán verse	41
Kérész Gyula négy limerickje	42
Novák Valentin verse	43
Péter Péter paródiái	44

Szótár

Balázs Géza: Képtelen sorolók, ragozások	47
--	----

Tárlat

Kerékgyártó István: Kultúrateremtő ősemlékezés	53
Péli Tamás festményei (a színes mellékleten)	
Balogh Ádám festményei (a színes mellékleten)	
Némethy Andrea: Zarándoklat a végtelenbe	57

Tóth-Máthé Miklós tárcája	60
Verrasztó Gábor karcolata	63
Merényi Krisztián groteszkje	66
Balogh Ildikó novellája	70

Hetedhét

Középkori pajzán költészet	
Provanszál ; Guilhem de Peitieu (Aquitániai Vilmos)	73
Ibér ; Martim Soares; Pero da Ponte; Pero García Burgalés	77
Német ; Kol von Niunzen, Oswald von Wolkenstein	80
Francia ; Jacques de Cambrai, Watriquet de Couvin	82
(Győrei Zsolt, Horváth Viktor, Jenei Zoltán és Ladányi-Túröczy Csilla fordításai)	

Milovan Sztefanovszki: Slájbokna és firfuválás
(Hász Magdolna fordítása) 85
Tomaž Šalamun: A batus gyermek;
Kenguru (Lukács Zsolt fordításai) 88

Fénykör

Nagy Bandó András: Boldog gyerek,
szomorú felnőtt 91
Bodrogi Gyula: Ahová vágyakoztunk, idejött. . 95
Kaján Tibor: Magányos cédrus 97
Szalay Károly: Siralomházi kanaszta 98

Dr. Koncz Sándor: „...két szekér
egy vendéggel jött meg...” 102

Ablak

Kikötő

Szakolczay Lajos: Szellem és lélek
(Kányási Holb Margit
és Fátyol Zoltán kiállítása)
A szín- és érzéstömbök drámaisága
(Bényi László festményei) 111
Huber András: A megélt iszonyat regénye
(Lászlóffy Csaba:
A félelem halmazállapota) 116

Könyvleletek

Vincze Ferenc: A hatalom nyomai
(Dragomán György: A fehér király) . . . 118

Illusztrációk: Péli Tamás parlamenti grafikái
. 31, 38, 39, 65, 72

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek I.

Barok Márk: Hajmeresztő történetek

**E számunk megjelenését a K+E Tanácsadó Bt.,
Tárlat rovatát a Táncsics Alapítvány támogatta.**

Folyóiratunk támogatói:

A Nemzeti Kulturális Alap
ismeretterjesztés
és környezetkultúra kollégiuma

Nemzeti
Civil
Alapprogram

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

VIII. évfolyam I. szám

Eccer vót

PÉLI TAMÁS GRAFIKÁJA

BALOGH ÁDÁM
AGYAM PARÁNYI SZEGLETE

Gyárfás Endre

A humor világtörténete

A melltartó világtörténete... Az alsószoknya világtörténete... A szex világtörténete...

Mostanában hetente jelenik meg egy-egy összefoglaló mű, amely valamilyen közhasznú tárgy, fogalom világtörténetével ismerteti meg az érdeklődőket. A kiadók igyekezete már-már mulatságos. Jut eszembe: miért ne írhatnám meg a humor világtörténetét?

Az anyaggyűjtés mellett nyilvánvalóan koncepcióra is szükségem lesz. Már meg is van!

Két vonulatot látok. Az egyikben a maradiak tartják kikacagnivalónak az újítók izgága törekvéseit, a másikban a haladók lepezik le vitriolba mártott penzával a konzervatívok vaskalaposságát.

Távoli ősrünk visongva vihogott a faágak között, amikor megpillantotta csapattársát sete-sután bóklászni a talajon. Nini, még két lábra is áll a szerencsétlen! Meg aztán ahogy a két száraz gallyat dörzsölgeti, amíg parányi villám nem lobban az avarban! A dörzsölgető ugyanakkor majd' megszakadt a röhögéstől, látván a fán csimpaszkodók majomkodását. Az ember, akinek első ízben sikerült megülnie a vadlovat, jót nevetett a kutyagolókon. Ők viszont a térdüket csapkodták, amikor az állat levetette lovasát.

Akik hatalommal bírtak, teli szájjal hahotáztak a kiszolgáltatottakon. Humorérzéküket úgy is csillapították, hogy szolgálkaikkal, fizetett bolondjaikkal mulattatták magukat.

A tréfák néha úgy sültek el, hogy nem ők, hanem rajtuk nevettek.

Az udvaroncok vidoran heherésztek, miután az angol király, I. György a poémákon köszörülte nyelvét. De csak befelé merészelték kacagni, amikor a jelenlevő költő, Pope, így helyeselt:

*– Igaz, mit Ófelsége mond:
minden poéta sültbolond.
De éppen Ófelsége példa:
nem minden sültbolond – poéta.*

A francia kultúrára büszke XIV. Lajos gögösen jelentette ki a fogadáson: – Európa a Pireneusoknál végződik.

A spanyol követ alázatosan hajolt a földig, és azt mondta:

– Szent igaz, Sire. És Gibraltárnál kezdődik.

A humor élvezetének jól ismert terepe, mint tudjuk, a vesztőhely volt. Bakó és elítélt egyaránt fakaszthatott durva röhejt a nézőseregből. Utóbbi azzal, hogy reszketett és összezsínálta magát, előbbi meg azzal, hogy képtelen volt a fejét a törzstől egyetlen csapással eltávolítani. Ha az áldozat bátor volt, a hóhér pedig ügyes, a nép, az istenadta nép komor maradt, sőt dühös. Nem tudott megbocsátani a poéngyilkosoknak.

Úgy tanultuk, hogy a humor a szituációból is, meg az egyén karakteréből is fakadhat. (Vö. helyzetkomikum, jellemkomikum.) Hebrencs fickó gyakran bukik orra, ejt el harminc tányért, szorul be a forgóajtóba. Kellő furfanggal csapdába csalhatjuk – „helyzetbe hozhatjuk” – a kapzsit, a fősvényt, a képmutatót.

A nyelvi humor még a hatalom „karakterében” is képes felmutatni a tragikum fonákját, a komikumot. – Mi volt Sztálin külpolitikájában az elvi szempont? – Elviszem. Pont.

Ízesebb és ízlésesebb humorforrás akkor fakad, ha felnőttkori tapasztalatainkat ütköztetjük gyermeki, természetes, ártatlanul logikus szemléletünkkel. Svejk átkiált az ellenség lövészárkába: – Hé! Ide ne lőjete! Itt emberek vannak.

A történelem során a legmakacsabbul megrögződő szokás, hogy azokon élcélődünk, akiket másoknak látunk. Más a bőruk színe, a nemzetiségük, a vallásuk, a testalkatuk, az életmódjuk, a humoruk. Sumér és akkád, óperzsa és ógörög, etruszk és latin, gepida és szarmata, arab és zsidó, flamand és vallon, orosz és csukcs, angol és skót... A fukarnak csúfolt, szoknyás hegylakó is oda-pörköl néha a túlon túl üzleties, ahogy manapság mondják, profitorientált britnek. – Írtam atyámnak – mondja az oxfordi diák –, küldjön azonnal ötven fontot vagy egy töltött pisztolyt. – És ha a pisztolyt küldi? – rémüldözik a diákcimbora. – Arra már van vevőm.

Ma már az információáradat korát éljük. Zúdulnak ránk a hírek, viccesek, szomorúak, döbbenetesek, abszurdak. Cselekedeteink felől csakis megbízható, hiteles információk alapján döntünk. Ilyesformán:

A farmerek főnöke a völgyben parancsot ad: – Fiúk! Erősítsétek meg a háztetőinket! Kemény telünk lesz. – Honnét tudod, főnök? – Az indiánok a hegyekben szaporábban vágják a fát.

Az indiánok főnöke a hegyekben parancsot ad: – Testvérek! Vágjátok szaporábban a fát! Kemény telünk lesz. – Honnét tudod, főnök? – A farmerek a völgyben már erősítgetik a háztetőket.

Informálás és dezinformálás veszedelmét valahogy csak túléljük. A gyűlöletet, a viszályt, a háborút jóval nehezebben. A Homo sapiens sapiens rászorgált, hogy a vadonban az állatok a maguk rémes magatartásáról lesújtó véleményét alkotva így üvöltsenek föl: – Farkas farkasnak embere!

Van-e út, s ha van, hol az az út, melyen végre-valahára reménykedve bandukolhatunk, s amely kivezet az ellenségeskedés mocsarából? Nem kell, hogy széles út legyen. Megteszi egy ösvény.

Afféle ösvény, melyen a farkas somfordál éppen. Szembejön vele a medve, mancsával mappát lapozgat. – Mit olvasol, medve? – Étlapot. – Rajta vagyok? – Rajta – felel a medve, és hamm! felfalja a farkast. Jön a róka. – Mit olvasol, medve? – Étlapot. – Rajta vagyok? – Rajta. – Hamm! A medve bekapja a rókát. Jön a borz, majd a vaddisznó, a mókus... Ugyanígy kérdezősködnek, ugyanígy végzik.

Jön a nyuszi. – Mit olvasol, medve? – Étlapot. – Rajta vagyok? – Rajta. – És nem lehet kihúzni?

– De lehet.

Druzsín Ferenc

Szabad száj – rendületlenül!

Arany János szatirikus pársorosai

Bár Arany nem beszélt úton-útfélen élet- és művészetfilozófiájáról, költeményeiben és leveleiben világosan kirajzolódik, olykor szinte „tétélesen” meg is fogalmazódik alkotótevékenységének vezérlő elve. A *Buda halálában*¹ ezt olvashatjuk: „Józan okos mérték. Ez folyamok partja, / Mely rohanó tettek árját visszatartja.” Egyik levelében² alkotó személyisége rejtegetett, egyéni sajátosságát beszéli ki: „Én csak bizonyos objectív állapotban tudom kezelni az érzelmeket. Hol valami engem közelről, mélyen sebez, ott hallgatok.”

Valóban: a *Tolditól* a nagykőrösi évek lírájáig, a *Buda halálától* az *Epilogus* „objectív” humoráig ez jellemzi az Arany-életművet. Ha némelykor mégis túlcsap az indulat a kijelölt „mértéken”, hogy ne kényszerüljön hallgatásra, elrejtí arcát is, lelkét is valamilyen tárgyias kép, archetípus vagy metafora mögé, és Bolond Istókként, szőlős gazdaként, „a fák sebeit kötöző” kertészként, halottait elsirató Ráchelként szólal meg.

Ismerősek ezek az Arany-szerepek; a „nagy” művek túlnyomó része e pozíciók valamelyikéből keletkezett.

Vannak azonban – kiváltképp a hatvanas évektől kezdődően – a fő sodor mögött olyan apró, pár soros írások, amelyekben legfeljebb félig-meddig sikerült az elrejtőzés. Többnyire aktuális közügy, amit bennük szóvá tesz, és mintha nem is nagyon akarná titkolni: én szólok, közügyben szólok, szóemelésem szatíra!

Ezt a félig „takarásba” húzódó Aranyt, aki súlyos dolgokat mond ki a kis versek fedezéke mögül, kevéssé ismerjük. Maga a költő nem jelentette meg pár soros „felvetéseit”, nem sorolta be a két „összes” egyikébe sem. Először fia, Arany László bocsátotta az olvasók elé; tele bizonytalansággal a lépés helyességét illetően. A *Hátrahagyott versek* „Bevezetésében”³ ezt olvassuk:

„Vajon érdeklél fogadja-e mind ezt a közönség? Vajon éppen a leginkább érdeklődők nem csalódnak-e várakozásukban (...)

De vajon nem ártok-e a közzététellel a boldogult emléke iránt tartozó kegyeletnek is? Szabad-e az alkotó művész műtermének minden forgácsát köz-szemlére tenni? Szabad-e a költő terveinek, eszméinek, ötleteinek kidolgozatlan vagy félig kész darabjait föltárni a világ előtt?

S ha egykor majd lehetne is: elérkezett-e már erre az idő?”

Ma már ez nem kérdés. Mára feladat lett belőle: a legértékesebbeket az olvasók figyelmébe kell ajánlani.

Három „pársorost” emelek ki közülük – majdnem taláalomra; nem több és nem más céllal, mint hogy láthatóvá tegyem Arany János költészetének azokat az értékeit, amelyek nehezen kapnak nyilvánosságot. Arany László megítélése szerint csupán a „Rögtönzések, tréfák, sóhajok” és a „Forgácsok” összefoglaló címet érdemlik, a Kritikai kiadásban pedig *Mondacsok* ezek, és *Forgácsok, tréfák*⁴, s a VI.

kötetbe szorulnak. Ezekben a rövid versekben – immár hányadszor rugaszkodom neki a kimondásnak – a bátran, határozott szóval bíráló Arany János szólal meg, mégpedig közéleti-politikai satírjában. [Olyan versekről van szó, mint a *Mondacsok* közé sorolt *Félmagyarság* (1860), a *Cylinder* (1860), a *Demokrata-nóta* (1867), az *Emlékre* (1869); a *Forgácsok* gyűjteményéből pedig a *Báró Kemény Zsigmondhoz* (1865), a *Civilizáció* (1877), a *Régi adoma* (1879), a *Hasadnak rendületlenül* (1880 körül) és mások.]

A három vers, amelyet írásomban szeretnék bemutatni: a *Cylinder*, a *Civilizáció*, és a *Hasadnak rendületlenül*.

Cylinder. A Kritikai kiadás VI. kötete a költemény szellemi-történelmi környezetéről az alábbiakat írja:

„1860-ban tüntetésül országszerete divatba jött a magyar viselet. (...) Arany nem volt barátja a külsőségekben nyilvánuló hazafiaskodásnak, különben is visszásnak találta a felemás magyarkodást: attilához a pantallót, kaputrokhöz a csizmát.”⁵

Más baja, lényegesebb kifogása volt Aranynek, mint ami a kritikai kiadásban olvasható; a hatvanas évek elején zajló „átöltözés” (átöltöztetés?) mint politikai „mozgalom” – az nem tetszett neki. Úgy látta mindezt, mint a politika rugójára mozgó világot, össznépi bábjátékot. Hogy ne kelljen elhallgatnia vagy félig-kimondással beélnie; ahogy a nagykőrösi évek lírájában, most is tárgyiasította a bajt: áttemelte a jelenséget egy általánosabb, tárgyira tompított képbe, majd pedig a jelenség metaforisztikus képiségébe. Így lett a négy soros vers „főhőse” és mindenfajta üres külsőség metaforája a cylinder, s így vált kimondhatóvá az egyébként kimondhatatlan.

A négy soros satírjában (úgyszólván Kölcsey „előírása”⁶ szerint) megvan a komikum elengedhetetlen feltevéle, az „elmésség”.

*A kalapom cylinder,
Nem holmi csekélység:
Ha fölteszem: magasság,
Ha leveszem: mélység.*

Az „elmésség” az első rápillantásra nem más ebben a négy sorban, mint a népi észjárás kedélyes, megmosolyogtató szellemessége. Kis odafigyeléssel kiderül: a szellemesség ezúttal a komikum egyik válfaja, a *tiszta komikum*, amely Barta János szerint „önmagában megálló, transzparencia nélküli (...) világ: a nevetés tiszta fluiduma.”⁷ Ahogy a népi észjárás nyelvi produktumaiból, a szólásokból, a közmondásokból, Arany soraiból is „tanulság”, mégpedig talányos színezetű tanulság süt ki. Ha a két utolsó sor végére odaillesztenénk a kérdést: Mi az?, szabályszerű találós kérdés lenne belőle.

Azzal, hogy a szellemesség, minden könnyedsége ellenére vagy éppen azáltal, eléri a tiszta komikum mértékét, igazat adva Kölcseynek, „behatását aestheticává csinálja”⁸. Ám az alaposabb olvasat felismerteti velünk, hogy „a nevetés tiszta fluiduma” mögöttésében mégis ott bujkál valami „transzparencia”-féle, azaz felismerszik az Arany-vers „bensőségértéke”⁹. Felismerszik az, hogy a „magasság” és a „mélység” az általános emberi értékrendben átellenben vannak, továbbá, hogy bár elvileg a gondolati, tartalmi „mélység” az érték, a gyakorlatban a „magasság”, jelesül a „cylinder” a *társadalmi érvényesülés jelmeze*. Ez a „hiba”, Bergsonnal szólva ez a „komikus hiba”¹⁰ – az imént elmondottakból következően – a tár-

sadalom megítélésében nem számít hibának, így a tiszta komikum korekciós szerepében, jótékony terápiájában nem lehet bízni.

Nem bízta rá „ügyét” Arany János sem: „aestheticává” csinált négy-sorosában a tiszta komikum és a bensőségérték egymásra (egymásba?) vetítésével megteremtette az érem harmadik oldalát, a néhány sorba tömörített közéleti-politikai szatírá-t.

Ha az általános értékrend kép-leténél egy fokkal konkrétabb jelen-téstartalmú képet is kipróbálunk, ak-kor újabb értelmezhetőséghez jutunk, ráadásul nemcsak konkrétabbhoz, ha-nem valószínűbbhöz is.

„Ha fölteszem: magasság (...)”

Nem nehéz megérezni Arany Já-nos állításában a szatírá-t: ez a „ma-gasság” lényegét tekintve ál-magas-ság, látszat; olyan magasság, amely nem ember-voltunk lényegéből szár-mazik: ez tárgy-lényegű, cilinder-lé-nyegű!

„Ha leveszem: mélység.”

Ha „leveszem”: lefedetlen-ellep-letetlen marad a fej. A fedetlen em-berfej – „mélység”, amelyhez szinte reflexszerűen kötődik az asszociáció; üreg, üresség, s végül a következtet-és: a „mélység” – az üres emberfej!

Mi ebből a „tanulság”, illetve mi arra a bizonyos találós kérdésre a va-lószínűsíthető válasz?

A cilinder (a lényeg álcázására szolgáló mindenkori öltözet) az *álság jelmeze*, amely arra jó, hogy elrejtse a lényeg *hiányát!*

1877 után keletkezett a *Civilizá-ció*

*Ezelőtt a háborúban
Nem követtek semmi elvet,
Az erősebb a gyengétől
Amit elvehetett, elvett.*

*Most nem úgy van. A világot
Értekezlet igazgatja:
S az erősebb ha mi csinyt tesz,
Összeül és – helybenhagyja.*

„(...) a berlini kongresszusra vo-natkozik, melyen az európai nagy-hatalmak részben jóváhagyták azokat az intézkedéseket, amelyeket a cári Oroszország a török háborút befejező sanstefanói békékben magának biz-tosított.”¹¹

„Gyengébb” és „erősebb” orszá-gok – máig létező kategóriák. Az erő-sebbség többnyire háborúban szokták érvényesíteni akarataikat. Háborúzni pedig úgy háborúztak, hogy „Nem követtek semmi elvet”; barbár gya-korlat „rendezte” az országokon átérő ügyes-bajos dolgokat:

*„Az erősebb a gyengétől
Amit elvehetett, elvett.”*

Arany végletesen ironikus állapo-tot ismert fel: a kiszolgáltatottak utol-só mentsvára, elégtétele, a komikum ebben a helyzetben a minimumra zsu-gorodik; furcsa finton csupán az irónia és a humor határán.

A második strófa látszólag lényeg-es fordulatról „tudósít”: „Most nem úgy van. A világot / értekezlet igaz-gatja”, s a történések (a „változások”) eme pontján mintha azt éreznék az ol-vasó, hogy a gyengék sorsát a „civiliz-áció” legalább szatírává oldja (amely-ben, mint tudjuk, benne van, ha nem is a kiszolgáltatottak fölényhelyzete, de a változás több-kevesebb esélye, vagy legalább a szatírizáló változásba vetett hite). Ám a felismert valóság, és ennek megfelelően Arany komiku-ma az utolsó sorokban megsemmi-sít minden reményt: az „értekezlet”, amely „igazgatja” a világot, a múltbeli barbárság helyébe a cinizmust, az író-

nia újkori „szalonképesített” (?!) változatát állította:

„S az erősebb, ha mi csinyt tesz,
Összeül és – helybehagyja.”

Felesleges dolog lenne – mondjuk a XX. századra – aktualizálni Arany János sorait : az itt valójában a kérdés, hogy képesek vagyunk-e hinni a leleplezés és a kinevetés terápiájában, vagy marad az ironia – a mentsvár és a változás reménye nélkül.

A felező nyolcasok dalos könyvnyedsége jól érzékelhető kontrasztot teremt a statikussá rugalmatlanodott ironiához.

És végül a harmadik költemény, melynek címe: *Hasadnak rendületlenül* (1880 körül).

Zavarba ejtő vers: első olvasásra a *Szózat* „szent” szavai, magasztos gondolatköre valamint a hétköznapiág és a „vásári beszéd” groteszk „keveréke”.

Mi okozza a zavart? A jóízlés sérül-e ebben a keverékben, vagy netán tilalom zárja el a magasztos tematikát a groteszk komikum elől?

Baj lenne, ha akármilyen hivatkozással kitiltanánk a nevetést bármilyen eszme- és témakörből; ez tulajdonképpen azt jelentené, hogy művészetén kívüli tényező döntésére bízunk, megengedi-e a komikumot, vagy nem. Már Kölcsey Ferenc tudta, hogy senki más, mint az alkotó, és semmi más, mint az alkotó művészete e jog birtokosa, tilalmi lajstrom pedig nem létezik.

„Nincs semmi annyira jó, nemes, nagy és szeretetre s tiszteletre méltó, hogy komikai felvilágításban nevetségessé ne tétessék; s a művészi szépség kisebbedik-e Aristophanesben, midőn Euripidest vagy Sokratest, vagy

éppen az istenségeket teszi nevetség tárgyává? Amikor Lukianus a religió legszentebb tárgyait a bohóság alakjában állítja elő, nem éppen annyi szépséggel ragyog-e: mint midőn a philosophiának álорczás követőin oly érdemlett csapásokat von keresztül?”¹²

Kölcsey költészete maga a „bizonyíték” a „komikai felvilágítás” egyetemességére. A *Himnusz* „szomszédja” a *Vanitatum vanitas*: nagyjából két hónapnyi idő és egy elbeszélő költemény (Remete) választja el őket egymástól időben és kötetben, ám ez utóbbiban látszatra a Himnusz téziseinek negációja szólal meg. Természetesen nem tagadja a komikum a „komoly” sorokat, csupán azok antitézisével lett egész a világ, amelyben Madách dialektikája, „a végtelen érzete” és „az arasznyi lét” világot szabályozó együtthatása fogalmazódik meg. Példaként csupán egyetlen ilyen „párhuzamot” idézek fel: a Himnuszban

„Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.”

A *Vanitatum vanitas*ban

„Mátyás dicső csatázási,
Napoleon hódítási,
S waterlooi diadal:
Mind csak kakasviadal.”

Arany sokat „épített” Kölcsey komikum-felfogására: a *Vanitatum vanitas* többször felbukkan művészetfilozófiájában. 1859 májusában elkeseredett barátjának, Tompa Mihálynak a következő testi-lelki nyavalyák ellen való „orvosságot” ajánlja: „(...) a napokban igen jó kedélyflastromra találtam

bukkanni, s ez Kölcsey »Vanitatum vanitas«-a, melyet máskor csak tréfára vettem, de most betű szerint hiszem, vallom és követem (...).” 1865-ben „Báró Kemény Zsigmondhoz” című, komikumba foglalt verses „rím-tanában” azt írta, hogy

*„Tanulnának Kölcseyunktől
És más régibb bölcseinktől
»Phidias amit farag –«
Hogy rímelnek! Ecce! Íme!...
(A manóba! Nincs is ríme):
»Berovátkolt kódarab – «”*

Van példánk a pálya végéről is. 1880. december 10-én írta be az Ószikék legvégére az *En philosophe* című négystrófás kis verset; mérleg ez a költemény, melyben a visszapillantás egyenlege az, hogy

*„Most látom, hogy ami volt,
Eltűnt édes mámor;
»Vanitatum vanitas«
Maga is a humor.”*

Zavarba ejtő vers a *Hasadnak rendületlenül* – írtam az imént. Természetesen korrigálnom kell: a megállapítás helyesen úgy hangzik, hogy Arany versétől zavarba jövünk, ám erről nem Arany komikuma tehet, hanem a mi szemérmes viszonyulásunk bizonyos témákhoz. S még az tehet, ami ezzel oksági összefüggésben áll; komikum-beli ismereteink fogyatékosága.

Íme a két és fél strófa:

*Hasadnak rendületlenül
Légy híve, ó magyar!
Bölcsődtől kezdve sírodig
Ezt ápdold, ezt takard.
A nagy világon ekivül
Nincs más, amit mivelj:
Áldjon vagy verjen sors keze
Itt enned, innod kell.*

*Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt,
Ez a föld másra sem való,
Csakhogy eltékozold.
Itt küzdtenek honért a hős
Árpádnak hadai;
Botorság volna ezt a hont
Neked fenntartani.*

*Szabadság! Itten hordozák
Véres zászlóidat,
Szabad szájl! Itt csikorgatod
Véres fogaidat.*

Az első versszak, ahogy a két és fél strófányi töredék „egésze”: satíra. Egyenes beszéd a rejtjelezés legcsekélyebb szándéka nélkül. A nyolc sorból három (a 2., az 5. és a 7.) majdnem szóra egyezik a Szózat első strófájának megfelelő részével, a többi négyes és hármas jambus sor a Vörösmarty-verssel megegyező belső tagolódással. (Annyi „álcázás” mégis van benne, hogy a Szózat négysoros strófáit összevonta nyolcsorosba; persze maga Arany is tudja, hogy ez pusztán játék, a komikum eszköze, és nem rejtett el vele semmit.)

Az első sor olvastán megdöbbenünk: jól olvastuk? A ‘rendületlenül’ szó költészetünkben (és tudatunkban) a magasztos, a fenséges eszmékhez, gondolatokhoz rendelődött, kiváltképp a Szózat óta. A „légy híve, ó magyar!” –sor meg is erősíti, hogy tilosban járunk, amikor mindezt a testiség komikumában (a népi nevetéskultúrában) őshonos „has”-hoz kapcsoljuk. A negyedik sor, az „Ezt ápdold, ezt takard” tartalma talán mégis old valamicskét az első két sor abszurdján, hiszen ez legalább valóságos célra irányuló intelem, csak éppen a vásári nyelv komikuma hangszerelésében. Mert ez lefokozás:¹³ a „szentségek” lerántása” a *dolog*¹⁴ szintjére (‘haza’ és ‘has’), az ünnepélyesből a köznapiba¹⁵ (a „Mely

ápol s eltakar"-sor tartalmának fejte-
tőre állítása: „Ezt ápod, ezt takard.”).
A versszak utolsó sora („Itt enned, in-
nod kell”) viszont már egyértelművé
teszi; Arany János nem szentségcsúfo-
lásba vitte olvasóját, hanem a magyar
történelem egyik tipikusságát szatiri-
zálta: a dáridózó, lakmározó létforma
úgy igyekszik szalonképessé tenni ma-
gát, hogy magasztos eszmékhez, gon-
dolatokhoz rendelt szókinszbe, nem
„testére” (nem is testre, hanem lé-
lekre) szabott nyelvi öltözékbe rejti kö-
zönséges, „testi” lényegét.

Nem először szatirizálja Arany az
„itt enned, innod kell” életfilozófiát.
Ismerjük ugyancsak „nehéz” költe-
ményét, a *János pap országát*, me-
lyet még 1848-ban írt. A legfogósabb
kérdés érintése („Krisztus szent val-
lásának” „keresztény tivornya”-ban va-
ló ünneplése) felesleges tehertéte-
le lenne tanulmányomnak; csupán a
tárgyhoz szorosan kötődő motívumot,
a metaforává vált 'János pap orszá-
ga' egyik tipikus ismertető jegyét, az
eszem-iszom „népszokását” idézem
fel. Nos ennek a János papnak

*„Udvarán örökké tombolt
A lakzi, kaláka,
Hét mérföldre érzett a szag
S úgy hitták ezt a vidéket:
János pap országát.”*

Még egy strófát idézek az országos
népünnepélyből:

*„Sült ökör hevert szanaszét
János udvarában,
Két szarván boros csobányok,
Kard az oldalában.
Akinék tetszett, odament,
Az ökörből vágott,
S jót ivott rá a csobányból,
Nem is könnyen hagyta aztán
Ezt a jó országot.”*

A *Hasadnak rendületlenül* szerint
nincs ez másként a XIX. század vé-
gén sem. Legfeljebb annyi a változás,
hogy életfilozófia lett az egykori gya-
korlatból: „Itt enned, innod kell.”

A második strófától nem jövünk
zavarba. Nemcsak azért, mert az el-
ső nyolc sorban kellő immunitást sze-
reztünk; nincs mitől zavarba jönnünk.
Tényeket, bírálatokat sorjázhatnak a
sorok, ám hiányzik belőlük a ko-
mikum többlete. Két bírálat, két té-
telmondat, két tény ez a versszak: az
apák örökségét eltékozló utódok – az
egyik; Árpád és a hon mai fenntartói
összehasonlításának képtelensége – a
másik. De hiányzik belőle a komikum,
kiváltképp a komikum „elmésségéből”
sugárzó esztétikum.

A harmadik, a négysoros záróstrófa
után „elnézzük” a költőnek az átmeneti
komikumtalanságot; összetett költői
értékek sűrűsödnek ezekbe a sorokba.

A „szabályszerű” első és második
sorra két teljesen „szózatlan” sor kö-
vetkezik, mégis az az olvasó érzése,
hogy minden szó telitalálat, és benne
lappang a szatíra. A *Szózat* 'sza-
badság' szavát a század végén a 'sza-
bad száj' váltotta fel; a két szó köz-
ti tartalmi különbség, a kontraszt gro-
teszk komikumát fokozza a sorközépi
rímeltetés feleslegessége, öncélú já-
tékosága. A 'szabad száj' egyúttal
összefoglaló neve (közös nevezője)
mindazoknak a jelenségeknek, ame-
lyek a 'szabadság' otromba átértel-
mezéséből származnak, s amelyeket
mint 'komikus hibát' szatirikus so-
rokban már korábban is többször
megfogalmazott. Egyszer a Vojtina Ars
poeticá-jában („Ki a hazáról mond na-
gyot, sokat: / Csak rajta! Nem hiába
kurjogat. / De bár a hont szeretjük
egyaránt: / Van a modorban néha, ami
bánt (...)), többnyire azonban ezek-
ben a bizonyos pársorosokban („De-

ák Ferenc, megélünk mi / Kend nélkül, / Kívánjuk a szabadságot / Rend nélkül"; „Ti vagytok-é, kik most szavaztok, / Szatócsok és részeg parasztok, / S megvesztek általa!?!“ stb.). Ám ezek a szatirikus szavak nem jártak sok eredménnyel: a *Hasadnak rendületlenül* utolsó másfél sora mintha egy végső kimondási kísérlet akarna lenni; nem a humor vagy a szatíra – fentebb idézett – szelídebb szavával, hanem – merjem-e leírni – „expresszionista” hang- és színharsánysággal:

„Szabad száj! Itt csikorgatod
Véres fogaidat.”

A Kritikai kiadás azt írja erről a versről, hogy „A Szózat parodisztikus kifordítása (...)”

Erről még beszélni kell: a paródia kérdéséről.

Arról, hogy természetesen téved a Kritikai kiadás jegyzete: a *Hasadnak rendületlenül* – nem paródia, így a *Szózat* paródiája sem lehet. A paródia poétikai alapkérdése ugyanis az, hogy célpontjában a mű áll, vagy írója alkotómódszere, írói jellegzetességei, és a létrehozott írás, maga a paródia komikusan (komikumban) újraköltött alkotás. Itt minderről szó sincs!

A *Hasadnak rendületlenül*: travesztia; egy közismert alkotó (Vörösmarty) közismert művének (*Szózat*) szövegébe egy másik alkotó (Arany János) aktuális mondanivalót helyez, és pedig úgy, hogy nem utánozza és nem költi újra. Ellenben kihagyásokkal átveszi a legismertebb szókapcsolatokat, sorokat, szövegrészeket, és a „kihagyott” helyekbe csempészi az aktuális, a közérdekű gondolatok felsorát-so-

rát. Alapkérdés az eredeti mű közismertsége, és pedig azért, hogy azonnal felismerhetőek legyenek a beléplántált „új”, „idegen” szövegek. Ez a felismerés vezet el a travesztia voltaképpeni céljához: a degradáció komikumához.

Arany János éppen ezt akarta; a *Hasadnak rendületlenül* ennek a degradációnak a szatirikus „töredék-remeke”.

Jegyzetek

- ¹ Az idézet a Buda halála első énekéből való
- ² In: Arany János levelezése író-barátaival. II. k. Budapest, 1889. Ráth Mór 92.
- ³ Arany János Hátrahagyott versei. I–II. Budapest, 1886. Ráth Mór
- ⁴ Arany János Összes Művei. VI. kötet. Budapest, 1952. Akadémiai Kiadó.
- ⁵ Arany János Összes Művei. VI. kötet. Budapest, 1952. Akadémiai Kiadó. 236.
- ⁶ Kölcsey Ferenc: Komikumról. Élet és Literatúra. II. 1827.
- ⁷ In: Barta János: A pálya végén. Budapest, 1987.
- ⁸ Kölcsey I. m.
- ⁹ Szintén Barta Jánostól származó kategória: a szépirodalmi műben az emberi értékek jelenléte.
- ¹⁰ H. Bergson: A nevetés. Budapest, 1986. Gondolat Kiadó. 3. kiadás
- ¹¹ Az idézet a kritikai kiadás (A. J. Ö. m. VI. Budapest, 1952. Akadémiai Kiadó) jegyzetéből való.
- ¹² Kölcsey Ferenc: I. m.
- ¹³ M. Bahtyin: Francois Rabelais művészete (...). Budapest, 1982. Európa Kiadó
- ¹⁴ H. Bergson: A nevetés. Budapest, 1986. Gondolat Kiadó, 70.
- ¹⁵ H. Bergson: I. m. 112.

Sütő Csaba András

Halotti beszéd és könyörgés

Latiatuc feleym szumtuchchel, miu wogmuc: pur, pysa es chomow wogmuc. Menyi milosztben terumteve eleve miu isemucut Balvanyut es odutta uola neki sorot es blazoat. Es odutta ysa mend u foianek. Es meend az udo imigyen az viragos kertben... Es meend az udo es az gyilmilsek num verek el az ebuctol uolow valot. Ge mundoa neki ysa Heon meret num eneyc tobb bab. Isa az ki emdül az züöldségtül, lesz horoguwo puc-puc es orrlidak ranczolasa: szaganac szagaval szenvedül. Hadlawa choltat istentül, ge feledeve. Engede urdung intetuiniec es osszekeuerte Iumurdsachot Bur num isaua. (Heon mundoa akkor az mozivaszonnac: „Ez a djerek meg num normalis.”) Es az menuben halalut es gazut even. Horoguvec isten es szalaitotta vola mend az szentucut az military shopba, az gazuc turchucat bogy migé ne szokosztják vala. Num Heon maganec, ge mend u foianek vetete az maszkat... Es zavara az nyomorultut ez munkas világ beleé, es volow az vermuben szint ugy munkas világ es mend angelcu es mend szentuc – mundoac num touwab eluiselni ez buzuet – vetevec moguk rohanuast az gyimilcses fabuz, es even moguk dagadtra, degeszre. Es az gimilsnec ul keserou vola feze (bugy sem kulonb annual en moundoam szerelmes szemermes bratim), bugy mend u foianec turchat mige szokosztja vola. Es meend az nopun es barmelik mas nopun tartottak ugyan az helyen, es időövel uimaggac vola az Balvanyut... ..es szoboduchcha vola mend u foiat az Heontul es az babtul. Es az paradisumban az paradisum rotyogva forra vala az fazecban es erett vola az kertekben munyi uruszag bele utja mend az u foianec: az szegin emberek lilki az timnücben. Es mend jouban reszet tevec az, kinek odut hotolm oudania nebez lanczucut, bugy gubbasztas robassza el beloluvec az atkus ozsonna emlece. Es uimaggac az Bylagit urot, kinek odutta vola sors re cep tre oudotnia es ketnie, bugy ouggya mend u buzet. Es tiu bennetuc. Clamate ter:

*Pecunia est olet, omnibus partibus,
idem pecco, in medium relinquo.
Veni, vidi, WC.*

(Sütő Csaba András olvasata szerint)

Újmagyar lábikra-tympanon

*Volék Tatán triatlon.
Kerékpárral tekerek.
Utolsoul beesek.*

*Választ irányomtul –
zsibbadt valagamtul,
nyerges ürümemtül.*

*Ó én ézes féltekem
– mindjárt kettők beleül –
sirou gazdád teküncsed!
Elberdálta ülöhelyed.*

*Szemem könnyüel árad
Én junhom vereítéktül szárad
Te vérüed nem adtad,
Én junhom püspöki falatja.*

*Vivát vivátja,
rivásnak rivása!
Keserüen kinzatul
túktül által veretül.*

*Uh nekem, en tagom!
Keserou láz készüül!
Szégyenül szépségged
alkony pírvonja be.*

*Uzasum, futaszatum
Te ertetek készült,
en jubaim bél bujja
ragadt el ez terczes útra.*

*Végy két láb engümet,
El innen messzire.
Nem mozdulsz?
Elvárnám te túlled.*

*Volék Tatán triatlon.
Gyalog inneyt nem megyek.
Labom icraiabul tympanon lett
a nagy verseny így esett.*

(.....pchicha.....)

*Fogual buzogatua
fűszálat ölelve
így megyek.*

*Fegyelmezzetek forgalmat,
ne legyen testem gyalogut;
ámbátor babér küncseivel,
sok malasztjával
győztéseket öleljetek!*

*2002 körül
(Sütő Csaba András olvasata és értelmezése szerint)*

Határ Győző

Kötyköli János

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy Kötyköli János. Azt mondja a felesége Kötyköli Jánosnak:

– Ide hallgass, te Kötyköli János! Én most elmegyek a vásárra, de úgy vigyázz a kotlósomra, csibéimre, mint a szemed világára; mert ha nem, hát lesz nemulass!

– Sose félj, kedves feleségem – fogadkozott Kötyköli János – nem lesz abban hiba.

Az asszony elment a vásárra, Kötyköli János pedig a csibéket terelgette, hajtogatta; még énekelt is nekik:

*nem szaladgálsz, nem csipogsz
irgumburgum sírni fogsz
tyúk-mamához kot kot kot
bujjon aki jóllakott
minden napra új mesét
hallhatnak a jó csibék*

De bizony a csibék addig szaladgáltak, addig csipogtak, míg Kötyköli János is megunt a dolgot. Cérnát fogott, az egyik kiscsibe lábát a másikához kötötte, azét meg a harmadikához – és így tovább, körbe-karikába; a legutolsót pedig odahurkolta tyúkmama sarkantyújához: majd csak elkapirgálnak így is – gondolta –, de nem mennek messzire. Hogy ezt így elvégezte, Kötyköli elálmosodott és édesdeden elszenderedett.

Alig aludhatott egy sort – jön ám a nagy fene héja. Leccsap a héjamadár a tyúkra, viszi-ragadja – de mert a kiscsibék is hozzá vannak kötve, elragadja tyúkanyót csibéستül, és elszáll velük a sűrű fellegeken át.

Felébred Kötyköli János, dörzsöli a szemét; de bizony akárhogy dörzsöli – sehol a tyúk, sehol a kiscsibék. Inába szállt a bátorsága nagyon, mert már hallotta az asszony szekere zörgését. Hová fusson, mitévő legyen? Nem sokat gondolkozhatott, beszaladt a házba s bebújt a kemencébe.

Hazajön anyjuk, keresi-kutatja: se csibék, se Kötyköli.

– Kötyköli János! Hol vagy, te Kötyköli János? Merre bóklálsz, te semmirekellő, hová tetted kotlósomat, csibéimet? Gyere elő, te mákvirág, hadd hasítok szíjat a hátadból!

Kötykölinek még a foga is vacogott a meleg kemencében, amikor ezt hallotta.

– Az üstöködnél fogva hozlak le a padlásról, úgy tépázlak, te Kötyköli, úgyis tudom, hogy oda bújtál! – hajkurászta az asszony. Csak úgy arramenet belenéz a kemencébe, s látja ám, hogy odabenn két szem parázslík.

– Még van egy kevés parazsam – gondolja –, majd előbb megrakjuk a kemencét, s utána megkeressük Kötykölit.

Azzal már hajigálja is befele a rózsét, a fát; egy nagy hasáb akkorát ütött Kötyköli lába szárán, hogy a szegény párája feljajdult.

– Jaj, édes feleségem, itt vagyok, csak ne bánts.

– Jöszte elő mindjárt, lánchordta Kötykölje! – förmedt rá az asszony, és egy virgácsot tüstént felkapott.

Kötyköli pedig előmászott a kemencéből; de olyan igaz, amilyen koromfekete volt, a nagy ijedtségtől oly hófehérre változott, mintha lisztben hempergették volna. A felesége nekiállt és úgy eldöngette Kötykölit, hogy maga is megsajnálta: megmosdatta, kibékült vele és odaadta a vásárfiát.

A következő héten azt mondja az asszony Kötykölinek:

– Ide hallgass, te Kötyköli János! Én most elmegyek a vásárra, te fejd meg a tehenet és tedd a tűzre, amennyi teje van, de vigyázz, hogy ki ne fusson! Minden ott legyen ám a szemed, mert amilyen tutyimutyi vagy, még a fedelet is ellophatják a fejed felől. Hát úgy vigyázz, ha kedves az irhád!

– Sose félj, kedves feleségem – fogadkozott Kötyköli János –, nem lesz abban hiba.

Alig szekerezett el az asszony, Kötyköli mindjárt dologhoz látott. A tehenet megfejte, a négy lábát összekötözte, és akármilyen keservesen bőgött, feltette a tűzre; a sajtárt meg a szoba közepére, s kívülről jól rázárta az ajtót a tejre, hogy ki ne fusson. Még egy liszteszsákot is odahengergetett odakint az ajtó elé, maga meg lehevert a fűre, és le nem vette szemét a ház fedeléről, hogy el ne lopják. S azt dúdolgatta:

*innen ugyan uk-muk-fuk
se tej koma ki nem fut
se sajtár se házfedél
olyan nincs hogy lába kél!
Süti már a tehenet:
mondva volt Kötykölinek*

Hanem a nagy figyelésben elnyomta az álom. A tehenet odabent éktelenül süttötte a tűz; keservesen elbődült, elszakította kötelékeit, felrúgta a sajtárt. A tej ráfutott a tűzre és a nagy sistergéstől a szegény jószág úgy megijedt, hogy kétakkorát ugrott, mint a kémény, szarvára kapta a fél háztetőt és világgá szaladt vele.

Felébred Kötyköli, látja, hogy ellopták a fedelet, rosszat sejt – bekukucskál az ajtóhasadékon. Majd holtra vált attól, amit odabenn látott; hát még, amikor meghallotta az asszony szekere zörgését.

Uccu, hátraszaladt, és belebújt a legnagyobb szalmakazal legközepébe.

– Kötyköli János! Hol vagy, te Kötyköli János? Merre bitangolsz, kutyafülű? Hová tetted friss tejemet, egy szem tehenemet, házam felől fedelemet? Gyere elő, hadd hasítok szíjat a hátadból!

Kötyköli úgy reszketett, hogy vele reszketett az egész szalmakazal, s körs-körül csak úgy hullott a szalma. Arra kerül az asszony a vasvillával, s látja ám az előkandikáló árvalányhajat férjeura kalapja mellől.

– Nem jössz elő mindjárt, te Kötyköli? Azt akarod tán, hogy vasvillával csiklándozzalak?! – kiáltotta az asszony, és megtúrta a kazlat a villával.

– Jáj! Váj! – bújt elő Kötyköli. – Itt vagyok, édes feleségem, csak ne bánts!
 – Még hogy ne bántsalak, lánchordta Kötykölije?! – förmedt rá az asszony, és a vasvillával úgy eltángálta a remegő Kötykölit, hogy maga is megsajnálta. Akkor kibékült vele, megmosdatta s odaadta a vásárfiát; hanem a szalmakazal, amibe Kötyköli bújt, még harmadnap is reszketett.

– A következő héten azt mondja az asszony Kötykölinek:

– Ide hallgass, te Kötyköli János! Én most elmegyek a vásárra, te láss hozzá a tollfosztáshoz, hogy két dunyháralavó legyen, mire visszajövök. Ne vigyázz semmire, mert azzal csak galibát csinálsz: jobb is, ha semmit nem mondok az ilyen sülefüle kétbállabasnak; hiszen ha a tó partján ülnél s őriznéd a vizet, még azt is ellopnák mellőled.

– Sose félj, kedves feleségem – bizonykodott Kötyköli –, nem lesz abban hiba!

Az asszony elindult a szekéren, de Kötyköli sokáig vakarta a füle tövét. Bántotta nagyon az önérzetét, hogy ennyire semmibe veszik, és erősen fogadkozott, hogy most ez egyszer megmutatja, milyen legény. A zsákot meg a fosztani való tollat levitte a partra; de még előbb vastag istránggal, kötelekkel keresztül-kasul lekötözte a tó vizét, hogy el ne lopják egykönnyen. Azzal hozzálatott nagy buzgón, és csakhamar annyi tollat fosztott, hogy tíz dunyhát is meg lehetett volna tömni vele; közben fél szeme folyvást a vízen volt és ilyenformán énekel:

*tollat foszt és füttyörész
 víz-őrizni van itt ész!
 Kifog ő a tolvajon:
 Van-e huncutabb vajon
 s cselesebb Kötykölinél?
 mire nem jó a kötél?!*

A nagy tollfosztásba úgy belefáradt Kötyköli, hogy nemsokára elnyomta az álom és hangosan horkolva fújta a kását; de olyan derekasan fújta, hogy minden kásafújtatásnál egy marékralavó fosztott tollat belefújta a tóba. Szellő is kerekedett, az is segített, és csakhamar mind a toll – fosztott, fosztatlan – ott úszott a tó színén. Történetesen arra vetődött egy mutatványos varázsló, aki szelídített sárkánnyal járta a vásárokat. Azt mondja a hétfejű sárkány:

– Úgy ihatnám a tóból, édes gazdám, álljunk már meg egy szempillantásra.

– Nem bánom, igyál, SURUMBURUM Sárkány (így hívták a Hétfejűt), csak arra vigyázz, lelkem, hogy el ne oltsad a tüzedet a torkocskádban; mert akkor nem bámul majd a jó nép.

– Vigyázok, már hogyan vigyáznék, édes gazdám, csak hadd küldök le minden torkocskámon egy kortyocskát – felelte SURUMBURUM. Azzal a hét fejével a magasból máris ráereszkedett a tóra, és itta, itta.

– Elég lesz már, lelkem SURUMBURUM – intette a gazdája –, mi lesz a tüzeddel?

– Hiszen még alig ittam, alig egy gyűszűnyit – dorombolt szelíden a sárkány, és tovább vedelt. Addig itta a hét fejével, amíg mind ki nem itta a tó vizét.

Az ám; csakhogy a vízen úszó toll kaparni kezdte a torkát, s kegyetlenül megköhögötte. Egyszerre köhögött mind a hét feje, de már csak füstöt okádott, s ettől a füsttől aztán meg is fulladt. A döglött sárkány elnyúlt a parton; a gazdája mérgében még rúgott is rajta egyet-kettőt, csak akkor kezdte megsiratni, amikor hitvány gebéjén már ott poroszkált a hegyek mögött.

Felébredt Kötyköli is, és tágra meresztette a szemét. Ahogy a sárkányt meglátta, talpra szökött és usgyi, úgy elfutott az úton, hogy hátra se nézett – azaz hogy csak futott volna; mert látja ám szembejövet az asszonyt – javában szerezik hazafelé s messziről kiáltozza:

– Kötyköli János! Hol vagy, te Kötyköli János?!

És pattogatja ostorát. Hová bújjon hamarjában? Szalad a szérúre, hátraugrik a méhesbe, és bebújik az első kaptárba.

– Zzzz! Zzzz! Zzzz! – dongták körül a méhek a betolakodót. Éppen százezeren voltak. Beleeresztették Kötykölibe mind a százezer fullánkjukat, és ezt már Kötyköli sem állhatta.

– Ujjujj! Jájjáj! Édes feleségem, itt vagyok, csak ne bánts.

– Hová tetted a tavat? A tóból a vizemet? Így fosztod a tollamat?! Hogy a kaskas csípjen meg!

Az asszony az ostornyéllal olyan istenesen elhedegülte a Kötyköli János nótáját, hogy maga is megsajnálta – mindjárt megbékélt és odaadta neki a vásárfiát; csak akkor vette észre SURUMBURUT, a Sárkányt.

– Hát ez a Hétfejű miféle? Csak nem te ölted meg, te Kötyköli?!

– De bizony hogy én! – mondta foghegyről, peckesen dülleszkedve és a sárkánydögöt fitymálva Kötyköli, mert már a vásárfiával játszott. – Eddig jó komák voltunk, de ma igen megharagított.

– Komád a sárkány?! – kérdezte az asszony, és reszketett, mint a nyárfalevél.

– Hát.

– Az a nagy Hétfejű?!

– Az, aki volt. Sose félj, anyjuk, amíg Kötykölit látod! – mondta János. Beszaladt a házba, előhozta a nagy disznóölő kést és felvágta a sárkány hasát. Hát, uramfia, akár hiszitek, akár nem. Előkerült minden, a kotlós a csibéivel, a tehén, a ház fedele: mind felfalta útközben ez a kóborjáró sárkány, a mutaványosé, SURUMBURU aki volt.

Volt is nagy öröm Kötyköliéknél, s attól kezdve az asszony is nagyobb tisztelettel nézett Sárkányölő Kötyköli Jánosra.

Előző számunkban az egyik jeles hetvenes, Molnár István Géza neve tévesen Molnár Géza Istvánként jelent meg, a mellékletben szereplő grafikus neve pedig helyesen Szalai Attila. Az érintettektől elnézést kérünk.

Karaffa Gyula

Csak úgy beszólok...

Hogy miért is írtam meg ezeket a rövid történeteket? A magyar szólás- és közmondáskincs hatalmas, több tízezer tart számon az O. Nagy Gábor által szerkesztett *Magyar szólások és közmondások* című kötet. Ám szólásaink legtöbbször eredete, kialakulása a múlt homályába vész. Hogy alakult ki egy szólás? Mi lehetett az eredeti története? Ki, mit és mikor mondott, csinált, hogy abból szólás vagy közmondás lett? Ezek a kérdések foglalkoztattak akkor, amikor hozzákezdtem ehhez a számomra igen kedves feladathoz. No és az, hogy a magyar nép szokásait, szavait, használati tárgyait, munkájának eseményeit vagy egy-egy feledésbe merülő kifejezést újra az emlékezetbe idézzek. Célja és feladata vállalkozásomnak az is, hogy ízesen, a humor eszközeivel szórakoztasson, hogy szórakozást jelentsen a mai korban kialakultak mellett (TV, házimozis, plázák stb.) a mese, a népszokások, a magyar nyelv. Kihangsúlyozom, hogy a történetek kitaláltak, fantáziám születtei. Viszont ragaszkodtam a szólások eredeti módban történő idézéséhez, azok a *Bejött neki, mint Balognak a gyereknap...* kivételével mind megtalálhatók a már fentebb említett kötetben. A mesékhez a színes illusztrációkat Riss Teréz rajzolta nagy élvezettel és nagy kitartással. Rajzait (két kivétellel) csupán azért szerkesztettem a kötet végére, mert nem akartam, hogy egy meséhez egy helyen több illusztráció is legyen. Így a tollrajzokat tettem a mesék mellé, amiket Krasznainé Konczili Éva készített ugyanilyen szeretettel. Mindkettőjüknek köszönöm munkájukért. Önöknek pedig, Kedves Olvasók, jó szórakozást, kellemes kapcsolódást kívánok. És azt, hogy használják is az esetleg megtetsző szólást egy-egy adott esetre, hogy nyelvünk értékeit újabb és újabb generációk szeressék és tartsák meg!

Vastag abrosz?

No, vót eccer egy gazdag ember. De az olyan gazdag vót, hogy az asztala alatt élhetett vóna egy egész egércsalád gyerekestül, unokástul, nagyszülőstül, ha élt vóna. De nem élt. No, ez a gazdag ember járt-kelt a piacon, no, tanálkozott egy régi katonacimborájával. Megörültek egymásnak, oszt aszongya a gazdag ember, gyere el hozzánk vacsorára, te, mindenféle jóval várlak majd tégedet, csak enni-inni kell, semmi egyebet. No, a cimborá el es fogadta a meghívást, oszt elment a gazdag emberhez. Hát, vót ott olyan gyönyörűség abba' a házba', hogy a szeme es káprázott belé. Hát, vót ott arany, ezüst garmadával, még a cipővakaró es aranybul vót, még a kutyája es ezüstházba lakott vót. No, leülnek az asztalhoz, hát hozza a szógáló a vacsorát, oszt teszi az asztalra. Hát nem vót az egyéb, csak a tegnapi puliszka, de csak úgy, semmi nélkül, fakalánnal. Hát rágják, hát falatozzák, osztán aztat mongya a gazdag ember, no, hogy ízlik az ennivaló? Azt mongya a katonacimborája, hát ahhoz képest, amit a háborúba' ettünk, ahhoz képest ez felséges eledel, ízlik. No, akkor egésségedre az ételt, cimborá, mostmán akkor igyunk es. Azzal tótött a kupákba, de olyan

bor vót, akár az ecet. Isszák csak, kortyolgattyák, oszt azt mongya a gazdag ember, no, hogy ízlik a borom, cimborá? Hát, azt mongya a cimborája, a régi szenvedéseinkhez képest, ami vót a háborúba', e' nagyon es jó. No de, hát így gazdúttál te meg, te gazdag ember, a hasadon meg a fukarságodon. Hát. No, azóta mongyák a magyarok, hogy:

„Vastag abrosz, vékony ebéd.”

Tessék-lássék?

Vót eccer egy falu erre, azt sem tudom, merre, de, hogy szent emberek lakták, mindenki elhiggye! Ha megszólalt a harang, mind keresztet vetett, ha kereszt előtt ment egy, térdre ereszkedett. Itt élt Antal es, no, nem az, aki kapus, ez egy kicsikét többet vót kapatos. Húsvét közeledett, böjti szelek gyűltek, a mi Antalunk gondolt egy merészet, elhatározta hát Jézusunk kedvéért, három napig nem eszik, megtartja a böjtjét. No, úgy es tett. Eltelt az első nap reggele früstök nélkül, máris morgott a mi Antalunk bendője, akár a láncos kutya. Eltelt a dél es ebéd nélkül, úgy brummogott a bendője, akár a vásári táncos medve. Eltelt a délután uzsonna nélkül, de már az a bendő olyat szólt, akár a mozsárágyú. Meg sem várta a vacsoraidőt, elege lett már ebből a sok hasonlatból, kiment a kamrába, és belekapott minden ehetőbe. Telerakta hasát minden földi jóval, kolbásszal, sonkával, földimogyoróval, s hogy egy hasonlatot újra megengedjek, mosolyogni kezdett, akár egy kisgyermek. Így ment el Antalunk az éjféli misére, a sok böjtölő közt beült a főhelyre. Arcán az ige szent tüze világolt, ima adta neki a legtáplálóbb tápot. De, ahogy a kinti szelek bömböltek a háztetők felett, a mi Antalunk bendőjében es vihar kerekedett. Nem bírta sokáig ezt a nehéz terhet, kinyitotta száját, s akkorát böffentett, majd lefújta helyéről az ol-táriszentséget. Azóta mondják a magyarok az álszent emberre, hogy:

„Tessék-lássék, hogy Antal is böjtöl.”

Szaporodik?

Valahun a nagy Magyarországon élt egyszer Egyszeren egy egyszeri asszony. No, mivel szeretett vóna gazdulni, hát vett a hetivásáron tíz kis zсібát, pelyheseket, hangosakat, éheseket, arra gondolva, hogy milyeneket fognak azokbul a zсібákból falatozni majdan, ha nagyra nőnek, meg mennyi pénzt hoz majd a májuk a piacon. Hazavitte őket a vesszőkosarába, oszt egyenesen a konyhába ágyazott meg nekik a kisdikóba, jó meleg szalma között. Cseperedtek es a zсібák, hogyne cseperedtek vóna, mikor a gazdasszonyuk a szájában forgatta meg nekik az ételt, úgy szerette őket. No, de mán csak-csak eljött az idő, mikoron kinőtték a konyhai dikót, oszt ki es tette mindet az ólba, a hátsó udvarra. Összecsődítették a sok népeket a zсібák, mind látni akarta az egyszeri asszony szerencséjét. Meg es köpködte mind után azokat a zсібákat, nehogy véletlenül vagy akarattal a szemmelverés esete forogjon fenn. Csak nőttek a zсібák, csak tollasodtak, mán a szárnyuk végít es le kellett vágni, el ne re püljenek. Hát, egyszer egy reggelen mire kelt a Nap! Csak kilenc zсібát számolt

az asszony. Róka járt a kertek alatt, az vihette el talán. Igaz, Tádé cigány purdénak igencsak fényesedett a szája azon a reggelen, de ha nincs bizonyíték, nem áll a vád. No, mire megérettek vóna a zsidák, akármit es csinált az egyszerű asszony, csak elkopott mind az ólbul, kárba ment az egész munkája. No, az ilyen s hasonló esetekre mongyák a magyarok, hogy:

„Szaporodik, mint az egyszerű asszony zsidája.”

Sokba kerül?

Élt eccer egy vándorlegény, Sima Gerő vót a neve. Ki tudja, mióta s mért vándorolt, de mán a huszadik bocskorát es elnyütte vót. Azt se tudta senki, van e fija, bornya, apja, anyja, kedvese, olyan világcsavargója vót, de meg kell mondani, hogy dógos, rendes ember vót azért. Amerre járt, mindenütt megdógozott a betevő falatért, a ruhájért, bocskorért. Értett mindenhez. Amihez ú nem értett, ahhoz nem es vót érdemes érteni. Tudott kerítést rakni, birgéket körmozni, farkast csapdázni, fát hasogatni, oszt szerették es a gazdák, meg az egyedül élő asszonyszemélyek. Azokhoz es értett, na. Egyszer elvetődött egy faluba a hegyek alatt, fekete mócok lakták azt, oszt betért a vendégfogadóba. No, azt mongya a fogadós néki, hát, kedves vendég, tessék csak, tessék, üljön le minálunk, tegye le a kalapját, oszt falatozza csak, amit lát, ami jólesik, mert inentül az én vendégem. No, vót az asztalon egy korsó finom forrásvíz meg egy nagy tál túrós lepény. Hozzákezdett Sima Gerő a lepényhez, igen haraptatta magát az a sütemény, oszt, mivel éhes es vót, mind megette, egyet se hagyott. Reá ivott egy pofa forrásvizet, megsimogatta a hasát, oszt jólesően hátradólt, várta az estét. Eccer csak odasirül hozzá a fogadós, hogy most mán csak fizesse meg a fogyasztását, vót egyszer egy tál túrós lepény, meg a szék asztalostul, az összesen annyi, mint egy aranypéncz. Meglepődött Sima Gerő, no, fogadós, mongyad, hát akkor mi vót ingyért az invitálásodbul? Hát a korsó víz, te vándorlegény. Osz, ha nem akarod, hogy hívjam a policájt, hát fogjad csak azt a kisfejszét, oszt ezen a héten összeaprítod a téli tüzelőmet. No, fogta es Sima Gerő a kisfejszét, oszt aprította a fekete mócna a téli tüzelőt. Elmesélte később ezt az esetit másoknak es, oszt azóta mongyák széles nagy Magyarországon a gyanúsan ingyen jött dógokra, hogy:

„Sokba kerül, mint Sima Gerőnek a túrós lepény.”

Ő is fel van?

No, vót egy falu, Nemtudomhon. Vót ott minden abba' a faluba', vót bót, vót orvos es, vót patika es, csak mán az emberek vótak egyre kevesebben, mert a fijatalkok elmentek, ki erre, ki arra, szerencsét próbálni, aki maradt, a' meg lassacsakán megöregedett, oszt meghótt. Munka alig akadt, aki dógozott, el kellett járjon a nagyvárosba vagy a határon túlra. Vót ebben a faluban egy korcsmáros, a Csúri Ferkó. Igen rendes ember vót ez, hozomra es lehetett nála inni, ki amennyit csak akart. Tudta a Ferkó, hogy úgyse menekül el senki, aki hozzá jár, oszt a miniszterelnökünk dicső fővárosunkbul minden hónap elején

küldi követeivel az a hónapra esedékes járandóságot azoknak es, akik semmit se csánynak egész álló napokon. Úgy hitták ezt a járandóságot, hogy segély. Csúri Ferkó igen hűségesen felrótta a tartozásokat az ajtófélfájára, oszt ilyenkor csak reá kellett nézzen, oszt menten tudta, ki mennyivel tartozik. Ki es fizette az adós a tartozását ilyenkor, oszt ihatott tovább hozomra. Jól ki vót tanálva ez a rendszer, na! Vót egy nagyszájú ember itten, aki ha mán ivott egy-két kupicával, rögtön elkezdett hóbörögni, hogy ú milyen okos, hogy ú milyen tehetséges, hogy üt meg fogják fogadni a következő választáson képviselőnek, hogy ú olyan gazdag, megvesz a faluban mindenkit kilóra. No, ennek az embernek mondták először, s azóta minden dicsekvőre azt mongyák a magyarok, hogy:

„Ő is fel van a Csúrinál az ajtóra pingálva.”

Megszentelték?

Eccer régen, mikor még nem csináltak Kabán semmibül cukrot, amikor még Ladánybul járt ki hozzájuk a pap, no, akkor igen jó emberek éltek a faluba'. Tavaszodott, húsvét közeledett, mán egyre melegebb vót a verőfény, tojtak mán a tyúkok es, oszt vót kukó, hát festettek es az asszonyok, lányok a locsolódóknak olyanokat, hogy kézbe venni es félős vót, nemhogy még összeütni. Minden portán a templomi szentelőre készülődtek, főzték a sonkát, kolbászt, kelesztették a húsvéti kalácsot, fűtötték a kemencét, hagymahéjba' színezték a falatozni való tojásokat, palackozták a rózsavizet. A lányok, asszonyok legszebb ruháikat készítették, keményítették, szoknyáikba ezer ráncot vasaltak, hajjukba pántlikát fontak a nagy örömbé'. Úgy ragyogott az arcuk, akár az a szép, fényes Nap! Hiába, a tavasz mán csak ilyen, még a halott es mozgolódik a sírjába', ahogy a mi Urunk, Jézuskrisztus es tette vót a harmadik napon. No, eljött a szentelő ideje. Mindenki bepakolta a szentelnivalókat a vesszőkosarába, letakarta egy szépen hímezett kendővel, oszt elindultak a templom felé, tisztán, szépen, mosolygósan. Hát, vót egy magányosan élő ember es Kabán, no, az es bepakót, de a nagy hajlongásba' észre sem vette, hogy a fejrül a sipkája es beleesett a szentelnivalók közé. Letakarta a kosarát, oszt elvitte az es a pap elibe. Körbejárt a pap, végighintette a szenteltvizet a kaskák fölött, meg vót mán szentelve az az élelem, lehetett enni. No, hazamegy a mi emberünk, kipakol, oszt lássa ám, hogy a sipkája es megszentelődött. No, nem es merte a fejire venni azután, kitették azt es a templomba a többi ereklye mellé a falra. Azóta állnak hajadonfótt a húsvéti szentelők a templomudvarba a férfiak, oszt azóta fogják a kezükbe a sipkájukat, oszt azóta mondják a magyarok, hogy:

„Megszentelték, mint a kabaiak a sipkát”

Szilágyi György

Unidodó

A XIX. század második felének híres kígyóidomárját ábrázolja a fénykép, amint éppen kiszabadítja magát a nyaka köré tekeredett óriáskígyó szorításából. Nevét már mindenki elfelejtette, még én is, ezért kénytelen voltam őt elnevezni **Spanndorfer Dodónak**, mert eljött az ideje, hogy végre büszkéek legyünk erre a bátor férfira, aki hátborzongató mutatványával egykor bámulatba ejtette egész Európát. Spanndorfer eredetileg újságíró volt, a lótusz és az áfonya kereszteződéséből született fanyar gyümölcsről elnevezett élclap, a *Lófonya* munkatársa. Ötletes szlogenjeit főleg a nők kedvelték, akik között szájról szájra járt egy idegnyugtató pirulát népszerűsítő szójátéka: „*Beveszek egyet, hogy ne veszekedjek!*”

A sörivók örömeire hasonló rigmussal reklámozta kedvelt italukat a *Lófonyában*: „*Egy a kóser: egy akó ser!*” Szellemes kínrím-játékának híre eljutott a bécsi Burgba is. Amikor

Ferenc Józsefnek lefordították, jókedvében Schratt Katalin hasát fogta a nevetéstől. Igaz, akkor még nem tudhatta, hogy halála után keserűvizet neveznek el róla. Spanndorfer a magánéletében sem tudta megállni, hogy ne adja tanújelét sajátos humorának. Egy alkalommal a zsúfolt omnibuszon rádólt egy természetes asszonyosság, mire Spanndorfer méltatlankodva kiáltott fel: „*Asszonyom, összenyom!*” Egyik szállóigévé vált mondókáját még napjainkban is sokan idézik a nyár legmelegebb napjaiban: „*Városszerte nagy a pára, rászáll szegény nagyapára...*”

Mindezek ellenére a családi szakma vonzása erősebbnek bizonyult az újságírásnál. Gyermekkorában ugyanis műtömést tanult édesapja műhelyében, aki jónevű babatömőmester hírében állott Budapesten. Voltaképpen az egész Spanndorfer család tömésből élt. Édesanyja hizlalásra átvett libákat tömött, Dodó nővére pedig szalmazsákot az Üdvhadsereg számára. Amikor megvált a *Lófonyától*, nyomban tömni kezdett. Mint általában mindenki, alulról kezdte. Először a lakásban található ajtók és szekrények kulcslyukait tömte be gittel, később kimustrált harisnyaszárat tömött meg kóccal, és ablakszigetelő „hurkákat” készített belőlük a beáramló hideg ellen. Valósággal égett kezében a hurka. Később áttért a háziállatokra. Macska, egér, nyúl, galamb sem kerülte el sorsát, ha Dodó kezébe került. Menthetetlenül kitömte őket. Egyszer megpróbálkozott a mellettük lakó fiatal özvegyasszonnyal, de az nem hagyta magát, mert torkig volt már a töméssel. Ahogy múlt az idő, olyan kézügyességre tett szert, hogy bá-

bukat tömhetett ki a vurstliban fellépő hasbeszélők számára. Ekkor jutott eszébe, hogy felcsap artistának. Aprólékos munkával készített magának egy lószőrrel kitömött rongykígyót, ami megszólalásig hasonlított egy valódi óriáskígyóra. Ezt követően felkereste a városligeti Zitzfleisch Orfeum cseh származású igazgatóját, Vaclav Cédulkát, aki mutatványának megtekintése után elragadtatva kiáltott fel: „Dodókám, mágá ein unikum! Egy Unidodó!” Ez lett a művészneve. Hamarosan plakátokon hirdették az orfeum új szenzációját:

UNIDODÓ! KÜZDELEM AZ ÓRIÁSKÍGYÓVAL!

Amikor a premieren, nyakában a hatalmas hullóvel, megjelent a színpadon, a nézőtéren rémület lett úrrá. A gyér világítású páholyokban ülő, gyenge idegzetű nőkben a félelemtől megállt, ami éppen a kezükben volt. Unidodó nyakán kidagadtak az erek, míg hosszú percekig tartó tusa után sikerült kiszabadulnia az óriáskígyó halálos szorításából. Dörgött a taps. Ő pedig diadalmas mosollyal rugdosta ki a színpadról a legyőzött csúszómászót.

A rongykígyóval bejárta egész Európát. Az igazgatók kapkodtak a látványos produkció után, mert olcsóbb volt a valódi kígyószámoknál. A kitömött kígyó etetése ugyanis egy garasba sem került. Unidodó jobban vigyázott partnerére, mint szüzlány az elvesztett ártatlanságára. Télen sál helyett a nyaka köré csavarta, nyáron beáztatta és priznicként tette a fejére. Kapcsolatuk békés, kiegyensúlyozott volt, soha egy hangos szó nem esett közöttük.

A végzet azonban már ott ólalkodott körülöttük egy cirkuszi szerződés képeiben. Unidodót vendégszereplésre hívták az Európától meglehetősen távol eső, kongói Tohuva Bohuba. Unidodó az egyik vasárnapi előadás előtt a szomszédos erdei büfében éppen egy egzotikus ételt, trópusi pókhusit uzsonnázott, amikor távollétében egy valódi óriáskígyó kúszott be öltözőjébe. Visszatértek, szórakozottan, a rongykígyó helyett az igazit vette a nyakába. Bár sokkal súlyosabbnak érezte a megszokottnál, a dolog akkor kezdett gyanússá válni számára, amikor képtelen volt lefejtetni magáról. Szerencsére az igazgató felesége felismerte a tragikus tévedést, és villámgyorsan egy rúd szárított zebraszalámit tartott a kígyó fejéhez, amelynek elviselhetetlen bűzétől a hulló eszméletlenül fordult le a halálsápadt Unidodóról.

Az eset annyira megviselte idegeit, hogy örökre lemondott a művészpályáról. A rongykígyót naftalinba tette, és visszatért korábbi foglalkozásához, a töméshez. Tohuva Bohuban telepedett le. Itt megalapította az Első Kongói Babatömőgyárat. Érdemeiért hamarosan megkapta a törzsfőnök leányának kezét, és a maláriát. Végrendelete értelmében halála után őt is kitömték, és kedvenc rongykígyójával helyezték örök nyugalomra. Fejfájára egy ott élő, anyanyelvében már megtört, magyar szörzetes szerzetes tintaceruzával írta fel:

*Ünnepelte Párizs, London, Bécs és Nizza,
kár, hogy ahol most van, onnan nem jön vizza.*

Emlékét ma is kegyelettel őrzik szűkebb hazájában, a Pest közeli – ahogy ő nevezte, amikor még szóficamait élvezte a korabeli publikum – „Kerepesmarcsán”...

Elfelejtett direktorsz

A napokban egy belvárosi étteremben figyelmes lettem egy tetovált karú, kopasz, fiatal nőre, aki rongyos farmernadrágban kortyolta rumos feketéjét, miközben mellette egy vagyont érő gyermekkocsiban üvöltöző, pufók kisdede légvédelmi szirénára emlékeztető vijjogással hozta a vendégek tudomására, hogy unatkozik. Már-már lerohantunk az óvóhelyre, amikor eszembe jutott, hogy szerencsére nem a huszadik század közepén, hanem a huszonegyedik elején élünk. A megszokott közjáték a jelenlévők közül egyedül engem készítetett arra, hogy felidézzem **Ungerleiderné Schönggeist Elza**, az Ordenaré Divatszalon tulajdonosnőjének emlékét, akinek meglepően ízléstelen ruhakreációi valósággal lánggra lobbantották a '67-es kiegyezés utáni idők dámáinak képzeletét. Nagymamám elbeszéléséből tudom, hogy komoly vevőkörrel rendelkező szalonja a legigényesebb hölgyek és antik tantik igénytelenségét is kielégítette. Talán azért, mert minden egyes ruhakölteménye olyan volt, mint az álom. Viselője ma sem keltene fel-

tűnést, ha Ordenaré-kreációban jelenne meg egy exkluzív partin. Jól példázza ezt Ungerleiderné mellékelt fényképe, akit saját tervezésű, horgolótűvel kombinált, saslikos szüreti kalapjában örökített meg a semmitől vissza nem riadó fotográfus. Állítólag egy alkalommal égő csipkebokorral a fején jelent meg egy estélyen, szerencsére az ott tartózkodó, szolgálaton kívüli tűzoltó az állandóan magával hordott szabad kapacitású fecskendőjével időben lépett közbe, mielőtt a páróka leégett volna.

Áttérve híreim részletes ismertetésére, tudomásom szerint tetszetős rongyruhák is kikerültek Schönggeist Elza keze alól, melyekhez elérhető áron juthatott hozzá az, akinek nem volt egy rongya, amit felvehetne magára. Nevéhez fűződik a léghajón is viselhető, felfújható kombiné, amit a pumpával rendelkező férfiak könnyedén felfújhattak, ha égetően szükségesnek mutatkozott. Ungerleiderné a legmagasabb körök számára dolgozott. Némelyik olyan magas volt, hogy csak létrára állva tudta elérni. Mivel annak idején a nők nem fogyókúráztak, a dús keblű dámák körében népszerűségnek örvendtek szalonjának aktuális kreációi, mint például az úgynevezett „67-es blúzok”, melyeken a dekoltázs két oldalán *Ferenc József* és *Deák Ferenc* ráhímzett arcképe jelezte, hogy a blúz viselője hajlandó bárkivel azonnal kiegyezni. Újszerű, elől-hátul nyitott, dualista kimezőruháiban bemenni is lehetett. Öltözködésben járatlan nőknek mindig készséggel adott tanácsot, hogy mikor mit, ismeretség hiányában pedig kit vegye-

nek magukra. Az Ordenáré Divatszalon szállította a szebbnél szebb ruhákat az arisztokrácia hölgyeinek, többek között az akkori olasz nagykövet feleségének, Gelsomina Matschkanellinek, és a terjedelmesen is gerjedelmes Bösendorfer Dramola főhercegnőnek. Nála rendelt királyi palástot a Magyarországon vendégeskedő Nyomingo Nullah, Észak-Kefir uralkodója, aki az egyik, gyógyvizekről nevezetes gőzfürdőkben kúráltatta reumás felesége mazsolás térdkalácsait. Leglátványosabb kreációját a kor ünnepelt primadonnája, Bumszta Dézi viselte az *Iszákos utászok* című daljátékban. Feljegyezték, hogy a közönség nyíltszíni tapsban tört ki, amikor megpillantotta a végvárok puszkaporos levegőjét idéző bástyakosztümjét, amelynek pliszírozott lőréssein keresztül mindenki betekintést nyerhetett a magyar történelem legizgalmasabb részleteibe. A fináléban Bumszta Dézi a csipkés felvonóhidat is leeresztette, amitől az iszákos utászok annyira fellelkesültek, hogy meg akarták rohamozni a bástyáit. Hálóingei közül fokozott érdeklődést keltett a tűzálló hálóing, továbbá: hálóing kémlelőnyílással, vakablakkal, wertheimzárral és sperhaknival. Elfoglalt asszonyok számára speciális állóruhát tervezett, amelyben állva lehetett früstökölni, csak a nyelésnél kellett óvatosnak lenni, nehogy a menyecskének inába szálljon a szendvics. Szoknyái gazdag választékából említésre méltó a rakott szoknya, töltött szoknya, metélt szoknya, bokorugró és árokugró szoknya. Erősebb nőknek: harangszoknya harangozóval, erőtleneknek palackszoknya dugóhúzóval. Hajadonok körében különösen kapós volt az úgynevezett vőlegényfogó sparherduha. Hátul semmi, elől a sparherd, és jöhet a vőlegény.

Egykori ruhakölteményei közül reneszánszát éli napjainkban a házilag is könnyen elkészíthető, ennyivalóan édes habcsókruha, melyet először Ecsedy-Lápi Buzgárné örökös bálanya viselt a kismamákból lett nagymamák számára, tőkeerős alvállalkozók által szponzorált farsangi bálon. Nem kell hozzá más, mint nyolc tojásfehérje, negyvenöt deka porcukor és tíz deka darált dió. Dundusok csinálhatják tizenöt tojásból is. Tánc közben azonban a hölgynek nem szabad túlságosan közel kerülnie partneréhez, mert óhatatlanul is annyira hozzáragadhat, hogy a következő kiegyezésig sem tudják levakarni róla. Attól pedig még messze vagyunk...

Kezében tartja lapunkat, Kedves Olvasó – hadd higgyük, hogy „nyert ügyünk van” így, mert törekvéseinket megítélheti, s határozhat arra, hogy adójának egy százalékát alapítványunknak ajánlja föl.

Ezt megteheti, ha kedvezményezettként

a **Cédrus Művészeti Alapítványt**

nevezi meg, adószámunk pedig:

18110661-1-41.

Köszönjük.

Bíró József

Rémségek kicsiny boltja

Egy ember olyan-olyan erős volt hogy sziklát morzsol. Akkor aztán azt mondta a szüleinek hogy elmegy világot látni. A szülei a tarisznyába pogácsát tettek és elbúcsúztak tőle. A nagyon erős ember meghalotta hírét annak hogy a király lányát elrabolta a retenhetetlen sárkány. Az erős ember elment a király házához. A ház előtt már nagy volt a tömeg. A ház előtt kihirdették hogy aki vissza hozza a lányát azé a lány keze és a birodalma. Az erős ember elment hogy vissza hozza a lányt. Már hetedhét országon is túlvolt amikor a várból fény szűrődött ki. Az erős ember oda ment. A lány akkor öntözgette a virágokat. Az erős ember oda szólt. Kérdezte tőle hogy itthon van e a sárkány. A lány egykicsit megijedt de utána megnyogodot. A retenhetetlen sárkánynak a jötte már mérföldnyire is hallacott. A sárkány előre vágta a bal-táját. Az erős ember megfogta és úgy hogy a sárkány minden feje leröpült. A lányt meg nagyboldogan az ölébe visszavitte az apjához.

A király megörült és még majig is élnek amíg meg nem holtak.

Volt az öregaszony és anak három lánya. A legnagyobbat Katinak hívták a középsőt Rozálnak és a legkissebet pedig Jutkának hívták. A lányokat feleségül akarta adni. Jötek aztán hercegek és urak de nem tudták kiálnia a próbát. Nagyon elszomorodot a lány. De jöt egy daliás legény. Az első próba a vízalól kell kihozni az aranygyűrűt. A legény men a partra és pont akkor bukot fel a gyöngy halász. Meg-

kérte hogy hozza ki, fel a gyűrűt. A gyöngy halász felhozta a gyűrűt és adot neki aranyat. És mostis élnek amíg meg nem hálnak.

Az öregembernek, annak volt három fia, három lova. Az öregember egyszercsak nagyon megbetegedett és ezt monta : fogjátok a lovakat és menjetekek szerencsét próbálni én addig meghalok. A három fiu megfogta mindegyik a maga lovát és a nagyobbik kettő a két paripát vitte el, a lekissebb fiunak csak egy rossz gebe maradt, fogta és vezette előtte nagy nehézkesen beértek egy erdőbe ottan megpihennek el is aludtak. Reggelre a gebe átbaktatott a túlvilágra. Hát a fiu kénytelen egyesegyedül indul tovább egyszer nagyon megéhezet. Talált egy olyan fát amelynek olyan ízű volt a termése mint a kenyérnek. Vett pár darabot leült el kezdett falatozni arra vetődött egy féreg és ezt mondja: Harminc (30) napja nem ettem semmit, adj egy kicsit. Na nem bánom. A fiu odanyujtott a féregnek egy nagy darabot a fa terméséből. Mi után jó ízűen megette adott a fiunak egy csodasípót. A fiu jókedvűn indult tovább. Egyszer a fiu egy faluba ért és ott azt halotta hogy aki jól megneveteti a királylányt az elis veheti. Ahogy a fiu ezt meghalotta felment a palotába, belefujt a csodasípba, segítségével megnevetette a királylányt és elvette. Még élnek ha meg nem haltak.

A kiráj korában kihirdették, hogy született egy lánya, és az veheti férjül aki kiálja a kard, lovas, és a tör harcotat.

Sok jelenkező volt és az egyik a kard vívást kiálta. Ezután jött a lovas. A lovasnál felvette a páncélját és a dárdát. Ekor történt, hogy mindakettő megindult. A gladiátor megsebesült és a földre huppant. Ezt megnyerte. Most pedig egy kocsiverseny következett. Az előtelézők felbámultak és már csak ketten voltak. A másik is felborult, akkor már csak ő ment tovább. Ezt is megnyerte. Ekor következett a tör vivás. Tör vivásban eltört töre. Megsebesült, de még mindig folytata. Később leszúrta a nagy gladiátort. Harmadnap volt a bál. Ott volt a kirájlány és a paraszt ember. Sok volt az enivaló. Nagy volt a lakodalom. Az emberek sokat ettek. A lakodalom végén nagy volt a mulatás és a vigadalom. A házaspár jólérezte magát. A zenekar eljött és éjfélig játszott. Másnap reggel aludtak el. A színészek sok pénzt kaptak este a muzsikálásukért. Egyszer találkozott a kirájlánnyal az apja. És mondta neki, hogy nem nagyon van megelégedve ezzel. És azt is mondta, hogy bosszút fog állni. Ezt a lány elfelejtette, hogy ezt mondta az apja, és nem árulta el a férjének. Sokszor mentek kirándulni és ott mindig veszélybe lyutottak mert a lány anyja mindig csabdát állított. De mindig kiszabadult. Az apja mérges volt amikor megtudta, hogy nem sikerült. Egyszer aztán ojan csabdát állított, hogy a fiu nem tudott kijönni. Megörült a lány apja, és elkezdte keresni a fiut de nem és nem találta. A fiu éhes volt a lány hazament hozott a fiuval enni. A lány nem árulta el az apjának, hol van a fiu.

A fiu sokáig bírta de később rossz volt neki. Mindig ki akart jönni de jobban beragatt és még rosszabb volt neki. A lány továbbra is hordta az enivalót. A férfi később már jobban érezte magát. Nagyon megörült ennek. Egyszer csak megtalálta az apa a fiut egyből azt ki-

abálta, hogy megvan, megvan. Elvitték a várba, és megkorbácsolták. Nem nagyon sokáig bírta. Meghalt. A felesége öngyilkos lett, és megölte magát.

A férje mellé oda eltemették. A várbólse éltek sokáig már. A kiráj volt csak hátra, ő is meghalt. Régen elmúlt ez a történet. Egyszer egy házaspár ásott ott és megtalálta a férfi kezét és véres fejit. Aztán tovább ásott és megtalálta kirájnén fejit, a mellett pedig az apja fejit. Aztán tovább ástak és a ház romjait. Kihívták a sok régészeket, azok továbbá még megtalálták a vár romjait, akkor kihirdették és akinek itt élt valakije az jelentkezzen, hogy mi történt. Megtudták és járt szájról szájról hogy mi történt.

Ez a történet megy tovább – tovább.

És keresték azokat az embereket akiknek itt élt valakije.

Egy embert találtak és megtudták hogy mi történt itt.

A kanibálok megtámadtak egy kicsi szigetet. Amikor a csonakok szép csendesen odasuhantak a sziklák mellé akkorés akkor az enberekök diadallüvöltéssel rohantak előre. Nagy harc kezdődött a szigeten. A kanibálok az örült harcban, legyőzték a sziget lakókat, és az életben maradtakat pedig (elviték) el akartak vinni denagy vihar kezdődött, a szigeten kellett maradniuk. A vihar közepedte és elsülyendte egy hadihalyó. Az enbereknek idelye volt az élelmiszert és korszerű fegyvereket kivinni a kanibál szigetre. Az enber evök észre vették, hogy enberek vannak a szigetükön. Az ott hon maratakk vették a fegyverüket és megtámadták a katonákat, de legénység észre vette eszt fegyverüket és leöldösték támadóikat. A harc közben elült a vihar. A kanibálok a vihar elülte után indultak a szigetről az enber

zsákmánnyal együtt indultak haza. Mikor a szigetük elé értek, a katonák észre vették, hogy kanibálok közelednek, fogták a puskájukat és fedezékbe mentek. A csonakok kikötöttek és akkor a lőfegyverek egyszerre dördültek el. A vad emberek fele eldőlt, a többi meg megijedt a dörgő bottól röktön elmenekültek. A fehér emberek újra töltötek. Lőtték.

A vad emberek meghaltak.

Először történt ez a világon hogy a vezér abba a börtönbe kerüljön ahonnan oly sok embert zárt már be. A börtön alján szalma van mely a rothadás miatt nagyon trágya szagot árasztott ami bántotta a vezér kölnihez szokott orrát, a falon csörgedezett víz mely víz eláztatta a szalmát, ezért a vezér nem ment lefeküdni mert elázik a ruhája és a börtön hűvös levegőjétől sűrűn köhögött. Megengedték hogy elbúcsúzzon fiától és a feleségétől. Utánna kikisérték a térre ahol még tegnap megácsolták a vérpadot. A vérpadon ott ált a hóhér fekete ruhába, csak két vérbe forgó nagy szeme látszott. A vezér így szól a hóhérhoz: Hát nem mersz csuhé nélkül megölni? – és lehajtotta a fejét a tőkére. Tompa puffanás és vezér feje a porba hullt. Dél fele a nép eloszlott a térről. Halála után a nemesség megszavazta a fiát. De ő már ismerettel irányított.

Élt egy törpe. Nagyon szeretet kertészkedni. Minden meg volt a kertjébe. A termékét elatta embereknek. Nagyon szereték törpét. Minden ember meghívta ebédre. Ez így ment minden évbe. Elhatározta hogy föld körüli út-ra indul. Másnapra már el is indult. El-

köszöntek tőlle. A törpe nagyon megszerette a vándorlást. Aztán már az Óriások földjén találta magát. Mikor be ért a városba nagyon sok Óriást látott. Hogy életétt mencse szaladni kezdet Óriások lábai alatt. Ki is ért a városból. Másnap az Egerek országába ment, az egerek szívesen attak neki inni, enni, fekvőhejet. Az egerek is elpanaszolták neki hogy egy macska úralkodik az egerek felet. Másnap a törpe már végzet macskával. Továbment. Nagyon sok országon ment keresztül még egy nap haza ért. A kertjét kirabolták ugyszintén a házát, a törpe nagyon megharagudot és elkezdte nyomozni. Kitette vele eszt a rossz tréfát. Mindenkire haragudot minden embert megkérdezte. Nem tudtak semmit. A törpe nagyon szomorú volt s akkor egy kis varázs egér meg monta a tetest. A szomszéggyját csúnyán és nagyon büntették.

Vissza tért a kertészkedéshez.

Amikor a fényes tűző napon arra gondoltam hogy mire gondoljak a fákra néztem. Bárhol a szaharába a vándor tikadtan ül az csak egy szót szól és máris árnyékba találja magát. Ebbe a percben úgy érzem tényleg mintha elindultak volna a fák.

Úgy érzem mintha egy fa odacammogot volna hozzám és eltakarta volna az egész napot. És erre gyorsan rá eszméltem hogy milyen rossz lenne.

És elkezdtem magamba dicsérni a napot. 2 perc múlva felkeltem.

De azok észre se veték.

**MINDENEK
VÉGE!**

Isztray Botond

Éjszakai munkák

(Részlet)

Miért a seggeteket fordítjátok felém? A kutyám boldog lenne, gyöngyözve fénylene az az édes orra. Apámmal szöszmötölök, ez az időhúzás. Ez a pepsi-segsi reklám. Férfias játékok. Verekedünk, de sose együtt. Nem fogunk kezét. A gyermekkorommal kéne foglalkoznom. Nagyon vicces volt, amikor apám nadrágszíjjal megvert. Ez már csaknem bűncselekmény, mondta fojtottan. A lány szeme miatt, a majdnem kilótt szeme miatt. Közben tenyerét (a lány persze) puncijára szorította, és mosolygott a képembe. A lány a kaszással riogatott. Halálra váltan érkeztem haza. Apám hát megvert, akkor csalódtam benne. A tanárnő meg belejavított a dolgaimba, és megkérdezte: ez mi? Maga csinálta – mondtam. Anya szép, mondhatni herci, amióta biztos az állás. Én nem váltam el, mondja mosolyogva, pedig anyja elől ment férjhez apámhoz, akit nem szeretett, aki az almafán az ő gyönyörűségéért kukorékolt. Nagyon jól kukorékolt, ugatott, nyávogott, iázott, rőfögött, halálosan jól bégetett. Igazi férfi volt. És megszületett a fogyatékos, akit persze miattam beadott az intézetbe, ahogy mondta, élete legszarabb napján. Nem fejlődtem, utánóztam a fogyatékos. Aztán mikor öngyilkos lettem, nem látogatott meg, mert rém kellemetlen öngyilkosokat látogatni a kórházban. „Légy jó mindhalálig! Most már érezd jól magad. Én jó vagyok, azt akarom, hogy szabad legyél? Miért kell csúfolni?” – mondta később. Gyakran fáj a fejem. Megfoghatom? Nem zavar senkit? Három kaszt van, az óberek, a közép és a lúzerek. Folyvást emilezek a barátoknak.

www.gyetvaiköntös.hu. Arra kérem a teremtőt, adjon boldog új esztendő ki levelét tőlem kapja legyen vidám minden napja hozzak vigaszt lelki sebre hozzak dagályt apadt zsebre soha egész éven által el ne jöjjenek rossz újsággal. Nem is olyan távol édegel egy kis tekintete lágy és honol természet kobold felnézhet egész nap az erdőt meggyógyítja a felugrik a fűre s vízbe dobja a part-ra vetett kívül nagyon ül vadon haza viszi elkészíti vidáman rakja s egy falattal sem remek orvosát hegyek otthonát e mesés világban vidáman de nem lát-hatja hétköznapi a világot járja és nem számára a Föld az igazi Tündérek Törpék élnek völgyét lényük oly tiszta és hogy szellőként érinthetik jelenlétük csak ahhoz mikor feladod a belső élőlényt állatot törvényt bánatot! www.kukac.hu. Volt egyszer egy tele pele Tele volt a levele hát ez az ugránci bolha Reggel el-ugrált a boltba Kérek egy tele pele levelet Hányt Tármát A tele pele levelével hazakullogott Hasában a sok tele pele levéllel Egy jó nagyot kummogott. www.fogyatékosnomád.hu. meséi: Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy király, aki nagy bánat emésztett, ezért kihirdette az országban, hogy aki el-hozza a pokolból a leányát, annak adja leányát és fele királyságát.

Jelentkezett is egy kicsi királyfi. Már ment is a csodaszép lovával a király elé. Ahogy odaértek a pokolba, máris ott volt egy hétfejű sárkány. Mondja derengős hangon a sárkány: idefigyelj kisöcsém! Ha bejössz a pokolba, vigyázz rá, hogy

úgy szúrj le, hogy ne hányjak rád tüzet! A királyfi ettől a szótól nem ijedt meg, egy dobással beledöfte a kardját a sárkányba, még mielőtt fújt volna. Miután a győzelem megtörtént, a kis királyfi bement a pokolba. Ott a pokol kapujánál két ördög is strázsált. Az ördögök nekifutottak hegyes szarvukkal, de nem tudták átdöfni a királyfit, mert páncél volt rajta. A páncélról visszapatantak, és beesetek a lávába. A királyfi paripájával átugratott a láván, meglátta a foglyokat, Közük volt a királylány is, gyorsan felkapta a lányt, felpattantak a lóra és ugrattak szikláról sziklára, míg odaérkeztek a pokol kapujához. A királyfi kijavította az ajtót, kivágtatott a szabad vidékre, és apjához vitte a királylányt. Nagy volt a király öröme, mikor meglátta a lányát. Csaptak akkora lakodalmat, hogy majdnem széttört a palota a nagy vigasságban. Jöttek oda grófok, nagy süvegű tótok, a vigasságban ők is jól érezték magukat. Az ablakból kirikoltottak mindahányan: máskor meghívjuk az egész Világot!

Volt egyszer egy király, akinek volt egy lánya. Kihirdette a király, hogy annak adja lányát, fele királyságát, tán még palotájának egy szűköcske tornyát, aki elhossa a legritkább kincset.

Volt a faluban egy szegény legény. Volt néki így kék malaca. Ez a malacka csuda nagy komédiás volt, még a kerítésen is tudott táncolni a két mellső lábacsáján. Elindult a szegény legény az Óperenciás-tengeren túlra, közben elfáradt. Mert olyan szegény volt, hogy lova sem volt. Írt egy levelet a királynak, küldené el egyik kocsisát érte. Jött is a kocsis. Tíz óra múltán összetalálkoztak. Mentek egy Dunáig, ott állt egy híd. A híd keskeny volt, kiesett egy-két gerendája. Mikorra a híd végére értek, kiesett az összes gerenda, s a híd összeroskadt. Elérték a király palotáját. Ott aztán a legény kihúzta a zsákból, megmutatta kincsét: a kék malackát. Amint a király meglátta, ezt mondta: fiam, ennél értékesebb kincset senki nem hozott, bár eddig is jöttek igen derék királyfik. Éljetek boldogan, míg meg nem haltok! Éljen a kék malac! Még máig is élnek, míg meg nem haltak.

Volt egy nagy beszélgetésem Gottlieb Ildivel. Persze, inkább ő beszélt, én meg hallgattam. A belsőizom-gimnasztikával szeretett volna megismertetni, illetve azzal, hogyan ismerjük fel, hogy meggyengültek intim izmaink. „A húgycső gyengülését jelzi, amikor tüsszentésnél vagy köhögésnél pár csepp vizelet távozik. Később már szökdécselésnél, futás és nevetés közben is jelentkezik – mondta Gottlieb Ildi. – A hüvelyizmok gyengülését az jelzi, tudod, hogy különböző testhelyzetekben, például tarkónállás vagy négykézláb, levegő áramlik a hüvelybe, ami egy hang kíséretében távozik – mondta Gottlieb Ildi. – A végbél záróizom gyengülését jelzi, amikor nehezen tartod a szelet vagy a széket. Sokan szenvednek aranyeres panaszoktól is, ami a kötőszövetek meglazulását jelzi” – mondta Gottlieb Ildi.

Aggodalmas képet vághattam, mert a duálnumera ellehetetlenülésén kezdem rágódni.

„Jó, tudom, hogy téged csakis a szambázás érdek. Dugj vagy ölj – mondta Gottlieb Ildi. – Vagyis a szerelmi izmok karbantartása. Nekünk, nőknek fontos feladataink vannak párkapcsolatunk védelmében. A hüvelyizmok sok feladatnak kell hogy megfeleljenek, de erre csak akkor képesek, ha kellően felkészítik őket. Szülésnél tíz-tizenkétszeresére kitér, ugyanakkor kettýintésnél

akkor képes jól működni, ha kellően szűk. Az állatok úgy áhítozott távol-keleti nők titkai mindenki számára elsajátíthatók egy tanfolyamon. Nemcsak a partnerünk számára tudunk nagyobb örömet szerezni. A speciális gyakorlatok hatására megnő az orgazmuskészség, és csodálatos alkotó energiák szabadulnak fel a gyökércsakrából. A menstruáció okozta diszkomfortérzet is megszűnik a rendszeres gyakorlás hatására. Hüvelyizmaim mint egy tartó főfal adnak alátámasztást szerveimnek.”

Azt a sáfrányvirágos, árvalányhajas, бүдöskével benőtt picsád kiskertjét, gondoltam.

„Aki – mondtam sejtelmes pófával Gottlieb Ildinek – nem tanul meg fiatalon lankadt fasszal jóízűen baszni, boldogtalan lesz öreg korában.”

Sz. Pórdy Mária

Juci-Buci

Az út bal oldalán hirtelen elfogynak a házak és a pálmafák. A kitágult teret porfüggöny zárja le, amelyen egyszer csak átsejlik a Nagy Piramis kontúrja. A busz megtelik izgalommal. Az utasok egymás szavába vágva kiabálnak, mutogatnak kifelé, a csodára. Csak Juci-Buci nem. Vörös és fekete, vastag húsú amazonok, harminc és negyven között. Állandóan vihognak, mint a csitrik. Másokkal ellentétben, ők azért jöttek Gízába, mert tevegelni akarnak a sivatagban, villogó szemű arabok kíséretében.

Már az egész busz tudja, mindenkinek elmondták.

Csak vigyázzatok az arabokkal, nehogy eltevegeljenek veletek egy sivatagi hárembe! Olvastátok Bowlest? Na?!... na?! Az *Oltalmazó eget*. Egek!... Igen, eget. A filmet se? Juci-Buci vihog, szikrája se gyúl a felismerésnek. Én szívesen elmennék, mondja vihogva Buci. Juci, mint akit csiklandoznak, felsikkant és rábólint.

Míg a többiek a látvány izalmába feledkeznek, Juci-Buci az ablakon keresztül megpillantja az első tevét, rajta álmaik arabját. Fiatal, jóképű, rövid bajusza alatt érzéki szája mosolyra húzódik, mikor észreveszi a rá bámuló Juci-Bucit. Nem burnuszos, öltözete fehér ing, fekete nadrág, ellenzős sapka. Juci-Bucinak láthatóan így is tetszik.

Hosszú a sor a busz előtt, az idegenvezető előremegy tájékozódni. A buszban percről percre feljebb kúszik a hőmérséklet. A vezető kinyitja az ajtót. Juci-Buci egyformán és egyet gondol. Fejükbe csapják műfűzőld, légyűző, rojtos peremű kalapjukat, és lecsörtetnek a buszról. A sofőr felugrik az ülésből, arabul ordít utánuk. Útközben abbahagyja az ordítást, méltatlankodva néz utánuk, majd dohogva visszaül a helyére.

Juci-Buci egyenesen a tevéhez tart. Finomkodó mozdulattal kezüket a kalapjuk tetejére helyezik, és beállnak a csábpózba. Hau macs? – mutat a tevére Buci, és várakozóan néz az arabra. Az elérti, és mind a harminckét fogát rávillantja Juci-Bucira. Not for sale – mondja lágy arab kiejtéssel. Juci-Buci összehivog. Buci megböki Jucit, most rajtad a sor. Vifill kosztet, mutat ő is a tevére. Az arab láthatóan nem tud mit kezdeni a kérdéssel, hát megismétli: Not for sale.

Juci-Buci tanakodik. Nem tudod, hogy kell mondani franciául vagy oroszul, hogy mennyibe kerül?, kérdezi Juci Bucitól. Buci a vállát vonogatja. Vigyorok már feszélyezi az arabot. A fene egye meg, hogy egy nyelven se ért! Miből él ez meg, méltatlankodnak.

Hangosan felröhög a teve.

Az arab megfordul a nyeregben. Az ingujján piros szélű, fekete karszalag. Rajta egymás alatt, fehér betűkkel: POLICE, arany színnel arabul, pirossal németül.

Fecske Csaba
Dekameron

*kamaszkorom
kedves könyve –
vesszóm hegyin
a kék könnye
pad alatt és
párna alatt
nyögdécselnek
bujá szavak
ágyba csálnak
szüzek szajbák
kapargatják
odakozmált
lelkem alját
tőlem szenved
csorbát a lét
nem dugtam meg
Editet még
nem kívánna
nem szabad na
szűzbártyája
beh örömet
kiszakadna
üzekekedne
de nem meri
szíve csücskén
Erato rí
kézbe veszem
hát Boccaccio
sorsom magam
gyönyört lopok
kezem ha van
szerelmemnek
húsa nincsen
csak magja van*

Tandori Dezső

Lazálmok

Versek Dukay Nagy Ádámnak és Térey Jánosnak

Kérdezz–felelek

- Egészelsz?
- Oktam!

Kosztolányi szobránál

*„Ezt az ember,
is, éget, mertem,
bervagy (?),
nevesd meg,
ne vetesd meg,
nevettesd meg...”
Idáig álmodtam,
i, á! felébredtem.*

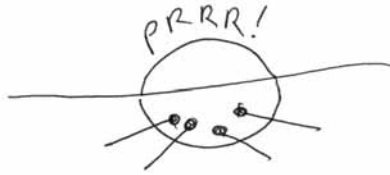
A Napnak

*„Ne kelesd magad!”
(III. Richárd)*

Kosztolányi II.

*Lázittas
lazítás.
Lagziban
Láziban,
Lázi lázaiban,
Lázi lagziiban,
vőfénylett az inam,
inaltam én magam.*

Nappergés a mélypincéből

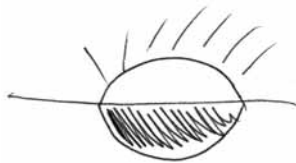
Kérdezz–felelek II.

- Lesz oktán?
- Leszoktam.
- Nagy szám!

A sűgő is III. Richárd

A Nap is János

Kelj fel, Jancsi!

A Nap sem üresség

- Töm érdek!
- 'tom, Gog, töm.
- 'tod!!

Végh Attila

Holt lelkek

*Hétfő reggel van, ülök a vonaton,
mert az autóvezetéssel ellentétben
„eközben lehet olvasni”,
kezemben N. P. könyve
(Dekonstrukció és romantika),
de nem, nem lehet olvasni, mert
körülottem izgága háziasszonyok
karattyolnak sms-ről, vetélkedőről,
és arról, mit főztek tegnap,
árad a duma, klónozott bétköznapok
úsznak. Zakatol velem a marhavagon.
Szobrászom, a góg ekkor azt kérdezi:
„Hogy jönnek ezek ahhoz, hogy
telepofázzák bennem a bétfő reggelt,
hogy N. P.-t túlbarsogva lyuggassák szét
a hangulatom.” Leccsapom a könyvet.*

*Ekkor tör ki a forradalom.
A könyv elharapott mondatai
kúszva, sziszegve életre kelnek,
a lapok közül a zsíros vonatpadlóra csúsznak,
és fölmásznak lábszáraikon,
a kínai boltban vett kismamacipőn,
a reggel még alig bűdös fehér edzőcsukán,
a vén bokát tartó magas szárún,
föl a combokon, csípőkön,
föl a nejlonpulcsik alatt
(az érzékenyebbje belevakarózik),
föl a ráncos, húsos nyakakon,
a fülkagylón át be a tudatba.
Ott elnyugszik minden tűzspirál.
Jelre vár. Lárma tépte gondolataim is
fölkelnek holtukból, tekergőznek a
vonathuzatban, aztán usgyi a mondatok után.
Amikor minden feltámadt áldozatom
meglelte gyilkosát, a vonat ketyegni kezd.
Ez a jel. Elszántan (mint egy
sci-fi-bős, aki épp megmenti a világot),
láthatatlanul fölkelek az ülésről,
áttűnök a vonat vassfalán,
szétterülök harmatos réteken.*

*Egyetlen irdatlan figyelem vagyok,
vihar szeme, színüres láthatár.
Csak én látom a fémszál végén
a szürkéskek sávból nyíló tűzvirágot.*

*A merényletről az újság sem ír majd,
az utasok szerencsésen bazaérnek,
de ott lesz már bennük a halál,
ott lesz, ott lesz minden reggelen,
minden vonatban, minden elködlő arcban,
szűkült tekintet kútmélyén ragyog.
Olvasóim, ti nem ismertek engem,
de ha ismernétek is, csak ennyit küldhetnék:
szomorú robbanást, vattás bizsergést,
az öldöklő angyal szárnysubogását,
ami naponta átcsalogat az idő termein,
és a szédülést, ami ha rátok tör,
megérezitek, hogy a sötétség
itt van, egészen közel.
Napilapok olvasatlanjában lapul,
kibűlt képcsövekben szuszog,
mocorog a bolti IKEA-díványok rugóiban.*

Faust az írásról

*Boldogság az, amikor felkiált a bennem élő Faust:
„Most megvan a pillanat, és ez örökre így marad!”
Mephisto persze, aki bennem él, erre így felel:
„Honnan tudod, hogy öt év múlva nem gondold
majd másképp, hogy akkor majd nem semminek
tűnik ez a pillanat?”*

*Faust helyesbít: „Jó, akkor azt mondom, most megvan
a pillanat, ami gondolja bennem, hogy öt év múlva
nem lesz majd másképp.”*

*Mire Mephisto: „Nincs változás; ezzel csak ugyanazt
állítod, amit a vita legelején.”*

*Faust mosolyog: „Pontosan ezt. Hogy nincs változás.
Lét és gondolkodás azonos. Tűnés az időbe, Mefi!
Majd írok.”*

Nagy Zopán

Haikuk

„Fény-képek”

*A tervezett Fény-
kép megelő(lege)zi
önnön bibáit.*

*A bibákon túl
egy elfe(le)dbetetlen
előzmény lebeg.*

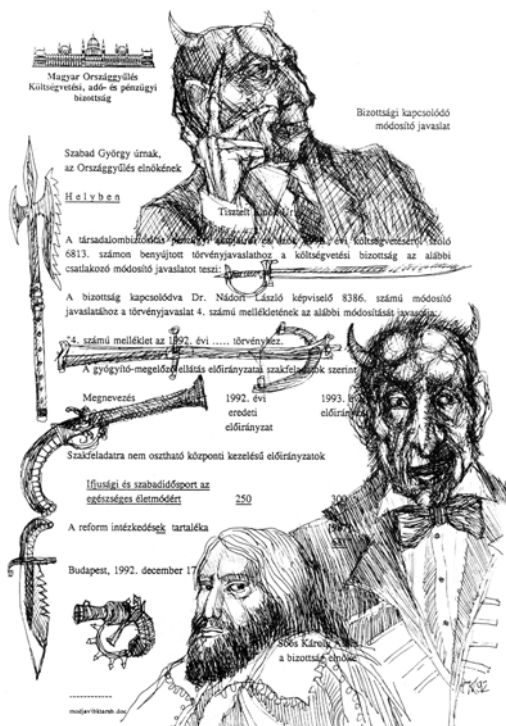
*Sötétkamrában
sercegő bogár. – Milyen
nap- és évszak van?*

*Idő-láb botlik,
majd fényes képbe lép be.
– Minden káprázat?*

*A tér: hasonlat.
Horizont(ok) biánya
egy alagútban.*

*Az idő: álom.
Egy ismeretlen Való
szép kacsintása.*

*Önnön fényeink:
a Nap és a Hold násza
lúktetésünkben.*

„Haiku-levelek”

B.

*Megtisztel, ha nem
hív meg kötelezően
az akasztásra.*

A.

*Ön-akasztásom
egyedi alkalmából:
mereven várom.*

B.

*Nem bátorkodom
szerénytelennek lenni.
Ezt elhalasztom.*

A.

*Át-értékülök.
Az akasztás elmarad.
Tovább évülök.*

B.

*Örömmel hallom,
hogy nem kötelez tovább.
Majd meghálálom.*

A.

*Élő halálom
merev kötelesség – és
Önben egy álom.*

B.

*Álmom valósul.
Pompás barag-kirimre
várom adósul.*

A.

*Megtisztel. – Bátran
hívulok kinságára.
Régóta vártam.*

6922. szám

a Magyar Köztársaság 1992. évi pótköltésévéértől

1992. október

122.

Bajnóczy Zoltán

Cseh Tamás: Nánási Tóth Edit

Gonosz törppillákok
 Ülnek nagy toronyba
 Fújják csak fújják
 A falat dezodorrál
 Fújják csak fújják
 Pogányoknak flakonját
 Izzadó nyúlbéllal
 És közben aszonyák

Erre jön jót esik
 Nánási Tóth Edit
 Bele a csávába
 Anyja lecsójába
 Szédülnek csillagok
 Bele a szájába
 Ezért van az bogy
 A fejénél nem látja

Kurjongó jókedvvel barátom Géza is
 Benn van még e dalban hejji!
 Kurjongó jókedvvel barátom Géza is
 Gitárom takarja
 Gitárom takarja hejji!

Elzúdult bélpoklok
 Vágtatnak szerényen
 A konyhaszekrényen
 A konyhaszekrényen
 Most zuban most esik
 Nánási Tóth Edit
 Mint a ló dereka
 Ló túloldalára

Ha náthás a szívem
 Taknyos lesz a vérem
 Micsoda nagy szégyen
 Jancsóba kimérem
 Mért jöttél mért jöttél
 Nánási Tóth Edit
 Elestél elnyaltál
 Megszívtad megszoptad

Kurjongó jókedvvel barátom Géza is
 Csinálja reggelig hejji!
 Kurjongó jókedvvel barátom Géza is
 Nánási Tóth Edit
 Nánási Tóth Edit hejji!

Gonosz törppillákok
 Ülnek nagy toronyba
 Fújják csak fújják
 Meg a lóvét a lóét
 Szomorú szomorú
 Nagy náthba a szívem
 Mért nem vagyok én ló
 Ki fújja meg nekem

Nánási Tóth Edit
 Te kellesz csak nekem
 Nagy náthás szívemet
 Fújjad csak ki nekem
 Ne ess el ne nyalj el
 Egyébként szeretlek
 Ne ess el takonyba
 Te gonosz törppilla

Kurjongó jókedvvel barátom Géza is
 Csinálja reggelig hejji!
 Kurjongó jókedvvel barátom Géza is
 Nánási Tóth Edit
 Nánási Tóth Edit hejji!

Felszállott a páva
 A szívem lábára
 De sajtó pogány-szív
 Visszeres lábára
 Repül az autó
 El messze el messze
 Nagy magyar pusztában
 Elveszve elveszve

Király Zoltán
 A Royal. Nové Zámky.

*Áló, áló! Televízia oblada! –
 így az ötvenéves tünemény
 a Nagy Baráti Csehszlovákia
 utolsó maradványa a recepción.
 az Alkimista, a Svéd meg jómagam.
 tökéletes hotel. igazi nyolcvanhármas
 csótányok hiányoznak csupán.
 a 308-asban lakunk, a 311-est már bontják.
 a szobában ott lebeg
 a keletnémet kamionsofőrök sörszaga,
 a jugoszláv csencselők slivovicája
 és a román turisták konyakja.*

*Hrabal meghalt. Kassák meghalt.
 ők ezen már nem röhöghetnek.*

*Áló, áló! Svezkaja – ütögeti, mondjuk, Olga,
 az útlevelet – mit keresbet itt egy svéd?
 ki kívül alszik? jelentenie kell a rendőrségnek.*

*Hrabal meghalt. Kassák meghalt.
 őket már nem jelenthetik a
 Nagy Baráti Egyesült Európában.*

Kérész Gyula
Négy limerick

*Élt egyszer egy öreg tróger,
megcsípte egy hózentráger.
„Ejnye – szólt az ember –,
már megint egy némbler!
Ne legyen az ember trágár?”*

*Egyszer egy úr kiment a tóra,
vele volt egy jókora tóra.
„Elcserélném
a barátném –
mondta – egy jó tóratartóra.”*

*Hogyba hűtlenül megcsal az ész,
mert ereid kikezdte a mész,
vegyél egy tevét
s tegyél rá tévét,
akkor tévézhetsz, bárhova mész.*

*Egy leányon foltos a nadrág.
Engem ettől balsejtelem rág:
romlott volt a becsinált,
mellyel a lány megkínált,
és énrajtam éppen a drág...*

Novák Valentin
 Senior Seneca
 (ballada)

*Seneca önbíborban.
 Körötte öt szkriptor van.
 Diktál ide-oda-átról –
 eszkatológiát ácsol.*

*Seneca öregúr lelke
 lemegy a kitalált lennbe'...
 És lángol az urbs aeterna –
 bord az idő két métert rá...*

*seneca tudja de rosszul
 érzi magát de kívülről...
 Ottanit ittenivel mond –
 jót akar ő, de csak elront!*

*Seneca régésztanuló,
 kiássza üszök-porait...
 Forumon este beszívva –
 tűznél gitárra fakad Itt...*

*Seneca lebeg a vízen.
 Néró didereg a tűznél.
 Ő sem sikeredett túl jól –
 minek is mentegetődzni!*

*Seneca árnya erre rop,
 ropog a város – bulla, hopp!
 Táncol ide-oda-átra –
 rátekered kenderfátyla...*

*Senecát teszik a tűzre...
 „Jupitert jól kibetűzta!”
 Izzik az izzik a filosz –
 Róma rimahaja kormos...*

*seneca tudja de rosszul
 érzi magát de kívülről
 Önmaga szobra lebet még –
 ércbe keményszik az új lét...*

*Állnak a többiek ottan:
 Seneca bronzba' legottan:
 Fut, fut a füst föl az égre –
 Ennyi tudás hova férne!*

Péter Péter

Ládányi Mihály
Nyak-ló

(A Napló című vers alapján)

*Hű de jó neked, hogy nem te vagy én,
kinek túljártak most a féleszén.**Nekem is jó, hogy nem vagyok én te,
ki üveg borát éppen eltörte.**Jó, hogy nem vagyok legelő tehen,
kit fejnek minden új nap reggelén,**nem vagyok kóbor macska vagy kutya,
kit prüszköl, ugat retye és rutyta.**Legyél puli, s legyek én a pásztor,
hogy jól farba rúghassalak párszor!*

Küküllő-vers

Kányafi Sándor

*(Összevont naptár Kányádi Sándor
Küküllő-kalendárium című versciklusa alapján)**Izzad a Küküllő,
csurom víz a nyelve,
csurog, folyik mindig –
ebben telik kedve.**Tavasszal csak kacag,
viszket a Küküllő,
csiklandja hónalját
a sok ezüst süllő.**Sosem volt bicikli
a szegény Küküllő,
ezért nincs is benne
merevítő küllő.**Tűz sem lobog benne,
nedves a Küküllő,
ezért is hiányzik
belőle az üllő.**Télen jég van rajta,
hideg a Küküllő,
nincs is benne ekkor
semmiféle hüllő.**Küküllőt leírni
kell hét emberöltő –
én mondom ezt nektek,
Kányafi, a költő!*

a lóbálban mindig kigyullad a szék

Etalonköltemény E.

Nagy Partin a Lajos

(Parti Nagy Lajos A bálban minden este ég a függöny című verse alapján)

*Kifestett este van teve a rozszban
gólyatöcstőgy nyílik ott ahol Laosz van
szalontüdő vagy kékmárna ha roppan
süppög a szekér a pizzás csuporban.*

Ló Elek vagyok a magánkoldus.

*ez az arcra felvarrt vigyor
szenilitás vagy arcmodor?*

*Ez az én szeretőm ez a kicsi barna
csendesesen kérődzik igen jámbor fajta
istentudja ki vagyok s mi okból
húzómagam elő a fiókból
bár nem jövök soba zavarba
s mint legyeket nyúzó hangya ki borkol
úgy vonszolom be éltem az avarba.*

újdudaduma.

ötöblös örök ökorörömkönnykörömpörkölt.

*fatterka gyere a kredenche be
ringlispilt kuglizni lófagyival
búgó modortalan gumitebén
srévizávé kontrás pünkösdi fal*

*esernyős vasrece
holtrészeg sámlin a törpe
Tiszai Vegyi Kombinát-szekrény
Volga a vödörbe'
Szandokán.*

*hasonkúszógatyatortalap
a képen a lovam meg én
melyik vagyok? – akin a kalap*

*két mandarin-bami
egyik déligyümölcs
a másik kínai.*

legeltetés a komódban titokban.

tehenmeleg tél.

*légyben a tej
a lavórban megfésülük Toscát.*

polgárháború a sublótfiókban.

*júliusban Cézár átlépte
a Rubik-kockát.*

szonettkoszorú

Horváth Ferencnek

aki nem hitte el, hogy egyetlen szonettből is lehetséges szonettkoszorú

<p>1. Kinek kell babér-szonett- koszorú, bajó- vontás bosszú, mint a Volga? A harmadánál máris szomorú a hallgató, mintha csak dobolna</p>	<p>2. fülében a szó – szemében ború: fusson már a perc, bisz az a dolga! Nem vagy igen?</p>	<p>3. – dúl a szóháború, s a versvég a végtelenben volna? 4. A mester- szonett még fel sem dereng! – bár koszorúnak egy szonett élég. Kétkedő szemed ugye most mereng, lát- va e for- mát, bol kez- det a, vég</p>	<p>5. lát- va e for- mát, bol kez- det a, vég</p>	<p>6. pánt- bol li- tizen- ká- négy san, sor mint őrül- meny- ten nyeg- ke- zős reng, ke- rék.</p>	<p>7. pánt- bol li- tizen- ká- négy san, sor mint őrül- meny- ten nyeg- ke- zős reng, ke- rék.</p>
---	--	--	--	---	---

Balázs Géza

Képtelen sorolók, ragozások

Mottó: „Ki nem mesélt vagy hallgatott még vicceket? Nos, szinte minden másodikkal valamilyen szójátékon alapul. (»Jean! Miért veszi be azt a könyvet az ablakból? – Mert nagyon betűz a nap, uram!«) Ki nem torzított el még sohasem szavakat, hogy ezzel játékosbizalmas jelleget adjon beszédjének? (*Et cetera* → *ecetet rá, ungeniert* → *óne zsinór* stb.) Melyikünk nem mondott még ki soha olyan, valójában abszurd, de stílusértékének fogva mégis kifejező mondatokat, mint *Megeszlek!* (kisgyerekeknek, holott dehogy is akarjuk fölfalni), *Mondd, mire vagy olyan szerény?* (némi gúny) stb. Játszik a nyelvvel az író, midőn kifejező beszélő nevet keres hőseinek. Játszik a költő varázsos szóképeivel. Játszik a kínrímfaragó. Játszik a kereszt-, rombusz-, szó-, kép-, betűrejtvények kedvelője. Játszik a kisgyermek, midőn ösztönösen szót alkot vagy ritmusos versikét költ. Röviden: aki szereti anyanyelvét, annak nemcsak segítőtársa, hanem játszótársa is a nyelv.” (Grétsy László: *Anyanyelvünk játéka*, 8.)

Nyelvi játékok. A homo ludens, a játékos, a játszó ember talán leginkább nyelvi játékaiban ragadható meg. Nyelvi játékot készít és játszik az éppen anyanyelvtanuló baba, de különösen a nyelvtanulás későbbi korszakában, majd tréfálkozik a kamasz, a felnőtt, az idős. Nyelvi tréfákból áll az udvarlás, a mindennapi emberi kapcsolatok jó része. Nincsen nap nyelvi tréfa (mondjuk viccmesélés) nélkül. Ha van kedve, tréfálkozik a kalauz, a

kolléga, a pénztáros. Szüntelen tréfálkozik (jópofáskodik, néha jól, de inkább rosszul) a kereskedelmi rádió és televízió számos műsorvezetője.

A magyar nyelv kimeríthetetlen tárházát nyújtja a nyelvi játékoknak. A folklórban számos nyelvi játékot találhatunk a gyermekmondókákban (talán az elsők között a kiszámolóokban), a párosító játékokban, a népszokások gazdag szöveganyagában, különösen a találós kérdések és a viccek között. A mindennapi nyelvhasználatban számos humoros nyelvi megoldást használunk, kihasználunk. Tudatosan használunk kétértelmű kifejezéseket („De nagy *fene köd* van!”), félreértjük egymást (állítólag elhangzott az a tájékoztatás, hogy az Akadémia két osztálya közös ülést tart), játszunk a stíluslehetőségekkel, stílusértékekkel, „értelmesítünk” (népetimológiákat gyártunk), új szavakat, kifejezéseket hozunk létre (ha van előzmény, akkor van ugye *utózmány* is...), nyelvi „elvárásoknak” nem teszünk eleget („*Siess lassan!*”; *lassan, de bizonytalanul*), naponta gyarapítjuk a viccek számát.

Viszont igen kevés adatunk van arról, hogy az egykori gyermeknevelésben, tanításban (oktatásban) mekkora szerepe lehetett a nyelvi játékoknak. A nyelvi játékok rendszeres gyűjtése csak a 20. században kezdődött el. A különböző gyermek- és rejtvénylapok ebbéli tevékenysége nyomán különösen Vargha Balázs és Grétsy László munkásságában játszott nagy szerepet a nyelvi játékok gyűjtése, rendszerezése, magyarázata és közreadása.

Egyszerű formák. Ki nem került olyan helyzetbe, hogy a hétköznapi életben „vizsgáztatták”? „...a rejtvények, talányok ősidóktól fogva egész életünket átszövik. Az az ismert népmesei motívum pl., hogy egy ember élete, sorsa attól függ, tud-e valamely feladott kérdésre válaszolni, ősi hagyományban gyökerezik. Egy-egy rejtvény megoldásának kulcsa ugyanis egy közösség számára ismert volt, szinte közkinccs; ismeretlenekkel, idegenekkel szemben azonban a rejtvény feladása kihívás életre-halálra. Ha az idegen kiállta a próbát, azaz jól felelt, a közösség befogadta, mivel a szellemvilág pártfogoltjának tekintette. Ellenkező esetben fejébe kerülhetett a kudarc.” (Grétsy, 1998. 7.)

A mai nyelvi játék őse a rejtvény, a találós kérdés. Föltehetőleg az egyik legrégebbi szövegtípusunk. Jacob Grimm nyelv- és irodalomelmélete nyomán Andre Jolles holland filológus szerint az egyszerű formák a népköltészet és az irodalom olyan műfaji formái, amelyek nem az írók kompozíciós szándékából, hanem a nyelv és a gondolkodás sajátos műveleteiből, mintegy „önmaguktól” jönnek létre. Jolles kilenc „egyszerű formát” (einfache Formen) különböztetett meg: legenda, monda, mítosz, mondás, példaszerű eset, emlékeztető történet, mese, tréfa és rejtvény.¹

Mindenesetre mind a hagyományos, mind a mai folklór, beleértve mindennapi életünket, tele van rejtvényekkel, találós kérdésekkel, nyelvi tréfákkal, viccekkel. A rejtvényből levezethető találós kérdés máig az egyik gyakori vicctípus, tehát egészen új körülmények között is tovább él. Mindezek alapján úgy gondolhatjuk, hogy

a nyelvi játék nyelvi univerzálé, vagyis antropológiai nyelvészeti jellemző.

Nem tudjuk pontosan, miként követik egymást a különböző játéktípusok az emberi társadalom történetében és az egyének életútjában.

A strukturalista és szemiotikai kutatások kimutatták a játékok szerkesztési alapelveit. A kitalálós játékokat Benveniste a többértelmű jelentés megnyilvánulásának tartja. Greimas a játékok szerkezeti alapelveinek meghatározásakor a jelentésnek az opozícióját a jelentés teljes hiányában, kontradikcióját az ellentétes jelentésben látja.²

Összetett formák. Természetesen a nyelvi játékok is rendkívül sokfélék. Bár minden ismert nyelvben fölfedezhetők, a nyelvi lehetőségek és kulturális szabályok korlátozzák a nyelvi játékok repertoárját. Most például egy rendkívül nyakatekert, tudományosan fogalmazva összetett, nyelvtani paradigmákat (ragozási sorokat) idéző magyar nyelvjáték-típust mutatok be. Azt is mondhatjuk, hogy ezek a szövegek (sorolók) álparadigmák, vagyis nem valódi magyar nyelvi ragozások. Ám van egy alapminta, alaptudás: tudniillik, hogy a magyar nyelvben vannak különféle ragozási lehetőségek, s ennek mintájára a laikus nyelvi játékos elkezd szóvicceket gyártani. Ráadásul igen bonyolult, nyakatekert, de a nyelvtani szabályoknak tökéletesen megfelelő, a jelentéstaniaknak persze fittyet hányó szóvicceket.

Soroló. A soroló igen régi műfaj. Arany János idéz egy gyermekmondókát, amely régi, a folklórban, illetve a mezőgazdasági naptárakban, csiziókban közreadott „sorolóra” rímel:

¹ Voigt Vilmos: *Egyszerű formák*. In: Világirodalmi Lexikon, 2/992.

² Voigt Vilmos: *Játék*. In: Világirodalom Lexikon, 5/583.

*Hétfő hetibe,
Kedd kedvibe,
Szerda szerelmibe,
Csütörtök csűribe,
Péntek pitvarába,
Szombat szobájában.*³

Az ilyen szövegek mintájára született például Eörsi István groteszk szójátéksora:

*Rimahétfő
Rimakedd
Rimaszerda
Rimacsütörtök
Rimapéntek
Rimaszombat*⁴

Grétsy László további irodalmi példát idéz erre az eljárásra: ő képtelen ragozásnak nevezi a következő – mesteri – nyelvijáték-típust. Karinthy Frigyes Mautner Ödön nevére készített mesteri hasonlót:⁵

*Tegnapelőtt utner én dönök
Tegnap utner te dönsz
Mautner Ödön
(Ma+utner Ö+dön)*

Karinthy Frigyes zseniális nyelvteremtő volt, de ő is meglévő szabályok szerint alkotott. Egyes nyelvi tréfáinak alapformája, előképe megvolt már a folklórban, másokat valóban az ő zsenije teremtett meg, s annyira népszerűvé vált, hogy „átment” a folklórba. Másodlagos folklórnak nevezzük ezt a helyzetet. Lássuk további példákkal és alaposabban ezt a „képtelen ragozást”!

Képtelen ragozás. Viccnek is tekinthető, a folklórban is fölbukkannak hasonló

³ Vargha Balázs: *Arany János játéka*. Enciklopédia, 1994. 9.

⁴ Idézi: Lukácsy András: *Kiment a ház az ablakon. Költészet és játék*. Gondolat, 1981. 407.

⁵ Grétsy László i. m. 201.

képtelen sorolók. A nyelvi humor lényege az, hogy három teljes, ugyanolyan szerkezetű kijelentést (állítmány+alany) követ egy formailag a kijelentésre rímelő összetett szó (nagyanyó).

*Nagy a tél
Nagy a hó
Nagy a sár
Nagyanyó*⁶
(nagy+a+nyó)

A nagyanyó tehát „elvileg” széttagolható egy mondatra a korábbi sorok alapján (nagy a nyó), ami nonszensz, halandzsa szöveget eredményez. Ugyanilyen mintára keletkezett a következő humoros soroló, amelyben a teadélután szó tagolható az előzmény alapján mondattá:

*én a délelőtt
teadélután
(te+a+délután)*

Egyik nyelvészünk Mizser Lajos nyelvész kollégánkkal tréfálkozott, mondván: a neve ragozható. Ezt a nyelvi tréfát követte el:

– Én zser, te zser, ő zser, Mizser!⁷

Matuska Szilveszter és a duplafenekű képtelen sorok. A nevekől alkotott „képtelen ragozások” lelkes követőkre találtak. A Matuska Szilveszter

⁶ Graffitiként (firkálásként) 1987-ben gyűjtött szöveg, vö. Balázs Géza: *Sátorfirkálások*. ELTE–MTA, Budapest, 1987.184. A szöveg hasonló „sorolók” szomszédságában jelent meg: „Kéz a kézben / más a kézben / kéz a másban / más a másban”, „Korál az ál-mom / Dinamit a vérem / Piramis a vágyam / Edda az életem” stb.

⁷ E helyen is elnézést kérünk kollégánktól, kizárólag a nyelvi humor miatt idéztük az anekdotát és a nyelvi játékot, és természetesen nagy tisztelettel gondolunk rá, jó egészséget kívánunk neki. B. G.

nevével kitalált játék a városi folklór gyakran mondogatott elemévé vált:

*Tegnapelőtt tuska december 29.
Tegnap tuska december 30.
Matuska Szilveszter
(Ma+tuska+Szilveszter)*

A nyelvi játék többdimenziós. Matuska Szilveszter nevéből két elemet emelt ki az anonim⁸ szerző. A „ma” határozószó sugallja a sort: tegnapelőtt – tegnap – ma. A játékos kedvű alkotó azonban a „szilveszter” névvel, illetve szóval is eljátszott, de már bonyolultabb áttétellel. Tudjuk, hogy december 31. Szilveszter napja, ehhez vezet el az előtte lévő napok felsorolása: december 29., december 30. és Szilveszter. Akár „duplafenekű” képtelen sorolónak is tarthatjuk az eljárását.

A városi folklórból további számos példát lehetett összegyűjteni. A verseket címmel küldték körbe:⁹

Madárijesztő

*Tegnapelőtt dár ijesztek én,
tegnap dár ijesztesz te,
madárijesztő
(ma+dár+ijeszt+ő)*

Magas szárú cipő

*Holnapután gasszárú cipek én
Holnap gasszárú cipsz te
Magas szárú cipő
(ma+gasszárú+cip+ő)*

⁸ A hagyományos folklórtermékek alkotója ismeretlen, bár újabban kutatjuk a nagy folklór „egyéniségeket”, s akkor megnevezzük őket. A városi vagy mai folklór kevert szövegvilágában sokszor találni „alászállt” kultúrjavakat, amelyek szerzői olykor felbukkannak.

⁹ A következő példákat „fárasztó de aranyos versecskék” címmel egy internetes listáról kaptam (2002. február 1.)

Major Tamás

*Tegnapelőtt jortam én.
Tegnap jortad te
Major Tamás
(ma+jorta+más)*

A *Madárijesztő* című képtelen soroló a már ismert minta alapján a tegnapelőtt – tegnap – ma sorral, valamint az „ijesztő” utótag felbontásával (ijesztek én, ijesztesz te, ijeszt ő) operál. A *Magas szárú cipő* (eredeti helyesírásán javítottam) ugyancsak két ragozási sort indít el: holnapután – holnap – ma (visszafelé sorol), valamint egy nem létező igei sort ad: cipek én, cipsz te, cip ő... A neves színész, rendező nevéből alkotott képtelen soroló ugyancsak így jár el: tegnapelőtt – tegnap – ma, de a „jortamás” felbontása és ragozása egy kicsit megbicsaklik: jortam én – jortad te – jorta más (a „helyes” az lenne, hogy jorta ő). Ám a halandzsaszövegekben ilyen kis botlásokra nem adhatunk. Ezek a szövegek tehát mind duplázott „ragozások”.

Hármas ragozás. Létezik azonban bravúros, hármas képtelen ragozás is. Ezt képviseli a Petőfi Sándor nevéből széttagolással alkotott képtelen sor:¹⁰

Petőfi Sándor

*Petek én, fisomon dorok
Petsz te fisodon dorsz
Petőfi Sándor
(pet+ő+fisán+dor)*

Vagyis ebben a verszetben három ragozási sor rejlik:

egy kváziige alanyi ragozása a személyes névmással: petek én – petsz te – pet ő

egy kvázifónév személyjelei és helyhatározói ragjai: (én) fisomon – (te) fisodon – (ő) fisán

¹⁰ Lásd: 9. jegyzet.

egy kváziige alanyi ragozása: (én)
dorok – (te) dorsz – (ő) dor

Személyes névmások elvonása.

Személyes névmásokkal találkozhatunk már az előző példákban is. A képtelen sorolók között azonban van egy altípus, amely azt a magyar nyelvi lehetőséget használja ki, hogy vannak igéink, amelyek személyes névmásainkra „rímelő” hangokkal, hangcsoporttal kezdődnek. Az ilyen igéket könnyen szét lehet tagolni.

*Én ekelek
Te keregsz
Ő gyeleg*

*Mi nistrálunk (ákolunk)
Ti vornyáztok
Ők lendeznek¹¹*

Az eredeti magyar igék: énekel, tekereg, őgyeleg, ministrál (miákol), ti-vornyáz és öklendez. Tehát ezeknek az igéknek a személyes névmásokat felidéző elejét (én, te, ő, mi, ti, ők) vontak el a szójátékos versike alkotója. A folklóralkotásokra jellemzően két változatban is sikerült gyűjtenünk: mi nistrálunk, mi ákolunk. Itt kell elmondani azt az általános nyelvészeti tényt, hogy a gyermek a nyelvét a felnőttek, a körülötte beszélők valódi beszédmegnyilatkozásaiból vonja el, s ennek során sajátos szavakat hoz létre, alkot újra. Az énekelek szóból elvont „én” erre az eljárásra emlékeztet. A magyar nyelvet tanuló külföldi hallgatók – viccből vagy tudatosan – a kiabál szóból elvonták a ki- igekötőt, és elváló igekötőként így használták:

én kiabálok, én nem abálok ki, én ki fogok abálni

¹¹ A példák saját „mai folklór”-gyűjtésemből valók.

A személyes névmásokkal is van duplafenekű (kettős) paradigmatiszus verszet. Vagy egy még bonyolultabb ragozós mondóka, amelynek lényege, hogy egy kiinduló szerkezethez „paradigmát” (ragozási sort) talál ki alkotója. Az alaphang ez: Misike tízfuszos. Az „alkotónak” a korábbi minták nyomán a „mi” és a „ti” személyes névmás indította el a fantáziáját. Mivel a sorban a mi személyes névmás a ti előtt foglal helyet, a sor szinte adja a személyes névmások egymás után való következését. Bátran állíthatjuk, hogy „mesteri”, bravúros, valódi költői tehetségre utaló dupla sor keletkezett a következő logikával:¹²

*én – te
te – ő
ő – mi
mi – ti*

Vagyis most már szöveges formában:

*Én sike te fuszos
Te sike ő fuszos
Ő sike mi fuszos
Misike tízfuszos.*

Melléknévfokozás. Nemcsak igékkel, főnevek személyjeles alakjával és személyes névmásokkal lehet sorolókat gyártani, hanem még a melléknévfokozás is megjelenhet a magyar viccben. A következő vicc az inka szó elképzelt (értelmes magyar szót alkotó) középfokából adódik:

– *Ön inka?*
– *Igen, és ön?*
– *Én még inkább.*

Ragozott viccek. A képtelen ragozások leginkább tréfálkozás közben jönnek elő, ám újabban viccekben is megjelennek. Tipikus politikai vicc az elmúlt időszakból:

¹² Lásd: 9. jegyzet.

– Hány dulás volt Magyarországon?

– ?

– Hát tatárdulás, törökdulás és felszabadulás!

Nem sokkal a New York-i iker-torony repülőkkal való felrobbantása után a feltételezett merénylővezér nevéből alkották meg a mai magyar folklórban a következő szócicet:

– *Tegnapelőtt osztottam én, tegnap osztottál te, Oszama Bin Laden!*¹³

A szócicc alapja az Oszama Bin Laden név magyar népetimológias magyarázata. Azaz a magyar nyelvben „feltételezett” értelmet tulajdonított valaki az „Oszama” névnek (osszama). Ettől kezdve már egyszerű volt a nyelvi tréfa megalkotása.

A ragozóvers oktatási lehetőségei.

A folklórban és az irodalomban dokumentált ragozóvers (képtelen ragozás) lehetőséget ad iskolai, szabadidős nyelvi játékok alkotására. Pl.

pokémon – pokédon, pokéján, pokékon...

dró – drót – drónak a, dróval...

gnóm – gnód, gnója, gnónk...

bárjam – bárd – bárja, bárjuk, bárjátok...

bom, bod, boja, bonk – botok – bojuk
barom – barod, barja, barjuk, barjátok,
barják

csúnyom, csúnyod – csúnya –
csúnyunk, csúnyotok, csúnyuk

csum, csod, csója – csonk – csotok,
csojuk¹⁴

Összefoglalás. Bár biztosan nem tudjuk, a képtelen sorolók tehát valószínűleg valamilyen didaktikai, iskolai vers-

típusból (talán csízió) származhatnak. De az is lehet, hogy az örök emberi játékoság, nyelvi lelemény ősi elemei. Ennek folyományaként meglévő szavainkat, szószerkezeteinket más-ként bontjuk fel, „népetimológiázunk”, s hogy a humor érthető legyen, az így keletkezett felbontott szót ragozási sorba (paradigmába) helyezzük.

A magyar nyelvben kettős, sőt hármas ragozási sorok is kialakultak. Ezek valódi nyelvi bravúrt jelentenek. Karinthynál is találunk hasonlókat, s feltételezhető, hogy ezeket a bonyolult formákat jeles költők hozták létre, csak „alászálltak”, folklorizálódtak.

A nyelvi játékoság nyilvánvalóan antropológiai univerzálé, vagyis minden nyelvben, kultúrában meglévő sajátosság. A ragozó nyelvek azonban több lehetőséget nyújtanak a bemutatott formák (ragozási sorok) létrehozására.

Összehasonlító vizsgálatokat e téren nem ismerünk, de talán nem túl merész megállapítás az, hogy a magyar nyelv nyelvi játékokban páratlanul gazdag, ezek a formák pedig megőriztek valamit a nyelvkeletkezés, nyelvkeletkezés pillanatából, az anyanyelvtanulás játékosan komoly módszeréből.

Aligha gondolhatjuk, hogy a képtelen sorolók minden típusát sikerült összegyűjtenünk, leírunk. Egészen biztosan vannak még újabb és újabb formák. Ezek fölfedezése, összegyűjtése, leírása és elemzése még kutatóra vár.¹⁵

Irodalom:

Grétsy László: *Anyanyelvünk játéka*. Gondolat, Budapest, 1974. (Második, bővített kiadás, Rittler–Jajczay Bt., Budapest, 1998.)

Lukácsy András: *Kiment a ház az ablakon*. Költészet és játék. Gondolat, Budapest, 1981.

Vargha Balázs: *Játékkoktél*. Kriterion, Bukarest, 1972.

¹³ Saját gyűjtés, 2001.

¹⁴ Gyorgyorvics Miklós nyelvi játéka

¹⁵ Szóvár rovatunk örömmel fogadja a kedves Olvasók észrevételeit, gyűjtéseit. B. G.

Kultúrateremtő ősemlékezés

Péli Tamás, a magyarországi hivatásos cigány képzőművészet megteremtője és korszaknyitó alkotója negyvenhat évet élt – felfokozott tempóval, magát nem kímélve, két végén égetve a gyertyát, kettős szorításban, a tiziani kor reményével és a közeli vég sejtelmével. Első olajfestményét tizenkét éves korában, 1960-ban festette, utolsó kiállított képeit 1993-ban szignálta. Alig több mint három évtized adatott neki, hogy kibontakoztathassa életművét. A szűkre szabott idő ellenére a teljesség élményét adó életművet hozott létre.

Mik ennek az életműnek a jellemzői? Péli indulása idején azt a célt tűzte ki maga elé, úgy hozza létre a maga festészetét, hogy egyben cigány képzőművészetet teremt, s ezt a művészetet bekapcsolja az európai képzőművészet áramkörébe. Ennek a kultúrateremtő programnak a kibontakoztatását a roma alkotó értelmiség s ezen belül a művészértelmiség leglényegesebb és legsürgetőbb feladatának tartotta. Egy interjúban 1993-ban kivételes éleslátással fogalmazta meg a megvalósításra váró programot: „Tulajdonképpen arra gondolok, hogy a cigányság Magyarországon hiába él itt hétszáz esztendeje, most kezd megszületni. Amíg az értelmisége nem jelent meg, legyen az bár egy kis szellemi elit, amely megvalósítja ezt a népet, megírja történetét, lejegyzi dalait, megfesti történetüket, megformálja az üzeneteket, s beviszi őket a kultúra világába, az örökkévalóságba, addig – ez minden más népnél is így van – nem válhat egyenrangúvá a népek közösségében.”

Péli már indulása idején rátalált arra az útra, amely alkatával, tehetségének természetével, céljaival összhangban volt. Azt a művészetszemléletet, stílust, amellyel maradéktalanul azonosulni tudott, a reneszánszban fedezte fel. Egybeesett mindez a családi tradícióval és a tágabb roma közösség hagyományával is. A művészettörténet nagy egyéniségei közül Leonardo da Vinci volt az, akinek nevét a romák jó része ismerte, akinek *Utolsó vacsora* című képe reprodukcióban, olajnyomatban nagyon sok roma családban szentképként függött a falon. Már képzőművészeti gimnazista korában a bűvkörébe vonta Pélit a reneszánsz festészet. Első-, másodéves lehetett, amikor társai gúnyolódásainak hatására kiűzetvén a kalandromantikából, s a többiek által művelt tanulmányrajzokat is unva, reneszánszos képeket kezdett festeni. Ezzel a törekvésével öntudatlanul is kapcsolódott a korabeli fiatal magyar festészetnek a reneszánszos és ikonos hagyományokhoz visszanyúló s abból megújuló irányzatához (*Vak asszony* – 1964–65; *Nő, hajában aranycsattal* – 1965; *Krisztus és Bűnbánó Magdolna* – 1967; *Krisztus* – 1967). Ez a reneszánszos inspiráció az amszterdami Képzőművészeti Akadémián töltött évek alatt tovább gazdagodott: „Nagyon gyorsan megtaláltam azt, hogy nekem mi tetszik, és azóta is egyfolytában, talán ennek a mámorában magamra lelve, különböző kalandokba keveredve, ide térek vissza, ennek a reneszánsz festészetnek és a barokknak a bűvöletébe” – állapítja meg már érett művészként, belső indíttatásairól és mestereiről szólva.

Ám Péli Tamás nem csupán művészetének éltető forrását találta meg a reneszánszban, hanem önmagát is reneszánsz egyéniséggé formálta. A reneszánsz számára az öntudatra ébredt, az élet teljességét megélni kívánó ember kitágult

világát jelentette. Ezért idézi egyik költeményében félreérthetetlen azonosulással, egyszerre példaképként és cimboraként Cellini emlékét: „Magas volt az Angyalvár fala? / Jó volt zuhanni a szabadság felé? / Benvenuto Cellini nem félted a rendet. / Vágtatva neveltél pápák, királyok / haragján. / Jó lovak, szép cimborák voltak társaid. / Félted a halált, Te halhatatlan? / Bátor éjszakák, harcos nappalok / az ébredő Európában. / Reneszánsz templom-kupolák. Paloták. / Michelangelo, / kit – egy a száz közül – tiszteltél. // Benvenuto Cellini, de jó volt élni!”

Reneszánsz alkotóegyénség a XX. század utolsó harmadában? Lehetséges ez? Megélheti-e az ember az élet teljességét egy olyan korban, amely őt folyamatosan korlátozni akarja? S ami még nehezebb, megidézhető-e a művészetben az élet teljessége? Vagy legalábbis az élet teljessége utáni vágy ebben az egyre jobban elgépiesedő, elidegenedő, neurotikus világban? Lehet-e még tárgya a művészetnek nem csupán az emberi kapcsolatok kiüresedése, hanem olyan, elavultnak tekintett fogalmak, mint szerelem, barátság, hűség, szenvedés és életöröm, életvágy és elmúlás?

Az ideáljai és a kor valósága között feszülő ellentmondásokat Péli maga is érzékelte, s ugyanebben a versben, 1979-ben, harmincegy évesen, a kínzó problémát meg is fogalmazta: „Kőhalmazok közt nyújtózom, hogy / elérjem kezed egy csókra. / Nyakamon ül a XX. század, hazug / háborúk. Európa / lassan, fáradtan érlek el. / Ékszerész, szobrász, gyilkos Mesterem, / öreg csavargó.” (10 év magány)

Hollandiai periódusában alkotásmódja allegorikus és szimbolikus megjelenítésmóddal gazdagodott. Magyarországra hazatérve, egy évtizedes előkészület után, hozzáfogott monumentális terveinek megvalósításához. Munkásságának kiemelkedő alkotásai az 1972-ben a Budapest, XIII. kerületben lévő Dagály utcai Szabó Ervin könyvtár részére készített pannója. Három olyan magyar történelmi személyiséget állít elénk, aki magának Pélinek is példaképe volt: Julianus barát és Kőrösi Csoma Sándor útja a cigányság őshazakeresésére rímel, a hollandiai professzorságot odahagyó és Erdélybe visszatérő Apáczai Csere János pedig saját hollandiai tanulmányait és Magyarországra való visszatérését juttatja eszébe.

„Ez a három nagy magyar, aki nekem példaképem, az én életutamnak is meghatározó figurája. E nélkül a triptichon nélkül nem tudtam volna a tiszadobi képet sem olyan tempóban és olyan higgadtan elkészíteni, és úgy, hogy közben az a bizonyos kettős aranypánt is meglegyen a képen.” A triptichon szimbolikus kép. Kőrösi Csoma Sándor feje felett ott a magyar trikolor az indiai zászlóval, a felröppenő turulmadárral, amelynek koronája a Nap, mégpedig egy napkerék. Ily módon a magyar, a cigány és az indiai szimbolika ötvöződik a képen. A Julianus barátot idéző kompozícióba a *Fehérlófia* monda szövődik bele:

„Ilyen üzeneteket tartalmaz ez a kompozíció. Nagyon szeretem ezt a képet. A pannót különben nem fizették ki, mert túlzottan magyaros vállalkozásnak minősítették. Le kellett volna bizonyos motívumokat festenem róla, a trikolor, a turult, meg Julianus barátot. De én nem festettem le, mert azt mondtam, hogy nálam ez nem üzleti kérdés. A kemény avantgárdot ekkor már elfogadta a művészetpolitika, mert talán nem tudták, hogy miről van szó, de amikor ilyen konkrét volt az üzenet, akkor a kulturális politikának nagyon kemény volt az ellenállása. Én azonban a voksom letettem az asztalra egy olyan, a magyar identitásomat igazoló képpel, mint amilyen a Szabó Ervin könyvtárbeli pannó.”

A másik mű, a *Születés* című, 42 négyzetméteres pannó a művész legnagyobb monumentális alkotása, amely a cigányság születését, történelmi útját, vándorlását és Magyarországra érkezését, a magyar társadalomba való integrálódását jeleníti meg. A pannó központi figurája Káli, az ósanya, aki fiút szül. Minden motívumsor az ő személyének rendelődik alá. Mellette egy nomád fejedelem (istenség?) lovon. A kép az idő múlását és az időtlenséget egyaránt sugallja. A születés nincs pontosan időhöz kötve, folytonos, újra és újra megtörténhet, megtörténik. Ebben az időtlenségben, ennek alárendelve jelennek meg a vándorlás jelenei, a cigánymesterségek képviselői, a kovács, a cigányság és a magyarság közös történelmének epizódjai, a cigányok részvétele a magyarok szabadságharcaiban, a Bocskai-felkeléstől, Thököly kurucain át, a Rákóczi-szabadságharcig és 1848-ig. A mű gazdag szimbolikus állatmotívumokban is. A már említett kígyómotívum mellett megjelenik a galamb mint a béke és tisztaság szimbóluma, és baljós jelentéssel egy fekete, hollószerű madár meg egy hatalmas ragadozó madár, a pusztítás jelképeként. A ló nemcsak a nomád istenség hordozójaként ábrázolódik a képen, hanem harci paripaként és a cigány ember társaként, szenvedő és beteg állatként is.

Péli hideg és meleg színek ellentéteire építi kompozícióját, ám a színerőt visszafogja, mély tüzüvé, fojtottá teszi.

A *Születés* egyszerre fogalmazza meg a cigányság vándorlását, Magyarországra érkezését és a magyarsággal közös történelmét. A pannónak az idők folyamán legendája támadt. Az elmúlt három évtized során a cigány és magyar értelmiségiek egyaránt sokan elzarándokoltak Tiszadobra, hogy megtekintsék a grandiózus művet. Péli tanúja volt egyszer egy iskolai csoport látogatásának. A terembe belépő zsvajgó, beszélgető-nevetgélő gyermekek a pannót meglátva hirtelen elnémultak. Hatalmába kerítette őket az a szuggesztív atmoszféra, ami a műből áradt. Az időtlenség tartományában élnek ennek a monumentális képnek a figurái, és különös, súlyos csendje van az egész műnek.

Péli 1988-ban hozzáfogott a Jézus-problematika megfogalmazásához. Jézus személyisége pályája kezdete óta foglalkoztatta. Tizenhat éves korában megfestette *Krisztus és Mária Magdolna* című kompozícióját, majd a Krisztus-festményt. Hollandiában 1970-ben megalkotta ennek a periódusnak kiemelkedő darabját, a *Cigány Krisztust*. Ezt követően két évtizedig hordozta magában a Krisztus-problematikát, s az elmékedések és tapasztalatok eredményeként hirtelen megfogalmazódott benne a képsorozat terve – februártól ápriliséig, két és fél hónapos, hatalmas iramú munkával megfestette a 15 képből álló Jézus-sorozatot, amelynek teljes felülete nagyobb, mint a *Születés* című pannó mérete, több mint ötven négyzetméter, tehát ha összeraknánk az egyes táblákat, egy ötven négyzetméteres ikonosztáz állna össze belőlük. A sorozat képei a különböző sorsélmények és magatartásformák drámai erejű, szuggesztív megidézései. A jézusi út és áldozatvállalás drámai-pszichikai csomópontjait fogalmazza meg az elárultatástól a szenvedéseken, a megkísértésen át a feltámadásig, egyszerre érzékeltetve az emberi és az isteni együttlétét. Különböző sorsokat, magatartásformákat szembesít és ütköztet a *Jézus és Júdas*, a *Jézus, Pilátus és Kajafás*, valamint a *Jézus és Tamás* című kompozíciókon.

A sorozat portréiban megfogalmazódik a negyvenéves művész mindazon tapasztalata, amit az emberi jellemről, sorsról, hűségéről és hűtlenségről, tiszt-

tességről és aljasságról, hitről és kétkedésről szerzett addigi életében; s egyben számvetés és ítélkezés is ez egy eresztékeiben recsegő-megroppanó, korrupst világ fölött, és figyelmeztetés is a rendszerváltozás előestéjén. A Jézus-sorozat kijelöli azokat a morális alapokat, amelyekre lehetne és kellene építkezni.

Grafikai gondolkodására és kifejezőmódjára elsősorban Szalay Lajos, a legjelentékenyebb XX. századi magyar grafikus munkássága volt felszabadító hatással. Szalay mondta egyszer tréfásan, hogy a magyar grafika kitalálta a törvénytelen apa fogalmát. Valóban, voltak, akik kölcsönöztek kifejezőeszközöket Szalaytól, ám elhallgatták ezt az inspirációt, ezért többnyire nem is tudták végigvinni a nevezett hagyományt. Péli viszont nyíltan és örömmel hivatkozott erre a szellemi találkozásra, és tovább is vitte, beolvasztotta ezt az inspirációt, gazdagítva jellegzetes pélis grafikai gondolkodás- és kifejezőmódját. „Hát ezt pluszként merem vállalni – állapítja meg Szalayról szólva –, mert aki azt mondja, hogy nem hatott rá Szalay, az hazudik. Velem kortárs művész ma alig van, aki ki tudott volna csúszni a hatása alól.”

Képviselőként a gyakran unalmas vagy vitára készítő interpellációk alatt is rajzolt. Rajzait padtársa és képviselőtársa, Kiss Péter külön kötetben, *Parlament-i jegyzetek* címmel még a művész életében megjelentette. E rajzok egy része az interpellációkhoz fűzött szatirikus grafikai széljegyzet. Más részük markáns korpék a kilencvenes évek közérzetéről, pszichikai, magatartásbeli és társadalmi konfliktusairól, a világ belső egyensúlyvesztéséről. Mintha csak Radnóti Miklós gondolatmenetét folytatná: „Mindig gyilkolnak valahol, / lehunyt pilálajú völgy / ölen, fürkésző ormokon”. Egymással viaskodó emberek, üldöző és üldözött, az erőszak különböző formáinak kivetítése acsargó és kiszolgáltatott állatfigurákba, a férfi és nő kapcsolatának ideális és torz formái jelennek meg rajzain, gyakran groteszken, expresszív, fantasztikus víziószerűséggel.

A magyarországi roma képzőművészek között ő volt a festőkirály. Tehetsége, iskolateremtő-képessége és egyéniségének vonzereje, kisugárzó hatása folytán központi szerepet játszott a cigány képzőművészek között, sőt, mondhatni, az egész roma művészértelmiségnek meghatározó erejű vezéregyénisége volt.

Péli a reneszánsztól és a barokktól inspirálva, az európai és a keleti kultúra jelképeihez visszanyúlva sajátos, egyéni, mitikus, mitologikus művészetet teremtett. Az archaikusat és a mait ötvözte ösztönös erővel és tudatosan is művészetében. Önnön sorsélményeit, személyes életének mozzanatait, szituációit is mitikus síkra tudta emelni. S ezzel a mitikus képi gondolkodással létezésélményünket mérhetetlenül kitágítja, a köznapi esetlegességből, szürkeségből kiemelve méltóságot ad az emberi sorsot kifejező gesztusoknak, és bekapcsol bennünket a létezés megszakíthatatlan folyamatába. Művészetének ez ad különleges szuggesztivitást és egyediséget. „Minden embernek van ősemlekezete a génjeiben. Ezért emlékezünk, emlékezhetünk a sárkányokra... Az ősemlekezés teszi lehetővé, hogy mítoszokat teremtsünk, és a mítoszokkal mint valósággal is szembesüljünk... Talán ez az oka, hogy ilyen jó barátságba kerülök én nagyon távoli korokkal. S hogy ez mérhetetlenül felbolydít, ez csak azért lehet, mert ha nem is a testem, de ennek tartalmaként a lelkem, vagy nem tudom, minek is nevezzem, megjárt már évezredeket...”

Kerékgyártó István

Péli Tamás festményei

RÉSZLET A SZÜLETÉS (1973) CÍMŰ PANNÓBÓL

NAPPÉNYES BOLDOGSÁG

ELMENT A HAJÓ

ZEEDIJK

A BOHÓC ÉS A VÉGBZET

JÉZUS URUNK VÉRTANÚSÁGA

Balogh Ádám festményei

LÉLEKTÁNC

NIMRÓD ÁLMA

ALKONY (BOLDOG LELKEK ÉJI TÁNCA)

EGY ÁLDÓ ÉRINTÉS

Zarándoklat a végtelenbe

Ezzel a címmel nyílt kiállítás a belga tulajdonban lévő Fortis Bank újonnan alapított magyarországi fióktelepén, a Deák Palotában Balogh Ádám festőművész új képeiből. Ennek az első, nyitó kiállításnak a mottója William Blake sora: „Ha az érzékelés ajtóit megtisztulnának, minden úgy tűnne fel az ember előtt, amilyen valójában: végtelennek.” A vásznon a gyermek a világot még teljességében befogadó tekintete a felnőtt értelem irányította teremítő képzelete és az idős kor bölcsessége érződik. Alkotó módszere a tudatalattiból előhívott képek kivetítése. Belső sugallatainak keres formát, az útkeresés manifesztálódik képein. A kép csodája a belső tartalom, ami alkotóban és befogadóban egyaránt megjelenik. De ehhez jelen kell lenni. Megállni. Most. És csendben figyelni. Átélni és átérezni, hiszen a művészetek képesek legjobban kifejezni a felfoghatatlant, a mindenséget.

A budapesti születésű Balogh Ádám a Kaffka Margit Gimnáziumban érettségizett. Rajzot Kis Katalin Ágnes művész-tanárnál tanult, kinek évfolyamtársa volt többek között Tölg-Molnár Zoltán, Sztojka Szilárd. Tanára irányításával hétvégei különböző művészeti feladatok megoldásával teltek. Bár diplomát a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen szerzett, folyamatosan készített grafikákat, dolgozott vegyes technikával, később áttért az olaj-, vászonképekre. 2000-től csoportos kiállításokon, majd 2002-től egyéni kiállításokon szerepelt alkotásaival. A Lurdy, a Csók István Galéria, az Antenna Hungária Rt. Átrium Galéria, a Gulácsy Lajos Galéria, a Café Vian, az East-West Business Center jelzi a „kezdeteket”.

Balogh Ádámot ekkor már a közös, örök emberi kérdések foglalkoztatták. A belső bolyongás kezdeti képi formái jelentek meg. A látható-láthatatlan világra, a földi-égi szférára érzékeny művész vásznain a kimondhatatlan sejlett fel. Ekkor még tervezettebb kompozíciójú, osztott terű vásznan nyílvánult meg, visszafogott színekkel, háttér előtt lebegő figurális elemekkel. Majd telített színű, mozgalmasabb képek születtek, melyeket kompozíció és arány nem korlátozott. Mélyükön a lét titkai rejtőztek. A tűnékeny, talán materializálódó, talán épp a szellemvilágba olvadó emberszerű alakok átderegték az időtlen „szfumatós” háttéren, ahol talán több történet is játszódott egyszerre. Angyal, Zeusz-szerű figura, ősi egyetemes jelképek, meghatározhatatlan biológiai, csillagászati jelenségek lebegtek látszólag minden kapcsolat nélkül. Mit jelentenek? Ki tudja? Mert sajátos, misztikus tartalmú az ún. látomásos festészet. Kiragad a hétköznapiakból, hogy új nézőpontból láttassa a létezését. Az örökkévalót.

A kulcs az ember. A kép „befejezetlen”, a néző saját tapasztalata alapján álmolja tovább a gondolatfolyamot. Ezért e képek mindenkire másként hatnak: van akit érzelmileg, van kit tartalmilag fognak meg és jelentés-átvitteleket keres. És lesz, aki csendben áll, és maga válik a képpé...

... és elemezhetőek a múlt esztétikai mércéjével, a jelen sokszínűségével, a jövő értékítéletével, hasonlíthatóak a szürrealista festészethez, de – csatlakozva Pogány Gábor művészettörténész kollégámhoz – nem lehet besorolni tisztán egyetlen kategóriába sem. Balogh Ádám fogékony, nyitott személyisége tükröződik művein. Egzotikus utazásai, Közép- és Dél-Amerika, Közép- és Dél-Ke-

let-Ázsia hatása. Átdereng valami transzcendencia. Képei tárgyi lenyomatai a benne zajló történésnek, érzés-gondolatfolyamnak s az általa kiváltott mozdulatsornak.

Majd a misztikus, szellemi világ derűsebb vásznai születtek. Túl időn és téren a végtelent sugallták. Egy másik, külső, távoli, vagy épp belső, közeli világot? Megismételhetetlen esemény vált láthatóvá ezeknek a kiállításoknak a képein is: Angelika Kávéház, Pro Arte Galéria, Bálint Zsidó Közösségi Ház, Bank Center, Volksbank Galéria, Művészetek Völgye, Andrassy Hotel, Zuijderduijn Art, Duna TV, La Gro Advocaten, Hét Szabad Művészet Szentélye. Idegen-

A BÁRÁNY LÁTOMÁSA

ismerős területet mutatott be: mikro- és makrokozmosz határát, talán épp most vált az élettelen élővé, férfi-női princípium teremtdött, félig valós, félig szellemszerű jelenségek. Egészségesen filozofikus, létértelmező művek. S mindezt a pillanatba sűrítette, ahol a múlt falai, a jövő félelmei és reményei eltűntek. Így a Mindenség, az érzékszervek által felfogható, érezhető lett. Mert a hallás, a látás, a valóságot tárja fel, s amikor a jelenben, a mostban, eltűnik az értékelés, az ítélkezés, csak a kíváncsiság marad. A be- és elfogadás. Korlátlanabbá válik az ember. Megtanul figyelni. Befelé. A néző szabadsága, a döntés szárnyal-e, útra kel-e felfedezni, megélni önmagát? A végtelen, meglehet, közel van hozzánk. Talán... itt. Bennünk.

És ez már Balogh Ádám újabb műveinek mondanivalója. Letisztultabb képek, mintha az önismeret útján haladó művész – vezetve nézőit is –, válaszokra lelt volna. Illékony, mégis stabil, mozdulatlanul mozgalmos világ, minden él, a képtér mélyén állandó változás zajlik. Érzékeny, lírai, nonfiguratív alkotások. Az átható, békés víztükörként csillogó, ugyanakkor freudi mélységeket feltáró vásznak, az álomszerű ködvilág, lelki folyamatainak kristálytükre.

A szemlélődő is átadhatja magát a meditatív hangulatnak. Egyhangulatúbb, de expresszív, lenyűgöző vásznak alkotják a mostani kiállítás anyagát: *Zuhanás az örökkévalóságba*, *Lélektánc*, *Alkony (Boldog lelkek éji tánca)*. A hol fátyol-, hol lángszerű jelenségek még megfoghatatlanabbak, mint korábbi képein. Angyal vagy lélekláng vigyáz? Balogh Ádám alkotásai többszörösen összetettek, címei gondolatébresztőek. Egymásba olvadó testek-lelkek, a reinkarnációs utazás, elmúlt vagy jövőendő élet emlékképeinek alakjai. Telített színfoltok ragyognak, sugárzó fényörvények siklanak az időtlen és határtalan képeken. A középrész élesebb, a kép szélei homályba vesznek. Újszerű faktúrát hoz létre. A létezés titkainak keresése után önmagunk, kultúránk felé vezet, vissza a kezdetekhez. A *Nimród álma* képen vall mondáink értékörzéséről, a hitvilágról A *bárány lá-*

tomása címűn. Az út egyre mélyebbre visz önmagunkhoz, hogy megtalálva belső erőnket, nyitottan, kíváncsian mások és önmagunk iránt ismét mélybe szálljunk. *Agyam parányi szeglete*, a tudat mélyén „felépített” ragyogó és komornak megélt történések-érzetek irányítják mindennapi tetteinket, kapcsolatrendszereinket. Hogy lélektől lélekig szólhassunk önmagunkhoz és másokhoz, tabula rasa, tiszta lap kell, s akkor *Az ötödik kapu*, az 5. a torokcsakra kinyílik mások felé. A kommunikáció a kapu egymáshoz. S *Egy áldó érintés* válaszol majd jelzéseinkre. Az ölelés, simogatás, a lélek halhatatlanságának, pozitív gondolatáramlásnak a képe. Valami igaznak érzett jelenik meg Balogh Ádám vásznain erős érzelmi hatást váltva ki műértőből és kedvelőből egyaránt.

Egy kiállítás anyagának összeállításakor mindig valami új jön létre, ha külön tematika nem is fogja össze, mégis kiegészítik egymást, a képek egymásmellettségével valamilyen új jelentéstartalom születik.

Balogh Ádám képei útjelzők, mélyükre nézve időt, teret kapunk. Szabadságot. Kíváncsiságot. A jelent. A pillanatot. Az általa felvetett kérdésekre az emberiség talán sosem kap egyértelmű választ, de addig... „A tegnap csupán álom, a holnap nem több, mint látomás, minden tegnap a boldogság álma, minden holnap csak remény csillogása, vigyázz azért, mit kezdesz a mával.” (szanszkrit)

Némethy Andrea – művészettörténész

A kiállítás megtekinthető a Deák palotában, az V. kerület, Deák Ferenc utca 15. szám alatt, a Fortis Bank SA/NV magyarországi fióktelepén.

ZUHANÁS AZ ÖRÖKKÉVALÓSÁGBA

Tóth-Máthé Miklós

Emlékeim Vas Horácról

1. A találkozás. Töpörke Árkos, az ambiciózus irodalomtörténész és kritikus egy szállodai illemhely bejáratánál találkozik Vas Horáccal, a jelentős, idős íróval. Töpörke befelé igyekszik, Vas Horác pedig kifelé, és az így kitárolt ajtónyílásban óhatatlanul egymásnak ütköznek.

– Pardon, kedves mester! – mondja Töpörke Árkos.

– Nem tesz semmit – mondja Vas Horác, és kilép az ajtón. Töpörke pedig beljebb hatol a helyiségbe a dolgát elvégezni.

Néhány nappal később Vas Horác meghal. Nekrológok, pályatársak, barátok visszaemlékezései jelennek meg a különböző lapokban, közöttük Töpörke Árkosé is.

2. Utolsó találkozásom Vas Horáccal. Mindnyájunk életében akad olyan találkozás, mely önmagában is felejthetetlen, és amit még inkább felejthetlenné tesz a kegyetlen halál. Így gondolok most már én is utolsó találkozásunkra Vas Horáccal. Akkor már látszott a mesteren a halál kézjegye, sápadt, inkább szürkés arccal közeledett felém és nyújtotta kézfogásra lesoványodott, egy madár szárnyára emlékeztető kezét.

– Szervusz, kedves Árkos öcsém! – mondta kissé fátyolos hangon, míg jól ismert, kutató tekintetével végigpásztázott az arcomon.

– Szervusz, drága Horác bátyám! – mondtam, és kicsit meg is hajoltam, ahogy az a nagy egyéniségeknek dukál. – Min dolgozol most?

– Semmin – legyintett fáradtan a mester –, csak nézelődöm ebben a fe-

je tetejére állított világban, ahol amolyan átutazó voltam.

– Miért beszélsz múlt időben? – kérdeztem értetlenül. – Hiszen itt vagy, közöttünk vagy, és jó tudni, hogy erős fényű, szellemi lámpásként mutatod nekünk az utat.

– Kialudtam – mondta rezignáltan a mester válaszul hasonlatomra, és a kitűnő íróhoz mértén még hozzátette: – Éppen csak a kanócom pislákol már.

– Ne haragudj, Horác bátyám, de én ezt képtelen vagyok elhinni. Nemrégén olvastam egy remek novelládat a Bugyor című folyóiratban, és még most is a hatása alatt állok.

– Negyven éve írtam – mondta a mester. – És te csak most olvastad? Egyébként teljesen mindegy. Az már nem is én vagyok. Az egy fiatalember, aki valaha voltam, lehettem.

– Te most is fiatal vagy, Horác bátyám. Szellemed már régen túllépte a biológiai határokat, és szabadon szárnyal. Mi lettünk öregek közben.

– Így érzed? – nézett rám a mester, majd fanyarul elmosolyodott. – Akkor, tudod mit, ezentúl én szólítalak téged bátyámnak, és te meg öcsémezz csak le nyugodtan.

– Na látod, a humorod is a régi! – mondtam kis nevetéssel szűrten. – Az a sajátságosan Vas Horác-os, mely leginkább a kökény fanyar ízére emlékeztet. Ezt is hiányoljuk tőled mostanában.

– Lehet, hogy nektek hiányzik – mondtam a mester –, de nekem nem. Ez egy humortalan kor, amelyben, úgy érzem, mintha mindig félrevernék a harangokat.

– Jól látod – mondtam –, de hát mit tehetnék, most kell élni.

– Most – adott nekem szűkszávaan igazat a mester, amiből kiéreztem, hogy igenis akart még élni. Akart még tenni, írni, de a szörnyű halál megakadályozta ebben. Vas Horác elment, és mi itt maradtunk árva magunkban azzal a roppant szellemi örökséggel, amit ránk hagyott. Becsüljük meg ezt!

3. Olvasóimhoz. Köszönöm mindazon leveleket, melyekben az *Utolsó találkozásom Vas Horáccal* című írássomra reflektálva arra kérnek, hogy írjam meg egyéb emlékeimet is a mesterről. Ezeknek a kéréseknek, már-már követeléseknek nem tudok ellenállni, és elhatároztam, hogy eleget teszek nekik. *Emlékeim Vas Horácról* címmel könyvet írok a nagy íróról, melyben méltó emléket állítok neki. Bízom benne, hogy Vas Horác tisztelői örömmel fogadják majd.

Töpörke Árkos

4. Könyvismertetés (részlet). A mindinkább sűrűsödő memoárirodalomban előkelő hely illeti meg Töpörke Árkos visszaemlékezését Vas Horácról. Elsősorban azért, mert nem a mester műveire helyezte a hangsúlyt, azok filológiai tárgyalására, hanem az embert igyekszik közel hozni az olvasókhoz. Nem a Parnasszus magasságában mutatja be a jelentős tollforgatót, hanem a hétköznapok agyagos talaján menetelteti, esendőségeit sem titkolva el, miáltal a könyv végére szinte személyes ismerősünké válik. Töpörke Árkos sok apró megfigyeléssel, olykor talán intimnek is tűző részletezéssel állítja elibénk és teszi ismét élővé Vas Horácot. Az egész könyvön érződik, hogy esztendőkre visszamenő, hosszú és bensőséges kapcsolat fűzte a nagy íróhoz.

5. Interjú Töpörke Árkossal. Bátoran nevezhetjük az esztendő könyvének Töpörke Árkos *Emlékeim Vas Horácról* című memoárját. A szerző csak nehezen szánta el magát az itt következő beszélgetésre, mert, mint mondta, ebben az esetben szeretne inkább háttérben maradni.

– Mindig ilyen szerény?

– Nem erről van szó – hárítja el a kérdésre adandó választ Töpörke Árkos. – Csak tudatában vagyok annak, hogy nem az én személyem a fontos. Kizárólag néhai Vas Horác, aki úgy hagyott itt minket, hogy mindnyájan adósai maradtunk. Anyagi és erkölcsi elismerésben egyaránt.

– Ez önre a legkevésbé vonatkozik, hiszen könyvével maradandó szellemi emlékművet állított az írónak.

– Még nem egészen. És hogy a hasonlatánál maradjak, ez csak a talpata annak az emlékműnek.

– Újabb könyvre, netán könyvekre készül?

– Ahogy mondja. És az özvegyével egyetértésben ki szeretnék adni Vas Horác hátrahagyott kézirateit. Ezenkívül, ugyancsak az özvegy beleegyezésével, Vas Horác-alapítvány hozunk létre. Ebből minden évben díjazni fogjuk azokat az irodalmárokat, akik leginkább Vas Horác szellemiségében teszik a dolgukat.

6. Újsághír I. Az első alkalommal kiosztásra került Vas Horác-díjat Töpörke Árkos irodalomtörténész kapta *Emlékeim Vas Horácról* című memoárjáért. Az emléklakettet – Tűz Huba szobrászművész alkotása – és a vele járó pénzüsszeget az író özvegye nyújtotta át a meghatott jutalmazottnak.

7. Újsághír II. A tizenkettedik alkalommal kiosztásra került Vas Horác-díjat – mint eddig minden évben – Tö-

pörke Árkos irodalomtörténész kapta *Újabb emlékeim Vas Horácról* című memoárjáért. Az emléklakettet – Tűz Huba szobrászművész alkotása – és a vele járó pénzeszeget az időközben elhunyt Vas Horácné helyett az író fia, ifj. Vas Horác nyújtotta át az igen meghatott díjazottnak.

8. Emléktáblát lepleztek le Vas Horác szülőházán. Gesztenyés kis falu a Mátra tövében. Itt született Vas Horác, akinek szülőházán – mely emlékműzeumként is szolgál majd a jövőben – emléktáblát lepleztek le. Avatóbeszédet a jeles Vas Horác-kutató, Töpörke Árkos mondott. Közreműködött Perc Adorján Kossuth-díjas színművész, aki részleteket olvasott fel Töpörke Árkos *Még mindig emlékszem Vas Horágra* címet viselő készülő memoárjából. Az ünnepséget követően Baranga Ernő polgármester fogadást adott a megjelentek tiszteletére.

9. Újsághír III. A harmincnegyedik alkalommal kiosztásra került Vas Horác-díjat – ahogy ez már hagyománynak is tekinthető – ismét Töpörke Árkos irodalomtörténésznek ítélték oda, *Örökké emlékezem Vas Horágra* című munkájáért. Az emléklakettet – néhai Tűz Huba szobrászművész alkotása – és a vele járó pénzeszeget a fájdalomosan korán elhunyt ifj. Vas Horác helyett az író unokája, legifjabb Vas Horác nyújtotta át a könnyeivel küszködő kitüntetettnek.

10. Rövid tévéinterjú a Parlamentben. Riporter: Töpörke úr, engedje meg, hogy gratuláljak a Kossuth-díjához. Mit érez most?

Töpörke: Különös kettősséget. Egyfelől örülök a magas kitüntetésnek, másfelől szomorú vagyok, hogy annak idején ezt Vas Horác nem kapta meg. Éppen ezért a díjat kettőnk elismerésének tekintem.

Riporter: Szép gesztus. Méltó önhez. Tervei?

Töpörke: Mint eddig. Még mindig akad mondanivalóm Vas Horácról. Ki mondja el, ha nem én?

11. Elhunyt Töpörke Árkos, a neves Vas Horác-kutató. Váratlanul ment el, anélkül hogy kiadhatta volna még eddig nem publikált emlékeit Vas Horácról. Nagy úrt hagyott maga után, hiszen most még, a gyász óráiban, elképzelni sem tudjuk, ki emlékszik majd Vas Horágra. Lesznek-e vajon követői? A kérdésre nem tudjuk a választ, de azt igen, hogy utolsó kívánsága az volt, Vas Horác közelében temessék el. Amint azt az özvegyétől megtudtuk, egyetlen szabad sírhely van a nagy írótól, lábtól, de ismerve Töpörke Árkos közismert szerénységét, bizonyára ezzel is beéri. És ha tehetné, valószínűleg még ezt is mondaná: „Pardon, kedves mester...” Mire Vas Horác minden bizonnyal így válaszolna: „Nem tesz semmit.”

Verrasztó Gábor

Csípős falatok

A házikolbász igaz története

Abban a hiszemben fogtam bele ebbe az írásba, hogy egyik ősi magyar eledelelünk, egy valódi hungarikum történiáját fogom papírra vetni. Pedig hamar rá kellett jönnöm, hogy a hazai, hagyományos kolbászkészítés alig több mint kétszáz évre vezethető vissza, annál az egyszerű prózai oknál fogva, hogy addig nem ismertük a paprikát...

Az Alföldön nőttem fel, gyermekkoromban magam is tanúja lehettem jó néhány disznótornak, így, ha éveim csekély száma következményeként gyakorlati tudásra nem is sikerült szert tennem, elméletben beleláltam a bonyolultnak tetsző munkafolyamatba, és emlékeim közt máig őrzök ellesett, hagyományos fortélyokat.

Anyai nagyapám évente kétszer vágott disznót. Mindig saját nevelésűt, és százhúsz kilónál sohasem kövérebbet, mert annak már vastag a szalonnája mind töpörtyűnek kisütve, mind a hús közé darálva. A vékony, úgynevezett fehér szalonna pedig nyersen is ízletes.

Az első disznótort nem sokkal karácsony előtt tartotta, hogy ellássa hússal az ünnepekre a népes familiát, másodsor pedig februárban. Ekkor már sonkát is csak egyet hagyott, saját maguknak, húsvétra, ilyenkor a hangsúly inkább a kolbászcsinálás felé toldott.

És addig gyúrta és fűszerezte a fateknőben a malacból nyert friss darált húst, amíg mind színére, mind ízére rá nem bólintott a család apraja-nagyja. Nálunk vékony kolbászból csak annyi készült, ami a vacsorához és a szomszédoknak vitt kóstolóhoz kellett, jobban szerettük az enyhén csípős vastag kolbászt, azaz szalámit; az egészen a következő disznóvágásig kitarított.

Nagyapám lényegében a hús feldolgozásával a családfenntartó ősemler ösztönét követte. De a sok ezer év alatt már kifinomultabb, letisztultabb lett az állat leölésének formája. A hosszú folyamatban, ha lassan is, de előtérbe került az evés élvezetének fontossága, és valahol egyszer az európai kontinensen (?) megjelent, ha még csak nevében is, a kolbász.

Dedinszky Gyula békéscsabai evangélikus lelkész, néprajzkutató 1975-ben írt, de csupán néhány éve megjelent élvezetes tanulmányában (*A csabai kolbász*) a következőket találjuk:

„Szamota István–Zolnai Gyula: Magyar oklevélszótára szerint egy latin szövegben már 1373-ban előfordul a »Kolbaz« név, a Schlagli Szójegyzék szerint 1405-ből való a »colbaz« forma, az Adami Wörterbuch 1763-ból a »kóbász« alakot említi, a Czuczor Gergely–Fogarasi János: A magyar nyelv szótára 1865-ből a »kalbász« formát ismeri.”

A szerző az idézett kifejezéseket és korukat elemezve arra a téves következtetésre jut, hogy a magyar kolbász fogalma ekképpen legalább hat évszáz-

dos, holott ugyanitt maga is elismeri, hogy a szót szláv nyelvterületről vettük át (klobásza), ők pedig talán a törököktől. Figyelmen kívül hagyja, hogy a paprika jóval később jutott el hozzánk.

Hihetőbb teóriának tetszik a kolbász németalföldi származása, hiszen az egykori királyság utódállamaiban manapság is ugyanolyan kedvelt a hurka és a kolbász fogyasztása, mint hazánkban. Bár a német Wurst szó idegenül cseng fülünknek, ebben az esetben nem a nyelvi, hanem a tartalmi azonosság az, ami döntő fontosságú lehet:

De Coster a Flandriában játszódó *Thyl Ulenspiegel*ben gyakorta oly érzéketlenül ír a fogadók serpenyőiben vagy a hetivásáron a roston sistergő, kásás véres és gyömbéres hurkák illatáról, hogy az ember önkéntelenül is megéhezik olvasás közben. Egy helyütt pedig főhőse kedvese megjegyzi, hogy „... nem jó, ha egy férfiember úgy vág útnak, hogy nem visz magával... néhány szál genti kolbászt”.

A fenti idézetből kiderül, hogy Németalföldön a középkorban már ismerték ezt a száraz, feltehetően füstöléssel tartósított húsféleséget. Bár nem ismerjük hajdani állagát, ma talán mégis inkább hurkának aposztrofálnánk. Érdekes, hogy a Dunántúl egyes részein máig divat a füstölt hurka, amely megkeményedve szeletelhető, és hónapokig eláll.

Szintén a német eredetet erősíti, hogy Bajorország Frankföldnek nevezett vidékén fekszik az ősi Coburg városa, amely arról nevezetes, hogy ott a kolbászkészítés ma is csak öt hentesnek engedélyezett, olyan szigorú előírások vannak. Ők valamennyien több generáción keresztül örökölték ezt az ínyes mesterséget.

Mint Robert Golden *Zamatos Európa* című filmsorozatából kiderül, egészen a XVIII. század végéig maga a helyi gróf határozta meg a kolbászhoz szükséges (és máig titkos) fűszerek keverési arányát.

Az egyik hentes annyit azonban mégis elárult, hogy a darált sertés- és marhahúshoz tojássárgáját is kever, a coburgi kolbásznak az igazi jellegzetes ízt pedig az adja, hogy fenyőtoboz parazsa felett, a szabadban sütik. A „Bratwurst” (sütni való kolbász) ugyanis éppen tojásos alapanyaga miatt kizárólag frissen fogyasztható.

Igaz, hogy ezek a korabeli készítmények kezdetben szintén nélkülözték a paprikát, de úgy gondolom, hogy amikor a nyugatról terjedő étkezési kultúra találkozott a kelet felől meghonosodó fűszerekkel, akkor nyerte el végső formáját a mai értelemben vett kolbász.

Mert mint azt dr. Lakó Elemér *Bornemissza Anna szakácskönyve 1680-ból* előszavában írja, Erdélyben ekkor még nem ismerték a kolbászt, és annak főfűszerét, a paprikát sem.

„Azt pedig, hogy nem ismerték, nemcsak Keszei munkájából tudjuk, hanem más forrásokból is. Az első magyar könyv, amely a paprika használatáról számol be, Csapó Józsefnek Új füves és virágos magyar kert című, 1775-ben kiadott munkája. Ebben a szerző leírja, hogy a parasztok a törökborsnak is nevezett paprikát porrá törik, s azzal »borsozzák« eledeleiket, de azt is hozzáfűzi, hogy »igen erős eszköz ez, s az ember vérért igen meghevíti«.”

Ez azt bizonyítja, hogy hazánkban legkorábban a XVIII. század vége felé próbálkozhattak a gazdák a különféle ünnepek alkalmából tartott disznótorokon a

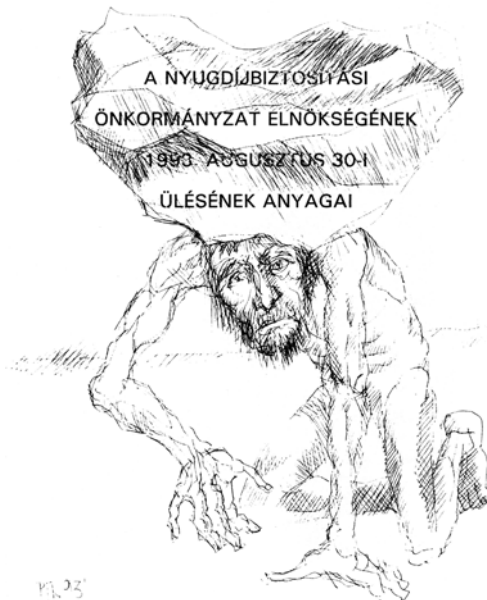
ma ismert kolbász készítésével, és kizárólag ettől fogva beszélhetünk magyar házikolbászról, ami ugyan lehetett minden háznál más-más ízű, de nem nélkülözhetette immár a paprikát. Ugyanakkor Erdélyben máig „szürke kolbászt” készítenek, vagyis egyáltalán nem, vagy alig használnak hozzá pirospaprikát.

A *Révai Nagy Lexikona* még 1914-ben is elég érdekesen határozta meg ennek a kedvelt hentesárúnak a fogalmát: „**Kolbász**, a sertésnek nagyon tisztára mosott vékony beleiből készül. Tölteléke az inhártyáktól megtisztított disznóhús, egyenlő mennyiségű szalonnával finomra vágdalva, kellő mennyiségű sóval, borssal v. paprikával, citromhéjjal vagy fokhagymával fűszerezve.”

A magyar húsipari szakirodalom nagyon szegényes, és főleg új keletű, így nem ad semmiféle támpontot a kolbász nagyüzemi előállításának kezdetéhez. A *Húsipari kézikönyv* (1973) is csupán úgy összegzi a múlt eseményeit, hogy az a szakma gyakorlati továbbadásából, kézről kézre adásából állt, és ez az időszak a sok kudarcral teli kísérletezések ideje volt.

Nem történt ez másként a vidéki családoknál sem, ahol apáról fiúra szállt nemzedékeken keresztül a disznóvágás tudománya és a „kolbászmesterség”. Mi, öregedő városlakó unokák már boltban szerezzük be a csípős falatokat, és legfeljebb a múlt ízeire emlékezhetünk, amikor olyan olvasmányok jutnak a kezünkbe, mint Dedinszky Gyula könyve:

„Az igazi, az eredeti (...) kolbász kifejezetten házi termék lévén, nem lehet mindenütt és mindig egyforma. (...) jellegét is sokféle tényező befolyásolja. Így pl. a sertés fajtája, kora, a paprika minősége és mennyisége, keverési aránya, a füstölés alapanyaga, a kolbász tárolása (...) első és fő követelménye az, hogy kizárólag sertéshúsból készítsék. Semmiféle más hús hozzáadását nem tűri. (...) a töltelékben képviselve kell lennie mindenfajta húsnak, combnak, karajnak, tarjának, oldalasnak (...) ezért (...) nincs is szükség a szalonna külön adagolására, amint az a szalámiféleségeknél szokásos.”

Merényi Krisztián

A pontyó halfaj kihalása

Álmomban Pontyó barátom hallá változik.

Ábrázata megduzzad, párnás szája csücsöri lesz, feje eldeformálódik.

Másnap tanácstalanul bámulom. Miután a zsúfolt talponállóban megébedelünk, megkérdem tőle:

– Nem kajáltál volna inkább kukoricát?

– Menj a hülyeségeddel! Mi ez a baromság?

– Álmomban hallá változtál, és lettébb idióta mosollyal úszkáltál egy trópusi tóban.

– Szerinted én hal vagyok?

Úgy kérdi, mint aki retteg a választól.

– Néha olyan vagy, mint aki tényleg halasodik.

Pontyó összeráncolja homlokát.

– Érdekes, ezt mások is pedzegettek a koleszban.

*

Reggel telefoncsengetés ébreszt. Pontyó zokog a telefonkagylóba:

– Nem hittem az ok nélküli átváltozásban. A franc essen bele! Épp a vizsgák előtt! De mitől? Mi a fészkes fenétől? Alárendelem magam. Beérem annyival, amennyi jár. Lemondok terveimről. Egy langyos tavacskában szeretnék élni.

Meggyőzött, nem kételkedtem őszinteségében. Napról napra igénytelenebb lesz. Bevallja, hogy nem bírja sokáig. Könyörög, hogy segítsék. Óriásikat táto; légszomj gyöttri. Tőmondatokat böffent öblösödő hangján. Szavait alig érteni.

Pontyót másnap vidékre szállítom bátyám nyaralójába. Nem árulom el terveimet, a közelgő tortúra elriasztaná.

Tesóm borral kínál minket. Barátom mohón hörpinti fel. Az italba kevert altatótól hamarosan álomba merül. Becipeljük a műtőhelyiségbe.

Leválasztjuk a fejet a testről. Az asztalra pakolt agy nagyobb részét testvéremmel találomra a hulladékgyűjtőbe dobja. „Csupán a helyet foglalta.” A kloákaként funkcionáló bélnyúlványt, a gyomor egy részét, a szívet és néhány létfontosságú, leegyszerűsített belső szervet a fejbe műtjük. Az agymaradványt visszaoperáljuk. A csücsöri száját még csücsöribbé nyújtjuk. Így könnyen szippanthatja fel az iszapban hemzsegő férgeket és csigákat. „Az anyagcserével nem lehet gond.” Az összeillesztett fejre tőpontyuszonyokat varrunk. Hisszük, hogy a testidegen mell-, farok- és hátúszó megfelelően fogja mozgatni a duzzadt fejet. Az ér és idegsebészeti műveletek a legkomplikáltabbak.

A testet hűtőkamrába fektetjük. Az átalakított Pontyó egy benedvesített szivacson szendereg. Sokszorosítjuk, majd a létrehozott hasonmásokat vizsgálgatjuk. Testvérem unottan:

– Valamit elszúrtam, a többiek mérete eltér a szabványtól.

A pontyómásokat a furgon egyik hordójába öntjük. A bugyborékoló fejhalak a fenékre süllyednek. Barátomat vizes rongyba csavarjuk. Kocsiba pattanunk. Óvatosan haladunk, nehogy összekoccanjanak. Súlyuk az egykilóstól (ilyen Pontyó) nyolckilósig terjed. A napfényes, elhagyott tavat néhol sű-

rű nádas borítja. Körös-körül zöld, vadvirágok, öblök. Ideális élettér. A példányokat a vízbe zúdítjuk. A hangszálak megmaradtak, reménykedünk, hogy talán némelyik fog beszélni.

Bátyám ismét felmordul:

– Bocs, de a kopolyával nem volt türelmem szarakodni. Tüdővel lélegeznek. Ha nem jönnek fel hamarosan, akkor kipurcantak.

Kalkulációink szerint maximum öt percig bírják oxigén nélkül. Felszínre emelkedik az első. Kábultan slukkol a levegőből, majd alámerül. Sorban érkeznek. Engem csupán a farkuszonyánál piros masnival megjelölt barátom érdekel. Remélem, butulásának mértéke nem lesz nagyobb az eltávolított agy arányánál. Nagy sokára felbukkan Pontyó. Álmosan harap a levegőbe. Zavartan köröz a felszínen, sumákul leplezi, hogy felismert. Elégedettnek tűnik, magatartása rideg. Ez inkább afféle durcás közöny, mintsem az elhülyülés jele. Akárhogy hangsúlyozom a szavakat, ügyet sem vet rám. Végül egy felém irányzott bugyuta mosollyal társai közé merül.

Elcsendesedik a víz. A környékre sötétség szakad. A felszínre emelkedő álmatag fejhalak apró körökben úszkálnak, melluszonyukat lebegtetik, háttal a víz színére fordulnak. Becsukódik szemük, csücsöri harmonikaszájuk kinyílik. Alvás közben sem merülnek el vagy billennek oldalra. Puha bölcsőként ringatja őket az éjszotét víz.

*

Hajnalban kikocsikázom a tóhoz. A még alvó példányok távolabb sodródtak egymástól. A többiek bizonyára a fenéken kotorásznak zsenge táplálék után. Az életrevalóbbak a nádrostok közé, a csendesebb öblökbe vagy a vízbe nyúló fák ágaihoz fészkeltek magukat.

Pontyó az egyik legfrekvenciáltabb öblől tavirózsái között lapul. Közelemben csalom kedvenc Batári Gábor-versével; nagyot csobbant a katarzis-élménytől. Szemét úgy mereszti, mint egy vadidegenre. Kevés értelmet fedezek fel tekintetében. Melluszonyait alig mozgatja, helyben lebeg. Mintha csak azt kérdezné: „Mi jogon mersz engem, a tó urát megzavarni?” Felé nyújtom megmaradt csokoládémat. Nemes pózt erőltet magára.

– Fenébe is! Ne nézz már ostobának! Tudom, hogy kéred! Vedd el!

Darabig még játssza a durcás arisztokratát, de az olvadozó csokoládé láttán nem bír magával, összes idegszálával az édességre összpontosít. Ritmustalanul pislog.

– Több nádat! Ide a csokit, te szemét!

Csupán felületes problémák foglalkoztatják. A csokoládét odadobom neki.

Másnap, ahogy a fűre telepedek, így fogad:

– Hol a csoki, te szemét? Csoki kell! Francos férgek és csigák, félévet nem vizsgáztam. Se zene, se mozi. Anyu biztos keres.

*

Hétvégén horgászni kezdek rájuk. Legalább szórakoztassanak, ha már ennyi energiát öltem beléjük.

Fogok egy négykilósat kukaccal. Amint kiakasztom szájából a horgot, áradni kezd belőle a szó; megállás nélkül verseket szaval. Ámulva nézem a fűvön vergődő, vérző egyedet. Benne öröklődött Pontyó lírai vénája. A meghatottságtól visszaengedem.

Nem válik be a kukorica és a kenyérbél, tejcokoládét tűzök a horogra. Nemsokára egy valamivel apróbbat fogok, ám az aljas a horog kiszabadításakor az ujjamba harap. „Ez

még arra sem méltó, hogy felfaljam!” Visszavágom a tóba. Akkorát csattan, mintha palacsintasütővel sújtanék a tükörvízre. Alighogy elmerül, kiugrik a tóból, és fintorgó pofácskájából iszapos latyakot spriccel a képembe. Levegővétel után terebélyes karikákat rajzol a felszínre. Bekötözöm kezemet és folytatom a pecázást.

A következő áldozat lefelel amerikanisztikából. Kiválóan teljesít, útjára engedem. Fogok még négyet, de nem visz rá a lélek, hogy eltegyem őket, mindegyikben van valami pontyós.

Pontyó fején tavorózsával jelenik meg.

– Hoztál csokit, te szemét?

Odaadom a szokásos fejadagját, így legalább tisztességesen „végiglebegi” mondandómat.

Hétvégére hazautazom. Este telefoncsörgés.

– Halló, ki az?

– Szervusz, Gabi néni vagyok. Tudsz valamit a fiamról? Állítólag velled látták utoljára.

– Nem hinném... na jó, minek tagadjam, egyszerűbb, ha tisztázzuk. Gondolom maguknak is feltűnt, hogy, az utóbbi időkben mennyit változott.

– Hogy mit csinált?

– Hát... a szája kicsücsörödött, az arca párnásabbá, szeme vizenyősebbé...

– Miféle badarságot hordasz össze? A fiam olyan, mint bármelyik fiatal. Árudd el, hol van!

– Fejhallá műtöttük. Nem bírta elviselni az emberi létet, fulladt, értelmetlenségeket beszélt. Összehoztuk az álmát, hallá tettük. Testét hibernáltuk... De kérem, ne zaklassa! Retteg öntől!

– Uramisten! Hogy tehetetek ilyet? Ehhez nincs jogotok!

Elsírija magát. Azzal nyugtatom, hogy amennyiben fia a szárazon ma-

rad, elpusztul. Nem figyel rám, leteszem a kagylót.

Sorra érkeznek a telefonhívások. Hol Pontyó barátai, hol a rokonok zaklatnak.

Másnap reggel az anya ismét ostromol:

– Ti vagdaltatok szét, tessék rendbe tenni! Kérjétek bármit, kivéve pénzt, mert erre nincs, de egy vasárnapi ebédet ötötökre is megfőzök, csak egyezünk meg végre! Legalább a testet adjátok vissza.

Az idegkimerültség hatására az anya hangnemet vált:

– Figyelj, te szaros! Dutyiban végzed, ha nem értesz a szóból!!!

*

Barátom tartja azt a jó ötvenes intelligenciaszintet, nem okosodik, nem butul.

Cudarul beborul; frontok vonulnak át felettünk. Vadul dühöng az északi szélvihar. Nádszálak szakadnak ki az iszapból, fűzfaágak csapkodnak ostorként. Az anyavízből kiemelkedő víztaréj néhol egybekel a levegővel.

A fejhalak ábrázatán félelem, bizonytalanság és a szokásosnál is ostobább kifejezés. Pontyó sem fest különkülön a többiekénél. Igyekszem szóra bírni. Csak pislog, mintha azt gondolná: „Nem ártana menekülni, Isten tudja, mi készül lesújtani az égből.”

Pontyóék a partvonalhoz lapulnak. Néhányan a nádcsonkoknál és a növényzet között találnak menedéket. Egyikük a tó közepén lubickol. A vígan ficáncoló fejhal nem a bátorságot örökölte, hanem azt az emberi tapasztalatot, miszerint a természet kisebbfajta viszontagságaitól szükségtelen rettegni.

Kihúzok egyet a partközélemben billegők közül, beszélek hozzá, de az

csak összefüggéstelenül sorolja a szavakat.

Az óvatosan kiemelt Pontyó a közepső ujjamba harap, szeme bekanccsalodik, görcsösen remeg, mintha elbutulásának súlyosságával azonosulna. Végtagok híján, pánikba esve kívánja megértetni velem tehetetlen látadását. Visszahullik a vízbe.

Fejhalak emelkednek a víz színére, majd újabb példányok lökődnek fel élettelenül. A kóros butulás végzetett velük. Vagy talán a szívük lázadhatott fel: nem pumpálja tovább a vért az ostoba agyba.

Pontyó bújócskát, majd fogócskát játszik; eltűnik a kövek között, leúszik a mélybe, visszaevickél, mielőtt elkaphatnám, tovasiklik kezem közül. A sodródó tetemek között sem unja meg az incselkedést.

– Ugye, hoztál csokit, te szemét?

Átfagyott kezemmel a nadrágzsebemben kotorászom. Úgy startol az édességre, akár az ülepen szúrt pávián. Mohóságának csapdájába esik. Elkapom. Igyekszik ismét úgy fickándozni, hogy megharaphasson.

*

A házhoz vezető úton fél métereket ugrál az autó.

Barátomat négy óra alatt emberré műtjük. A száj csücsöri, szeme halványvizenyős. A frissen olvadozó test összerogy a teher alatt. Izotópicusan

ingereljük, hogy elbírja saját súlyát. Bátyám ismét:

– Bocs, megint elcsesztem valamit, de szarni és zabálni azért fog tudni. Kamatyolni tutira nem.

Olyan bamba lett, mint egy taposott túrós rétes.

Pontyó édesanyja az ajtó előtt várt ránk. Anyai ösztöne súghatta neki, hogy hamarosan megérkezik a fia. Átkarolja gyermekét, és a tévé előtti fotelbe ülteti.

Naponta telefonálok. Az anya optimistán:

– Sokkal jobb a színe, igaz még nem eszi, amit régen.

– Beszél?

– Nem, de csak idő kérdése...

Évfolyamtársai és tanárai is benéznek hozzá, de nem maradnak sokáig. Én is ellátogatok Pontyóhoz. Ugyanabban a fotelban gubbaszt, lassan, sípolva veszi a levegőt.

Édesanyja egy csészét hoz a konyhából, tartalmát kevergetve így szól:

– Tudod, hogy a jövő héten lesz a születésnapja? Szép nagyfiú, bizony ám.

Gyermekét simogatja és elkezd az etetést.

– Ez az egy, amit hajlandó megenni. Mennyit kísérletezgettem, amíg végre... Sokat fogyott, most pótoljuk a kilókat.

Megcsörren a telefon. Az asztalra tett csészében különféle fajtájú, méretű férgek nyüzsögnek.

Balogh Ildikó

Articsóka

Zalán ott állt a dobogó legfelső fokán, frottírköntösben és strandpapucsban. Híppis lazaságúra vett, világosbarna haja az arcába ért. Rövid szakálla mögül mosolygott szélesen, és csak az zavarta kicsit, hogy egy egész vízilabdacsapat állt mellette. A lényeg, hogy huszonnégy évesen felnőtt Európa-bajnokságot nyert. Átjárta testét az aranyfényes diadal, a szurkolók is őrjöngtek a lelátón, amikor a medence szélén két középkori lovagot pillantott meg. Biztos az éremkiosztó ceremónia szereplői, gondolta. Főleg, amint meglátta az egyikük kezében lévő ezüstkelyhet. Az a külön ajándék, amit a virágcsokrok mellé kapnak. Aztán a másik lovag kezében megvillant egy kard, nyelén vörös bársonyokkal, majd megemelte, és Zalán felé repítette, mintha hozzátartozna. Nem csúszott a strandpapucs, mégsem vetődött Zalán a kard után, pedig a vízben hányszor megtette ezt, amikor a labda megszerzéséről volt szó. Azért a dobogó legfelső fokáról lelépett, hogy elkapja a kardot, de nem tudta. Illetve nem is akarta.

– Úgy látszik, még nem vagyok kész a harcra – duruzsolta magában. Reggel volt, és próbálta kidörzsölni szeméből ezt a váratlanul jött álmát.

Zalán ott állt fürdőszobájuk tusolója alatt, és hagyta, hogy a víz is lemosson róla mindent. Főként azért viselte meg, mert már jó ideje nem emlékezett az álmaira. Csak egyre, ám az a valós életéé volt: az ifjúsági Európa-bajnokság megnyerése után szeretett volna bekerülni a felnőttcsapatba is. Élsporthónak készült. Ehelyett lassanként sikerült kipóloznia magát a keretből, a szövetségi kapitány sem pártfogolta, végül pár hónapig gyerekeket edzett. Aztán két éve abbahagyta az egészszet. Nem is járt le azokba az uszodákba, ahol régebben vízilabdázott, nehogy találkozzon valamelyik csapattársával.

– Koc-koc – kocogtatta meg a feje búbját Zalán, hogy felfrissítse az éberségét. Ezzel a módszerrel lehet a tobozmirigy működését beindítani, ha valakit nagyon lehúzó érzelmeinek gomolygása. Eközben Zalán még erősebben zuhanozta le magáról ezt az éjjeli álmát. Legalább a kardot kapta volna el, hiszen a középkori lovagok mostanában nagyon foglalkoztatják. A testi ereje megvan, mert vékony alkata ellenére megőrizte vízilabdás bicepszeit.

– Csak a lezser pulóverem miatt nem veszik észre a nők – gondolta, és ábrándozva nézett ki az ablakon. Már délután volt.

Zalán ott állt az Articsóka biobolt pultja mögött, és nekifogott beárazni az új teafüveket. Itt dolgozott fél éve, bár tudta, nem ez az ő hivatása. Viszont örült, ha tetszett a betérő hölgyeknek. Főleg a harmincas korosztályt kedvelte. Állandó készenlétben volt, hogy megtalálja a duálját, azaz a másik felét. Nemcsak itt, a boltban, hanem bárhol a városban, vagy épp a komoly szellemtudományi alapokra építő Fénykörben, ahová már egy éve eljárt. Ott mindenki a duálját kereste. A természetes gyógymódok és a vallásbölcseletek megismerésén túl a lovagkor szent mondája volt a negyedik fő témájuk. Mellesleg a kör vezetője szerint Zalán huszonnégy évesen még fiatal, hogy megtalálja a duálját. Zalán

is ezt tapasztalta eddig, igaz, múltkor már térdepelve adta át a virágcsokrot az akkori választottjának.

– Nem szeretkezhettek akárkivel, ha vonzana is – sóhajtotta, és elpirult, amikor meglátta az egyik visszatérő vásárlót, Nórát.

Róla már kiderült, hogy eszik húst, és a Fénykör szellemiségét tisztelő tagok nem szeretkeznek húsevőkkel. Az anyagi világ eme terméke visszavetheti őket a fejlődésben. Zalán ráadásul tojást sem fogyasztott. Azt persze nem tudta, hogy a kör több tagja már elcsábult. Illetve amikor egy szerelem megtalálta őket, valahogy a partner húsevése is átszellemült.

Zalán azt is úgy várta, hogy a kör vezetője – akit mesterének tekintett – végre elmondja, milyen úton menjen tovább hivatását illetően. A Fénykör egyes tagjainak már adott ilyen útmutatásokat, sőt valakinek a duálját is felismerte.

A Szagos úton mindenesetre nem járt még Zalán, nem is hallott róla. Pedig sokszor nyakába vette a várost, ám ez a része kimaradt.

László doktor útja sem ez lett, bár három évig azt hitte, az övé. Addig bírta a Szagos út egyik lakónegyedének házi orvosaként. Aztán tavaly bedobta a törülközőt, ami soha nem volt könnyű és puha frottírból, a végére azonban teljesen elrongyolódott. Már semmit sem lehetett volna kicsavarni belőle.

Ebben a negyedben lebontásra váró háztömbökben laktak a családok. Leginkább öt-hat személy élt az egyszobás lakásokban, kivéve az egyedülálló nyugdíjasokat. Nem nagyon kaptak munkát, csak alkalmanként. Állandósultak a veszekedések, lopások, az irigykedés, ha valakinek mégis több jutott. Lehetett az hús, szülési segély vagy épp ruhaadomány. Ez utóbbi akár a Fénykörtől is származhatott, ahol évente szerveztek gyűjtést a város legrászorultabbjainak.

A lakónegyedben az alkohol volt az egyik úr és vezető. A fiatalok meg egyéb szerekhez folyamodtak, ami pillanatokra mesterei fénybe színezett mindent. Sokan lógtak az iskolából, az óvodát meg inkább beépítették a negyedbe, mert az emberek elkerülték ezt a környéket.

László doktor is egy távolabbi körzetben dolgozott most. Amúgy mindig orvosnak készült. Nem tartozott semmilyen szellemi körhöz, a duálját sem kereste soha, jött az magától húsz évvel ezelőtt. Feleségül vette, két gyerekük született. A Szagos útig kereken és szépen ment az élete. Bár ott is megtette, amit tehetett, és bírta, amíg bírta, ám tudta, hogy távozása óta nem találtak új háziorvost. Ezért is álmodott gyakran a Szagos útról, szagtalanabbat, mint a valóság.

Ilyenkor azt látta, hogy a lakónegyed helyére egy uszodát építettek. Ugyan a családokat csak az út másik felére költöztették át, de legalább felújított bérházakba és kétszobás lakásokba. Többüknek munkája is akadt, kevesebb lett a veszekedés, az italozás, friss mosás gőze lepte el néha a lépcsőházakat. Csak házi orvosuk nem volt még.

Minden alkalommal ezzel végződött László doktor álma. És ezen az sem változtatott, hogy egy-két kollégáját megpróbálta rávenni, hogy pályázzon az állásra. De senki nem akart odamenni. Ilyenkor megkocogtatta a feje tetejét László doktor. Jót tesz a tobozmirigynek, így hallotta, ha az embert lehúzná a szomorúsága.

– Elég nehéz ez a kard – gondolta magában László doktor, amint ott állt az uszoda medencéjének szélén. Középkori lovagnak volt beöltözve, és egy kar-

dot fogott a kezében. A társa, akit nem ismert, és aki szintén lovajelmezt viselt, egy ezüstkelyhet tartott a magasba. Annak is lehetett súlya, mert László nyögdecselést hallott.

Szemben velük egy egész vízilabdacsapat állt a dobogó legfelső fokán. Mindegyikük nyakában érem lógott. A társa egy hippis frizurájú, rövid szakállas fiúra mutatott, aki a jobb szélen mosolygott diadalittasan. Annak adhatja át László doktor a stafétabotot, vagyis a kardot. László még kicsit kamaszosnak és szórakozottnak látta a fiút mint leendő háziorvos. De ha őt jelölték a követőjének, hát felé repíti a kardot, nyelén ezzel a vörös bársonnyal. Mondjuk hátul, az öltözőben is beszélhetnének, nyugodtabb körülmények között, hiszen a szurkolók őrjöngnek, és lovagi öltözete is elég kényelmetlen. Aztán hirtelen megvillant a kard; eljött az idő, hogy odarepítse.

A csörrenését már nem hallotta és látta a doktor, csak tudta, a fiú nem kapta el.

– Biztató – mondta mégis László. Már reggel volt, ott ült a konyhában, és a teáját kortyolgatta.

Még soha nem végződött így a Szagos úti álma, és ez mindenképpen változás. Lehet, hogy hosszabb időbe telik, míg abban a fiúban felébred a harci szellem, de legalább van valaki, aki követheti.

Ekkor vette észre azt a fészkes virágzatú és szárnyas levelű növényt, amelyet a felesége tett két napja a konyhaasztalra. Száritott articsóka – olvasta a cserép feliratán. Ebből készülhetett az a teafőzet, amit tegnap este is ittak. És aminek ma még sajátosabb íze lett.

Középkori pajzán költészet

Provanszál

Guilhem de Peitieu

(Aquitániai Vilmos)

E verset alva költöm én

*E verset alva költöm én;
lebegve áll a nap s közém,
akár a rossz asszonyszemély;
mert van olyan,
kinél a szerelmes lovnak baj fogan.*

*Mert Isten néki megbocsát,
ha hű lovagot ölel át,
de bogyba pap, netán apát
a szerető,
bát akkor nyárson és máglyán égjen meg ő!*

*Auvergne mellett, Limoges körül
rangrejtve jártam egyedül,
s bogy, bogy nem, élém penderül
két hölgy: Guari
s Bernart uraknak hitesegei.*

*Egyik a nép nyelvén köszönt:
„Zarándok úr, ég óvja önt!
Magas hely lehet, 'mit betölt;
jól öltözött;
bár sok hülye is van az ilyenek között.”*

*S mi volt erre a válaszom?
Hát nem ragoztam épp agyon;
csak makogtam, mint egy majom
valahogyan:
„Babariol, babariol, barbarian.”*

A tizenegyedik század végén, a mai Dél-Franciaország területén kialakult „udvari szerelem” meghódította Nyugat-Európát. A lovag tiszteletteljes hódolattal, áhítatos rajongással tekintett a többnyire társadalmilag is felette álló, az anya-imágó mintájára elképzelt hölgyre. De a lovagok és trubadúrok nemcsak a kastélyok lefüggőnyözt szobáiban, a pórnéptől kőfallakkal védett, zárt kertjeiben keresték a szerelmet. Az „út szélén”, a folyóparton különféle társadalmi osztályok (és különféle irodalmi-zenei hagyományok) találkoztak, hanem a költemények szerint itt adott randevút a középkori lovag a pásztorlánykának. Ebben a „nem megfelelő emberekhez” fűződő szerelemben helyet kapott nemcsak a humor, a trágárság, az olykor-olykor plebejus hangvételű társadalmi tematika, hanem a női vágyak is, melyek az udvari költészetben tabunak számítottak.

A középkori obszcén költészetből, ebből a sajátos non-komformista költészetből Bánki Éva, Győrei Zsolt, Jeney Zoltán, Katona Tünde, Ladányi-Túróczy Csilla, Szigeti Csaba összeállításában közlünk egy válogatást.

(Bánki Éva)

S szólt Ágnes úrnő: „Ermesen,
hugom, megadta kegyesen
az Úr, mit kértünk, azt hiszem.
Nincs több veszély,
mert néma ez, s rólunk majd semmit nem beszél.”

És köpenye alá nyomott,
és szobájukba vitt legott,
és jó volt melegedni ott,
mert nem vitás,
a tűzhelyükben rengeteg volt a parázs.

Kappant hoztak és sültetket,
és ettem is kettő helyett,
és nem volt ott szolgasereg,
csak hárman, és
fehér kenyér, jó bor, s a bors sem volt kevés.

„Nővérkém, mégis félek én;
hátha becsap ez a legény:
csak tetteti, hogy nem beszél.
Ezért előbb
bozd rőt kandúrunk, hátha szóra bírja őt.”

Ágnes kiment, majd visszajött,
s egy pofaszakállas dögöt
hozott, mely nagy volt szerfölött.
Ettől nekem
a merszem és a vágyam elszállt hirtelen.

Tebát, evés-ivás után
levettették minden ruhám,
s a bakmacskát tették reám.
Hitvány, sunyi
volt, s már a nyervogását kín volt hallani.

Farkát rángatta egyikük,
mire az száz véres betűt
kapart mancsonként öt helyütt
a bőrömön,
de tartottam magam keményen, esküszöm.

S szólt Ágnes: „Ermesen, hugom,
ez néma, én úgy gondolom,
hát kezdődjék a vígalom!
Így fogtak ott,
és több mint egy hétig erősen állt a bot.

*De akkor harc következett;
száznolcvannyalc dübös menet;
és nem volt közbe' tűzszünet.
A fegyverem,
amin keresztül ment, el nem mesélhetem.*

*Monet, vidd leggyorsabb lovad,
s versem Bernart s Guari urak
kiváló asszonyainak!
Ha engemet
akármelyik szeret, a macskát ölje meg!*

Emberék, nem leszek szerény

*Emberék, nem leszek szerény:
ha egy dal szép, s van benne fény,
akkor az biztos az enyém;
jobban dolgozom bárkinél:
művészien;
szerzőjét dicséri a költemény
s én készítem.*

*Tudom, mi szégyen és erény,
ki bölcs, ki szellemi szegény,
látom, ki bátor, és ki fél;
s ha játék kell és szenvedély,
hát úgy legyen!
silány között a jobbat én
felismerem.*

*Tudom, hol van jóindulat,
s kinél torlódik nagy harag;
és az, ki vélem jól mulat,
ha kedvel, és igaz lovag,
figyelmesen
bánok vele, mert csak ki ad,
az érdemel.*

*Áldott legyen s legboldogabb,
ki felnevelt sok év alatt:
kit győzni neveltek: szabad.
Játsszunk bármily játékokat
akárkivel,
kihívóm mind alul marad;
akármiben.*

Megáldott Isten és az ég;
tudom, 'mitől a játszma szép,
s értem a játékok szerét.
Aki tanácsért legelőbb
hozzám jön el,
nem kerül annak rossz segéd,
ha jól figyel.

Nevem Mester Nagy Nyereség;
barátném nem volt soha még,
'kinek egy éjszaka elég
belőlem – nagy összegű tét
az üzletem,
mert nékem áll a jutalék
s a küzdelem.

A kockám kicsi és kopott,
és nem mindig dobok hatot,
akkor se, ha nagy tét forog;
kezdővel nem vagyok konok,
sőt szívlelem,
amíg a tábla jól mozog,
s kedvez nekem.

Ám egy bölgy így panaszkodott:
„Kockája lehetne nagyobb!”
„Jó, majd duplán kockáztatok –
mondtam –, mert ki biztosra dob,
az becstelen.”
És kissé alányúltam ott...
érzékenyen.

S midőn táblája imbolyog,
mert emelem,
elér sok jó találatot
a töltetem:
kockám kicsiny, de ólmozott;
szerencse fel!

Horváth Viktor fordítása

Ibér

Martim Soares

A hitvesének, Pero Rodrigues

*A hitvesének, Pero Rodrigues,
a hírek ellenére nincs hibája,
és önnek még sok örömet szerez;
ne adjon bolmi aljas intrikára!*

*A múltkor is, mikor meghágtam én,
és élvezett, azt sóhajtja felém,
hogy önnek mily barátja, s hogy imádja.*

*Az ily hü asszony Istentől való;
ne bagyja, hogy szenvedjen az erény,
inkább vesszen minden rágalmazó!
Hisz esküszik rá, miközben kefél,
és azt mondogatja újra meg újra,
hogy önért mint rajong – akárki kúrja,
akárbányszor is élvez el szegény.*

Horváth Viktor fordítása

Lopo dalnok fogta magát

*Lopo dalnok fogta magát,
nemesúrnak fújta dalát,
s élvezhette diadalát:
három nyaklevest kapott,
szűkmarkú egy bér ez, nabát!
Szépen kornyikálhatott!*

*Hidalgónk szűkmarkú nemes,
nincs konyháján több nyakleves?
Mert Lopo, a szerelmes,
aznap többet nem kapott,
pedig milyen nagy énekes!
Szépen kornyikálhatott!*

Ladányi-Túróczy Csilla fordítása

Pero da Ponte

Fernão Dias felől nagy dolgokat

*Fernão Dias felől nagy dolgokat
ballottam, mik felett örvendezem,
hogy oly istenfélő, tetszik nekem,
remeteként szolgálná az Urat,
jól is teszi, ha megteszi, bizony.
Hisz mióta él, soba asszonyon
nem feküdt még, oly jámbor egy alak.*

*Az üdvösség már az övé marad,
hisz a békét kedveli erősen,
asszonyt nem ölelt még soba bőszen,
s férfiakkal csupa jóakaratt,
úgy hízelgi, úgy tiszteli agyon
hölgyeinket, hogy nem éri pofon:
benne vágy irántuk csöpp se fakad.*

*Oly szerencsés órában született,
hogy könnyű a bűnt elkerülnie,
mert nő nem érdekli semennyire,
noba szerelmes szívű szerfelett.
Hinné-e, ki őt jól nem ismeri,
hogy a kéj semmit sem jelent neki?
Bár a nőkre szemet sose vetett.*

*Ülhetne vastag várfalak megett,
nem kellene kevésbé félnie,
hogy egy nőnek őt megkísértnie
sikerül: a bűn szemébe nevet,
hisz őt asszony nem érdekelheti,
mégis olybá tűnik, nem hűtheti
vágját, amely nászi ágyba vezet.*

*Mivel élte jámbor, kiérdemli
holtában a Beati Oculi,
vagyis a Boldog SzemFenek nevet.*

Ladányi-Túróczy Csilla fordítása

Pero García Burgalés

Fernando Escalho igen beteg lett

*Fernando Escalho igen beteg lett,
tőle éppen az imént jöttem el,
soha még nem láttam ilyen betegnek,
súlyos orrkórjával ágyban hever,
láttam bizony, hogy lógott az az orr,
s nem tudom, van-e gyógymód rá valahol,
ily bajok már sokat hidegre tettek.*

*„Ilyen orral – ekképp mondta a felcser –
ágyba bújni bizony ellenjavallt.
Nos, don Fernando hallhatta ezerszer:
»Megvetik azt, ki megveti a bajt.«
Ezért mondom, az csak csoda lehet,
hogyba e kórt ép bőrrel ússza meg,
mert orrbetegségre nincs semmilyen szer.*

*Igen, tudom, ez nem egyszerű nátha,
hogy rút kelés tömi el üregét,
s rossz, ha cserpákját ily nyavalya bántja,
de maga az ok, megmondom, miért:
csak paráználkodik, s csak bentereg,
azért nem gyógyul, és azért beteg!
Ki tudja, orrát milyen lyukba mártja!?”*

Jeney Zoltán fordítása

Német

Kol von Niunzen

(XII. század)

Abonnan mérgesen...

1.

*Abonnan mérgesen tilt ki e fránya nő,
Tenyérnél nem nagyobb bozót és legelő.
Ha szolgálatomért megkapnám birtokát,
Azon más férfiú már nem hághatna át.
Bizony, feltöröm én, úgy segítsen az ég,
Mert bár takarja most a hó, fér földjébe mag még elég.*

2.

*Szép hölgyemhez ültem, kedvem ágaskodott,
Igen felbevültem attól, mit láttam ott.
Engem ekképp föl nem csigázhatott
Egy szépség sem eleddig.
Ily kéjt csupán az a remény adott,
Mely jó szívéen melegszik.*

3.

*Aldom e hölgy dicső nevét,
S hogy ő erényre mily dicsőn törekszik.
Ha hű marad, én is aképp,
Ha megveti, ki mit se vét,
Hát bökje át vásznát, ha ily tüzet szít,
A tűm, s fakasszon szép zenét.*

Jeney Zoltán fordítása

Oswald von Wolkenstein

(1376-1445)

Kedvvel, keccsel...

*Kedvvel, keccsel, bájjal s andalodón, ragyogón, szeliden, vidulón,
halkan, tündökölőn, kacagón, vígan, virulón
ébredj, úrnóm! Nyújtóztasd puba, gyöngéd
tested gömbölyű, fényes gyöngyét!
Két ragyogó szemeid vesd fel,
lopva figyeljed, leskeld:
égi mezőt föl nap heve pörköl,
szikrázó, aranyos tűzü láng.
Hát gyere, pördül a tánc!
Ékítsen koszorú, fűillatu pánt,
égszinű, mézsinű, rézsinű, vérszinű
kékes, mélylila, sárga virágból font csodalánc!*

*Még pibenőn, pibegőn már, még szuszogón, susogón már, úgy somolyogva
nyúljék mézes, kényesen édes szókra
felfeselő s feleselő, piros ajkad:
lángja szívem mélyén perzsel, sose hamvad,
s úgy éljek, hogy ezerszer
nyugtalanít és felver
mély álmomból, mely rád gondol,
s arra, mi hívogató e gyönyörteli rés,
míg mosolyog s megigéz,
benne fogacskák: tiszta, fehér kerítés.
Mily nevető, hevitő, iruló-piruló
szép festmény, gyönyörű mintát ami biven idéz!*

*Húzná, hozná, vonzná szíve sietni, kiszedni, kivetni szivemből
azt a nehez, elemésztő kint, ami bent öl!
Mert hozzája fehér, kicsi melle ha érne,
gyötrelmem lecsitulna bizony s elalélne.
Gyógyitaná a csodás szép
lányka szívem meg másképp
mindama jajból, benne mi sajdul,
mint pajkos-víg gerjedelemre ha kel?
Szájon a szája, a nyelvhez a nyelv,
hasra basacska feszüljön, a mellre kebel,
bőrböz a bőr ér, pöndör szőrböz a szőr –
édes kék, örök-új, eleven, nem apad sosem el!*

Győrei Zsolt fordítása

Francia

Jacques de Cambrai

A cserjésben, tegnap...

*A cserjésben, tegnap, zöld lomb alatt
találtam egy lányt, ki maga maradt;
láttam, szép, bát ajánltam magamat;
ezt mondtam néki: „Kis hölgy!
ön szép, erényes és bölcs,
jó szívű, s jó a kedve;
öné a nagy szerencse:
öné szerelmem,
e szép ajándék,
s vele a hűség
bizonnyal
azonnal.
Az ajka
s a
csókja finom,
önböz leszek örökre bű,
mert oly nemes, tiszta szívű
és gyönyörű.”*

*Tüstént válaszolt a pásztorleány:
„Nem ér semmit, uram, ez adomány,
menjen, nem kell nekem, amit kínál;
bármennyit szónokolna,
szerelmem más uralja;
maga nem érdekelhet,
míg Robin itt legeltet;
csúf vég les önre,
ha el nem indul:
meghal, de rútul.
Arcátlan.
De nálam
biába
a
bíbiant beszéd;
nem is hagyom: jön Robinom,
ő féktelen és vad nagyon,
s ön meglakol.”*

Láttam, nem használ a rendes beszéd,
 ha így nem enged, gondoltam, elég;
 s rögvést a fűbe löktem őt; eképp
 rubáját zöld mezőben
 én jó magasra gyűrtem,
 és így munkálva rajta,
 engedett őv s a szoknya,
 s ezt kiabálta:
 „Robin, könyörgöm,
 gyere, de rögtön!”
 De mondtam:
 „Nyugodtan.”
 S emígy, lám,
 ám
 lecsendesült;
 és tettük, ami jólesett,
 a fű között, pázsit felett...
 míg vége lett.

Zöld lomb virult a mező bokrain,
 nevetve, játszva ültünk, s ekkor, ím,
 megjelent aggódó képpel Robin.
 Kezébe' szörnyü bunkó,
 s ezt kérdezte a golyhó:
 „Mondd, zaklatott-e téged?
 Mert bosszút állok érted.”
 „Robin, ne aggódj,
 tiéd Mariskád,
 fizess ki inkább
 a költőt,
 őt,
 a dalnokot,
 sok mókát tanított nekem,
 én táncoltattam szüntelen,
 s szökdelt velem.”

Robin így szólt: „Persze hogy elbiszem;
 de mondd csak, hogy is hívják őt, szivem?”
 Mondtam, hogy Jacques de Cambrai a nevem.
 Akkor ő rám vigyorgott,
 kinyitott egy iszákot,
 és meghívott ebédre
 egy nagy tönkölykenyérre;
 én megköszöntem:
 „Hagyd az iszákban.”

*Marisra vágytam:
de játszának
még!
Az örömünk
elszállt; és elbucsuztam én,
Mariska meghajolt felém
szép könnyedén.*

Horváth Viktor fordítása

Watriquet de Couvin

(~1320)

Szép arc...

*Szép arc, e szív Önért eped –
Örök-rendíthetetlenül!*

*Szép arc, e szív Önért eped –
Mivel feredni nem szeret
Illatszer és kenőcs nekül,
Mely nékem szenny és fertezet!
De titkon mégis merhetek
Egy csókot kérni, melyre fül
Fogam – seggembe, legbelül!
Nem vonzza csókra segg-kenet?
Vigasz-szavamra felderül:
„Szagával búvöl engemet
Örök-rendíthetetlenül!”*

Győrei Zsolt fordítása

Milovan Sztefanovszki

Slájbokna és firfuválás

– Láttál már ilyet valamelyik keresztrejtvényben, mondjuk: ismert francia bankár a XIX. századból? Se vízszintesen, se függőlegesen! Ismert író t viszont – igen! Még a monogramját is.

– Idd a kávédat, és hagyd, hogy megfejtsem ezt a keresztrejtvényt! – vetette oda Pénznélküli Vlado nyersen, anélkül hogy felemelte volna kopasz fejét az összehajtogatott újságból. – Egy órája várlak, és még le sem ültél, máris holmi múlt századi írőkkel nyaggatsz. Halottak azok, öregem, régen! Inkább nézd, hogy esik odakint, vagy rendelj valami szíverősítőt.

– A halott művészekkel barátokhatsz is: hallgathatod halott zeneszerzők muzsikáját, nézheted halott festők vásznait, olvashatod halott írók könyveit. Gondold el: elragadtatva nézed a gyönyörű ecsetvonásokat egy már eltávozott művész csendéletén. Vagy élvezettel olvasod Szolzsenyicintől a *Holt lelkeket*.

– Jó, hogy nem Balzacot mondtál!

– Ááá, tudod, hogy nem Szolzsenyicin írta. Látod! Mondom én neked, hogy a halott bankároknak, különösen az egyszerű, ablaknál dolgozóknak, amilyen te is vagy, ráadásul egy kihelyezett fiókban, Dracsevóban, csak akkor gyűjthatsz gyertyát a sírjukon, ha néha eszedbe jutnak.

– Ej, tényleg túlzásba viszed! Még délelőtt van, és te, Atanasz, sötét kis újságíró, valahol már a pohár fenekére néztél. Mondd csak, hol ittál, és miért hívtál vasárnap délelőtt, ebben az esőben a kávéházba, mi? – Vlado felállt, és a tollát kockás kabátja belsejébe dugta.

Újságíró Atanasz megvakarta a füle tövét, és félrehajtott fejjel, alulról nézett, egyenesen a barátja szemébe. – Szerinted úgy nézek ki, mint aki részeg? – kérdezte, és a tenyerével az asztalra csapott.

Pénznélküli kacintva leült, és a fakópiros abrosszal borított üres asztalok fölött a sötét felé pillantott. A csaposnő az üvegekkel megrakott polcnak támaszkodott, a pincér, Áram Cuki pedig szemben, az ablaknál állva egy nagy késsel almát hámozott. A vízfüggönytől szinte semmi nem látszott odakint.

– Akkor rosszabb – mondta halkán Vlado –, kezdesz bekattanni. Szent isten, egyre csak valami halottak járnak az eszedben.

– Ide figyelj, te devalválódott bankár! Nem ittam semmit és nem vagyok részeg. Azt próbálom neked elmagyarázni, hogy a keresztrejtvényfejtésen kívül valami nagyot is kell tenni az életben! Hát ez az, Pénznélküli Vladimír.

– Mutasd a kezedd! – Vlado elhúzta a száját és végigsimította kopasz fejét.

– Mit mutassak?

– Milyen nagy legyen, amit meg kell tenni! Ha-ha-ha!

– És még én vagyok részeg meg bekattant, mi? – Atanasz felemelte a kezét, Vlado pedig anélkül, hogy a nevetést abbahagyná, kicsit előrehajtott és csettintett az ujjával, ami lövésként hatott az üres kávéházban. Áram Cuki apró léptekkel az asztalukhoz kacsázott.

– Tessék, tessék! Kérnek még valamit az urak?

– Fél-fél kancsóval, meg négy poharat! Kicsiket, tudod, és a pultnál az a cicababa, aki nem talál magának megfelelő méretű cicifixet, készítsen valami salátát.

– Masztikát kérnek, mint rendszeren, vagy ez alkalommal ajánlhatok önöknek – úzót?

– Amíg a görögök nem ismernek el bennünket, igyál te úzót, hallod?

– Kérem, kérem! – a dundi pincér az üres asztalok között szlalomozva távolodott a söntés felé.

– Bravó, Atanasz! Nemcsak velem kötözködsz, hanem Cukival is úgy bánysz, mint a ronggyal. Bravó! Hadd kérdezzek tőled valamit: hogy devalválhatod az én foglalkozásomat, amikor te a leghétköznapibb újságárus vagy egy úgyszintén leghétköznapibb lakótelepi bódében?

– Nekem rálátásom van a világra, minden fontos esemény előttem van, te pedig, devalválódott bankárom, csak idegen pénzeket számolsz. Hát ezért. Engem egyedül a vásárlók idegesítenek; ma például egy pofa odavetett nekem a pultra egy gyűrött húszast, mintha valaki megrágtá volna, az orrom elé hajította, és azt mondta: – Adj egy Vecsert! Én az eső miatt beszédtem az újságokat, és ahogy kinyújtottam a kezem a kupac felé, rögtön felforrt az agyvizem. Mondtam magamban, a kibaszott bankár, aki ezt a pénzt adta neked, fogtam egy Vecsert, összegyűrtem, mint az ő húszasa volt, és odadobtam: – Nesze a Vecser! – Rögtön bezártam, és telefonáltam neked, hogy találkozzunk.

– Á, ezért vetted célba a bankárokat!

– Nem ezért. Muszáj valami nagyot csinálnunk, és ne akard, hogy megmutassam a kezemmel, mekkora legyen az. Pénzt kell szereznünk! – Újságíró Atanasz egyszerre elhallgatott,

és csodálkozva nézett Áram Cukira, aki összekulcsolt kézzel, alázatosan állt az asztaluk mellett. – Mi van? Elfelejtetted, mit kell hozni?

– Pénznélküli urat a felesége keresi telefonon – hebegte a pincér, és visszahátrált.

– Atanasz, kérlek, menj és mondd meg Nevenának... egyszerűen mondd neki azt, hogy nem vagyok itt. Hogy itt voltam, de elmentem.

Atanasz bólintott, rágyújtott és felállt. Lassan ment a pult felé, közben próbált karikákat fújni a füstből. A márványlapra könyökölt, és miközben a csaposnő duzzadt mellét nézte, elnyújtva mondta: – Itt Újságíró Atanasz, parancsoljon, Pénznélküli asszony!

– Hol van Vlado? – sziszegte egy női hang a kagylóból.

– Vlado depresszióban van!

– Merre van az?

– Dracsevótól száz kilométerre, aztán balra! – válaszolta egykedvűen Atanasz, és teátrális mozdulattal letette a kagylót.

– Mit mondtál neki? – érdeklődött Vlado, még töltve a kancsóból teli poharakba.

Atanasz először felemelte a poharat, csibészesen a barátjára kacsintott, és egy hajtásra leküldte a masztikát. – Ha okos a te Nevenád, ma nem keres többet – felelte végül, villájával a sopszka salátába bökődve.

– Eeej! Ez tetszik! Dolgos vásárnap! Mindenki más pihen, ti pedig már korán reggel munkához láttatok. Az Úristen ezzel az ítéletidővel sem akadályozhat meg benneteket, bár látom, nekibuzdultatok, hogy száraz helyen is elázzatok! – a csairi naplopó, Füles Fote rekedt baritonja már az ajtóból teljesen betöltötte az üres kávéházat. Miközben Vlado és Atanasz asztala felé közeledve vizes nyomokat hagyott a padlón, a hangja tovább

hengergőzött a számtalan falon és a homályos üvegeken. Fotéval együtt az erős őszi eső szaga is az asztalhoz érkezett.

– Cuki, légy szíves, fogd ezt a kimerült egeret, akaszd fel valahova a vécében, hogy megszáradjon, aztán, nem bánom, ideülhet!

– Várj, várj! Az eső Isten adománya. És ha azt mondom nektek, hogy ma van zsozsóm, pénzhez jutottam, nem fog benneteket zavarni, ha együtt ázunk el!

– Na, ez mindennek a teteje! – Vlado összecsapta a kezét. – Ha hazugság is, jó hallani. Fülesek végre van pénze! Látod, Atanasz, kínlódhatsz, hogy kitalálj valami nagyot.

– Hogy jutottál pénzhez, Fülesek? – kérdezte Atanasz érdeklődést színélve.

– Száz márka egy slájboknáért, aztán még százötven firfuválásért. Nekem egy egész kalapnyi, de ha tudtam volna, hogy a harcsa bekapja a horgot, többet kértem volna! – Fote az ujja hegyével törölgette nedves arcát, és elégedetten nézett maga elé. Színpadiasan megfordult, és odakiáltott Áram Cukinak: – Gyorsan egy dupla rundót, és mondd meg a bögyösnek, hogy készítse elő a grillsütőt!

Atanasz egymás után hajtogatta ki az ujjait összeszorított ökléből, úgy számolta: – Először: slájbokna, másodsor: firfuválás, és harmadszor: ki a harcsa? Mondd meg rögtön, mert még bepörgök attól az italtól, amit fizetsz!

– A harcsa Kicának, a mostohámnak a szeretője. Úgy harminc évvel ezelőtt Demir Kapijából elúszott Németországba dolgozni, és kapitális állat lett, kapitális harcsa, cimborák, egy csomó márkával, aminek most az én Kicámmal ver a seggére. Egyszerűen megmondtam nekik, hogy

kell egy összeg autóra, természetesen – slájboknára, és még el kell vinni szerelőhöz, firfuválásra. Ezt kérem, hogy hagyjam őket békében turbékolni, különben annyi nekik!

– Hihetően hangzik – sóhajtott fel Vlado.

– És ő (a harcsa) nem kérdezi, mi az a slájbokna? – kérdezte Atanasz, és intett Áram Cukinak, hogy üritse ki az asztalon lévő hamutartókat.

– Mit gondolsz! Hol merné egy ilyen tapasztalt dojcse-harcsa elismereni, hogy nem tud valamit, ráadásul Kica előtt? Ugyan kérlek! Szó nélkül lenyelte a békát. Ha-ha-ha!!!

– Most mutasd meg, Atanasz, ez milyen nagy! – vetette oda kötekedve Pénznélküli, miközben Újságíró félretolta a poharakat, hogy helyet csináljon az asztalon az ovális tálban felpúpozott vegyes rostélyosnak. Áram Cuki már anélkül, hogy szóltak volna neki, kicserélte a kancsókat, apró lépésekkel járkálva ide-oda az asztal és a pult között, mintha össze lenne béklyózva a lába. A csaposnő a márványlapra támaszkodva érdektelenül nézett kifelé. A három vendég hangoskodása az üres kávéházban összekeveredett a reggel óta fáradhatatlanul ömlő eső susogásával.

– Jaj, most jut eszembe, mutatok nektek valamit – kiáltott fel hirtelen Fülesek Fote, és felállt. – Csak kiszaladok a kocsihoz!

A kijáratnál Fülesek sűgött valamit a pincérnek, és gyorsan kifutott, mintha az eső alig várná, hogy bezúdulhasson. Újságíró és Pénznélküli tovább üritgették a kancsókat.

– Cuki! – kiáltott föl egy idő múlva Újságíró, megduzzadt nyelvvel hebegve. – Nézz utána, az a kimerült egér meg ne fulladjon az esőben!

– Kérem – düllesztette ki a mellét fontoskodva a pincér. – Fülesek úr azt

mondta, hogy elviszi az autót a szerelőhöz, firfuválásra, így mondta, azt hiszem, és ma már nem jön vissza, kérem!

Újságíró és Pénznélküli sápadtan néztek egymásra.

– Öregem, add ide a keresztretjvényt! – próbált szigorú hangon beszélni Újságíró.

– Minek az neked?

– Hogy lássam, a slájbokna vízszintesen, a firfuválás pedig függőlegesen van-e! – kurjantotta Újságíró, és Áram Cukihoz fordult. – Hozd a számlát, és ma ne lássalak többet!

Az eső odakint egykedvűen énekelte tovább a dalát.

Hász Magdolna fordítása

Milovan Sztefanovszki macedón költő és prózaíró 1952. augusztus 26-án született Reszenben. Az egyetem elvégzése után újságíróként dolgozott, volt macedón nyelvi lektor Romániában és Törökországban, egy időben a Macedón Írószövetség elnöke, majd könyvtárigazgató. Irodalmi munkásságát több kitüntetéssel ismerték el. Itt közölt elbeszélése a 2000-ben megjelent *Pincelépcső* című kötetből való.

Tomaž Šalamun

A batyus gyermek

A sóderben, a kenyér végtelen kakasai alatt, lakott egy batyus fiúcska. A batyu igen kedvelte őt. Vasárnaponként kiment. És amikor eljutott a tigrisszőrű hídig, a cinegék már aludtak. Vajon lakik itt valaki? kérdezte. Vajon lakik itt valaki? még egyszer megkérdezte. De választ nem kapott. Megitta a morzsáit és a tejet s elgondolkozott. Talán a nap az ördög fia. Talán az állatok szeretik a tésztaát. Talán Spanyolországban a fákon teremnek a rabszolgák és a sáskák, akik szívesen versenyeznek tevéken. Vannak emberek, akik házikó nélkül halnak meg. És egymaga megnyálazta a tigrisszőröket és továbbment. Aztán egy oszlophoz érkezett, ahová a tyúkok voltak bezárva. Ó, legyecském, mondta, hogy vagytok, mert összetévesztette őket. És az egyik kabátocskán meglilultak a legyecskék és a tyúkok. A portás adta neki ajándékba. És a fiúcska ezután már nem aludt a katlanon, hanem ezen a puha ajándékon.

Kenguru

*Furcsán merülsz el kenguru
és ha szalmaszálat nyújtok feléd
csak nedvesen nézel rám*

*sobasem gondolkoztál el azon
miért nem jutnak a felszínre a tebenek
banem mindig mint valami kisborjúk
születnek a világra kenguru*

*marba jól úsztál
ez tény
de születésedtől fogva
valami mindig beárnyékolt
gorgonzolát nem ettél
párnácskáidon hajszálak voltak
és néhány földimogyoró
volt abban ahogyan elfordultál
egyáltalán van-e tudomásod arról
hogy Caravaggio pszichopata volt
hogy könnyekre fakadt ha retkeket látott
de merre van a Krimre vezető út kenguru*

*cipőket csórtál nekünk
elfordítottad a beccaccint
szeleteket akartál csinálni az időből
de az idő az mindig idő
csak hogy árnyékban van
a megfelelő órában ragad össze kenguru*

*próbáljuk közösen kimondani: Victor Hugó
Victor Hugó
na na látod hogy megy ez
vajon ezt is ki tudnánk mondani: Esplanade*

*úgy van ahogy gondoltam
tífuszos éppen nem vagy
de ez semmivel se jobb
furcsán merülsz el kenguru
ha egy traktort dobnék feléd
fogadok hogy azt is meghámoznád és megennéd
de a traktor nem azért van kenguru
a traktor azért van
hogy megpróbálj kijönni a vízből
az almát szokták meghámozni és megenni*

*vagy talán hívjam a rokonságodat kenguru
vajon egy fél év özvegye szeretnél lenni
vagy a stílusban van a batalom kenguru
vagy énekeljek neked valamit
vagy elénekeljem neked
quand un pompier
rencontre un autre pompier*

*semmit se énekelek neked kenguru
mert ily éneket majd ellenségeid
fognak énekelgetni
mert hát ilyen az ellenség
bogy ilyen énekeket énekel*

Lukács Zsolt fordításai

Tomaž Šalamun 1941-ben született Zágrábban. Fiatalkori éveit a tengeremelléki Koperben töltötte. 1965-ben, Ljubljánában diplomázott művészettörténelemből, szabad művész. Az OHO multimédiális neoavantgárd csoportosulással a konceptuális és a konkrét költészet kifejlesztésével foglalkozott, az USA-ban pedig megismerkedett a beat-költészettel és a lingvisztikus iskolával és általa ötvözte a dadaizmust, szürrealizmust és a pop-artot.

A Dél-Amerikában élő indiánok ősi civilizációjával való megismerkedése után lobbanékony (eruptív) költészete egy mélyebb reflexióban, lelkiességben és érzésben nyugodott meg. Versei az elveszettség és az áldozat fájdalmával vannak átjárva, a küzdelmes hűséggel, saját nyilvános másával dialogizálnak; a fiatalabb költőket szólítja meg.

Formailag tekintve verseit a hagyományos verssorok és versszakok feloldásával átváltottak a szabad versformába – melyek vagy hosszabb, felsorolásszerű láncsorokból állnak vagy rövidebb költői gondolatok –, majd pedig időközönként a klasszikus tercintát, a négy verssorosokat és a szonetteket utánozta.

Napjaink világköltészetének 10 legbefolyásosabb költői között tartják számon a nevét. Legújabb versesköteteinek a nyelvezetét a legtisztább absztrakcióig radikalizálta, ahová legkönnyebben csak a beavatottak képesek követni, a hagyományos költészet kedvelőit pedig elképeszti a már asszociáció útján is alig egybeilleszthető szavak összekapcsolásával

A frissessége és a mind ez ideig 35 megjelent verseskötetének a költészethez való kompromisszummentes ragaszkodásával – az utolsó négy ezek közül a *Táblák* (Table, 2001), *Onnét* (Od tam, 2003), *Arkhilokosszal a Kikládokon* (Z Arhilokom po Kikladih, 2004) és *Napfogat* (Sončni voz) – nagy hatással volt a fiatalabb szlovén és a világ más költőire is, ugyanakkor verseinek számos idegen nyelvű fordítása is nagy visszhangot fejt ki. Magyarul 1993-ban *Póker* címmel jelent meg tőle versválogatás.

„1956 után Magyarország a hideg magány országa volt.”
(Esterházy Péter)

Fél évszázada lobbant fel és hamvadt el hirtelen a magyar forradalom lángja.

Meglett ember lett, aki akkoriban született, mire a rendszerváltásban a szabadságharcot nevének lehetett nevezni. Azóta további másfél évtized telt el. Neves írónk egy francia lapnak 2005 végén adott interjújából vettük a mottót körkérdeésünkhöz, melyben arra kértünk többeket, fogalmazzák meg, milyen lenne ma a saját számvetésük, hogyan látják most az eltelt ötven évet.

Nagy Bandó András

Boldog gyerek, szomorú felnőtt

Fogadjuk el alaptézisként, hogy nehéz gyerekkorom volt, de boldogan éltem. A boldogság és az élet minden egyéb megpróbáltatása egy 1947-től 1957-ig tartó tízéves időszakra esett.

1947-ben születni annyit jelentett, hogy a világ túl volt fennállása legnehezebb időszakán, milliókat elpusztító második öngyilkossági kísérletén, és előtte állt az elkövetkező, a testi és lelki regenerálódás kiszámíthatatlan hosszúságú időszaka. Mindebbe apámon és anyámon keresztül belecsöppenni nem volt akármilyen vállalás. Lehet, ha magzatkoromban, azaz nullaévesen vagy mínusz kilenc hónaposan látok, érzékelek és gondolkodom, már fordulok is vissza. Az emberi faj szerencséjére az utódok tudati, érzéki és tényleges vaksággal bújnak elő a világ legvédettebb és legbiztonságosabb kuckójából, így aztán csak a tudatuk nyiladozásánál jönnek rá, tapasztalják meg, veszik észre, látják meg, mi az, ami zavaró, ingerlő, idegesítő, nehéz és értelmetlen ebben a világban. Mert igaz ugyan, hogy magunk mögött hagyjuk szülőanyánk méhét, a gondtalan életet, de magunkkal hozzuk azt a védőburkot, melyet nem nyel el a föld a méhlepénnyel együtt. Akár a gyermekkoromban nagy tömbökben árult, üveg-bura alatt tárolt élesztő: bele-belecsípett a boltos Misi bácsi, de a legyek nem dézsmálhatták.

Meddig tart a gyerekkor? Nem tíz évig, abban biztos vagyok. Részint még ma is gyermeknek gondolom magam, eszerint élek, így gondolkodom, ez az alapja életvezetésemnek, de annyira azért nem maradtam kisgyerek, hogy ne tudjam, mikor, hol és hogyan ért véget a gyerekkorom. Nem is egyszer.

Először 1956-ban ért véget. Mivelhogy ekkor történt olyasmi, ami nem passzolt az addig volt elvárásolt képbe és világba: tankok dübörögtek keresztül a szüleim által rám borított üvegburán.

Mitől is óvott engem ez az áttetsző fedél?

Gyakorlatilag minden olyan mocsktól, amit a világégés utáni kor urai a felnőttek, így anyám és apám nyakába is öntöttek.

A gyerek egyetlen dolga, hogy gyerek legyen. A szülők egyik dolga, hogy gyermeküknek lehetőséget adjanak arra, hogy boldogan élhesse meg gyermekéveit. Ha fel kell fogniuk a külső behatásokból, felfognak. Ha titkolni kell az ártó tényezőket, titkolóznak. Ha csak halkan, suttogva és az otthon félreeső zugában kell egymással vitatkozniuk, veszekedniük és sírniuk, akkor ezt teszik. És ha kisírt szemmel kell mosolyogni a semmiről sem tudó gyerekekre, akkor bebizonyítják, hogy erre is képesek.

Gyermekkorom első tíz éve így hozhatott számomra csupa örömet. Az a tíz esztendő, mely a szüleim életének legdrámaibb periódusa volt.

Hallhattam én olyat anyámtól, hogy Rákosiékat el kellene üldözni, vagy hogy az egész bagázst bitóra kéne ítélni? Még olyat se, hogy tiltakozom a téveszesítés, a gyapottermelés vagy a padlássöprés ellen. Ilyesmiről szó sem lehetett, mert ők is tudták, hogy a gyerek őszinte, hazudni semmiképp nem akar, igazat mondani, kimondani az igazságot annál inkább. Mert a gyermek olyan, mint a pillangóvirágok szirmain ringatózó, csipegető tengelice: nincs félelemérzete, mert a szépérzékkel és természetszeretettel megáldott ember inkább gyönyörködik benne, semmint hogy bántsa. A gyermek nem tudja, nem tudhatja, hogy vannak igazságok, melyeket ugyan jó lenne kimondani, de bizonyos okok miatt mégis el kell hallgatni. Igazságok, melyeket természetesen a felnőttek is szeretnének kimondani, mert ők is őrizgetnek valamit gyerekségükből, de nem tehetik meg, magukba kell zárniuk. Mert a felnőttek már megtanultak felnőttként élni. És tudják, hogy olyan felnőttek uralkodnak fölöttük, akikből minden gyermeki tisztaság kiveszett. Így tehát és épp ezért vesélyesek. Rájuk is, és szárnyaik alatt védelmezett gyerekeikre is.

Szegénységünk titkolhatatlan volt: konyhában fürödtünk, nagylavórban, és a földre fektetett ciroksöprűre léptünk ki, amíg anyánk végigtörölte soványka testünket. Nem emlékszem, hogy boldogtalan gyerekként álldogáltam volna a lavórban vagy a söprűn. Az adott anyagi helyzet, a szegénység vagy a gazdagság nem lehet a boldogság fokmérője. Tudtam a dolgom: rőzsedarabolás, vízhordás az artézi kútról, söprögetés és a földpadló fölmosása lószaros vízzel.

Mindeközben semmit sem tudtam az ötvenes évekről. Öt-tíz éves korú gyerekként nem tudhattam, hogy a május elsejei felvonulás mögött mennyi indulat feszül. Sőt, megkockáztatom: az első években a szüleim sem látták azt, ami később már nagyon is láthatóvá és átláthatóvá vált. Szüleink kezét szorongatva, boldogan vonultunk. Kis nemzetiszínű és vörös zászlócskát lobogtatva lépdeltünk, lufikkal a kezünkben, mindaddig, amíg a világ legnagyobb lufija szét nem pukkant. Fülíg lekvárosan kacagtunk, amikor véget ért a lángosevő verseny, és izzadtan nevetgélünk, amikor elzuhantunk a zsákba futás végén. És persze a szüleinket sem láttuk boldogtalannak, ingyen virsilit eszegettek mustárral, és potya sört iszogattak üvegből. És az egész ünnep

szépnek látszott, az ünneplők pedig boldognak és derűsnek. Honnan tudhattam volna, hogy mindez csak máz, mely alatt rozsdáll a vas és a Szú eszi a korhadó fát?

Aztán Makó felől megjöttek az orosz tankok és teherautók. És átvonultak a falunkon, Szeged felé tartva. Hogy hova mentek és milyen céllal, nem tudhattuk. Ártatlan gyerekek voltunk, hevertünk a gyöpon, számoltuk és bámultuk őket. Aztán egyszer csak leköltözött hozzánk Pestről az unokaöcsém, de hogy mért kellett otthagynia a fővárost, nem tudtam. Pár héten keresztül a falu iskolájában tanult, aztán hazament.

A falunkban ezzel ért véget 1956. Számunkra, a gyerekek számára.

Hogy mi történt utána, homályban maradt. Az üvegbura még zártabbá, még homályosabbá vált. Mintha még több lett volna az elhallgatni- és titkolnivaló. Talán ezek lettek volna a kor jelmondatai: jobb, ha befogja a száját az ember! Ha tudsz hallgatni, lesz kenyered. Fogadd el, ami van, ha tetszik, ha nem, és nem nő púp a fejedben.

Ez a titoktartás, ez a kényszerű önmegtartóztatás, ez a nem szívesen vállalt elhallgatás tehette magányossá a kor emberét. Volt véleménye, de hallgatógá, legtöbbször némává kellett válnia. Tudta az igazságot, de mélyen hallgatott róla. Átlátott a szítán, de magába fojtotta észrevételeit. Azzal is tisztában volt, hogy ha két ember tud valamit, az már soha többé nem lesz titok. És nem tudhatták, ki vagy mi az a másik ember. Hogy valódi barát vagy valóságos ellenség. Vagy igaz barát, aki egyszer csak kap egy ajánlatot vagy szorult helyzetbe kerül, és egyszeriben ellenséggé válik, mert rábeszéljük a kibeszélésre, és kényszerű fecsegésbe kezd. Jön egy pillanat, amikor mondjuk a család egzisztenciája érdekében, belső meggyőződése ellenére ki kell beszélnie az addig közösen és értékékként őrzött titkot. Kiben bízhatott az ember? Esetenként még a családtagjában sem. Maradt tehát a hideg magány. A befelé fordulás. Esetleg az otthoni suttogás. Néha a besúgás veszélyének is kitett, jelent elemző és jövőt kutató baráti beszélgetés. A föld alatti bujkálás. A vakondlét.

És mi volt a felszínen?

Szocialista brigádok nyíltszívűnek tűnő közössége. Szemináriumok látszólagos békéje. Taggyűlések egyöntetűnek mutatott akarata. Egységet tükröző, százszázalékos választási győzelmek. Közös akaratú kommunista műszakok és szombatok. Önként vállalt társadalmi munkák. Április negyedikei és november hetedikéi díszszemlék tömegdemonstrációi. És a fentebb már említett május elsejei felvonulások. Közösségek, csapatok, brigádok, dalárdák, asszonykórusok, alkalmi tömegek. Közös akarat. Együtt vonultak melegben és hidegben a titkokat őrző, hallgatólagos magányosok.

Én pedig tinédzserként indultam a középiskolába, egy semmit és semmiről sem tudó diákként ülve a technikum iskolapadjai mögé. 1962-ben, hat évvel a sajnálatos eseményeknek mondott forradalom és szabadságharc után. És csak évtizedekkel később, egy osztálytalálkozón tudtam meg egykori tanáraitól, hogy őket épp abban az esztendőben, néhány éves vidéki száműzetésből hozta vissza az iskola csupa szív igazgatója.

Az 1956 után, orosz segédlettel és díszmagyarok lelkes, kommunista hozzáállásával a világ egyik leghazugabb társadalmát szülte. Később, amikor mi már érezhettük a demokrácia szelét, sajnálkozva és mosolyogva néztük a szom-

szédot, ahol a világ egyik legvisszataszítóbb házaspárja próbálta ennél is nagyobb hazugságban tartani az igazmondásra vágyó, jobbat álmódó tömeget.

Cenzúra és sajtódiktatúra, korrupció és umbulda, hálapénz és borralaló, autóra és telefonra várás, munkásörtség és megélhetési párttagság, följelentés és besúgás, pult alól vásárlás és karácsonyi banán, háromnapos bécsi út és háromévenkénti külföldi utazás, konfekciós ruházat és házgyári panellakások, ki tudja, meddig lehetne sorolni a kor jellemzőit.

Az 1956 utáni évek nemcsak a Nagy Generációt „nevelték ki”, de azt a generációt is, amely a jég hátán is megél. Az író, aki tudta, hogyan kell a sorok között üzenni és alapigazságokat megfogalmazni, árnyaltan, szinte észrevétlenül, úgy, hogy ne kapják rajta, tehát megjelenhessen, és így eljuthasson azokhoz, akik éheztek az igaz szót. A festőt, a szobrászt és a plakáttervezőt, akik addig törték a fejüket, míg meg nem szülték a kettős értelmet hordozó műveiket. A munkást, aki megtanulta a rendszerhez igazodó ügyeskedéseit, hogy sajátos választ adjon az állam kizsákmányoló hadműveleteire. Magányos harcosok vívtak ütközetet az egyetlen párt hatalmi fölényben lévő hadosztályaival.

Az áldozatokat nem a kifolyt vér mennyiségével érdemes mérni, hanem azoknak a számával, akik az '56-ot követő négy évtizedbe belefásultak.

Mert elmúlt 1956, az első olyan alkalom és esély, amikor egységgé válás reményében fogták meg egymás kezét az ötvenes években magányossá vált emberek. És eljött 1957, amikor ismét darabkákra esett az addig egységet mutató alkalmi közösség. És mivel gyávák ragadták magukhoz az orosz tankokon ajándékba hozott hatalmat, éppúgy féltek a hatalmi elit tagjai, mint a pixisből örökre kiesett hallgatagok. 1957. május elsején mégsem okozott nehézséget, hogy megszegyenítve ünneplő, az ország áruló vezetőit éljenző tömeggé kancsikázzák a kesergő szegénylegényeket.

Újra a kezekbe nyomott lobogók alatt vonulhatott a magányosokból formálódott látszatközösség.

És lám, ez a rendkívül vegyes összetételű, egységnek tűnő tömeg a rendszer-váltás pillanatában ismét darabjaira hullott, igaz, ekkor már nagyobb darabokra. Olyan csoportosulásokra hullott, melyek képesek voltak egymással szemben fölállni. Ekkor és evvel együtt a magányosok is eltűntek. Volt kihez, mihez vagy hova tartozni. Azóta is a maguk választotta zászlók alatt vonulnak, legtöbbször egymással szemben. Még akkor is, ha tudható, hogy azonosak az érdekeik.

Én pedig kissé szomorú szívvel nézem ezt a részeire esett, valaha egyet akaró tömeget. És egyre inkább úgy érzem, távol kell tartanom magam a különféle érdekek mentén összeverődött tömegtől. Kis időre bárhova állhatnék, hosszú ideig egyik mellett sem bírnám ki.

Az álom az, hogy végre mindig kimondhassuk azt, amit igaznak gondolunk, és ha már kimondtuk, tegyüknük aszerint.

Mint tudjuk, Mózes nem azért vándorolt negyven éven keresztül Kánaán felé, mert addig tartott volna az út, hanem, mert tudta, hogy egy rabszolganemzedékkel nem lehet új hazát teremteni. Meg kellett várnia tehát, hogy kihadjon az a nemzedék.

Számomra tehát maradt ez a hűvös távolságtartás, ez a reményt adó egyedüllét, ez a mindentől elhidegült magány.

Néha mégis úgy érzem, hogy magamhoz ölelhetem az egész világot.

Bodrogi Gyula

Ahová vágyakoztunk, idejött

Harmincnégyben születtem.
Harmincnégy, negyvennégy,
Ötvennégy, ötvenhat.
Odáig eltelt huszonkettő,
Onnantól máig, bizony, ötven.
Mégpedig gyönyörű ötven.
Izgalmas és sikeres ötven.
Lázás és vitatkozós ötven.
Amatőről profiba váltó ötven.
Kis keresetű, nagy szívú ötven.
„Majd minden ingyen lesz!”, negyven.
„Figyeld, ha megváltozik a rendszer”, negyven.
„Bukjon már meg ez a szocialista,
Ez a szovjetgyarmat-rendszer!”, negyven.
És a változás óta, talán tíz.
Igazi, nagy változás volt ez? Tíz-egynéhány.
Érdekes ez a régi-új kapitalizmus, majdnem tíz.

Diák, színész, rendező a régiben s az újban,
Igazgató a régiben s az újban.

Újra, de most már nagyon boldog színész, az újban.

Mi az, ami mégis annyira bánt, tizenöt?
Talán a közepes profiból erős amatőrbe váltó tizenöt?
Vagy az, hogy ha a futballról akarunk beszélni,
Akkor az edzőkről vitatkozunk?
Ha meg színházról, akkor hosszasan elmélkedünk a rendezőkről?
Profifocisták, profiszínészek helyett bátor amatőrök.
Lehet, hogy hatalmas boldogságomban ez fáj?
Vagy csak azért, hogy legyen valami rossz is?
Ez is divat: Valami rosszat látok!... benned!

Leültünk páran, akik már éltünk akkor,
S akik még most is élünk,
Azokkal, akik csak hallottak róla.
S kiderült, hogy ők tudják jobban... és jobban is hangzik.

Minden úgy marad fönny, ahogy írnak róla,
Ahogy filmet csinálnak róla,
Ahogy kiválogatják a fényképeket róla.
Ami meg a szemtanú néma fejében van,
Az vele együtt sírba száll.

Elég sokmindenféléseget látott, aki velem egyidős.
Igazán boldogok lehetünk, mert mi már éltünk
A régi-régi kapitalizmusban, itt voltunk, amikor:
Behozták hozzánk azt a „szocializmusépítésnek”
Nevezett életformát:
Amikor háromévenként utazhattunk,
Háromévenként vehettünk autót,
Egyetlen párt volt, ahová beléphettünk, már aki akart,
Csodálattal nézhettük azt a gyönyörű kapitalizmust,
A rengeteg párttal, rengeteg autóval, lehetőségekkel,
Azt a messze levőt, az elérhetetlent,
Ahová csak disszidensként juthatott a bátrabbja,
Ahonnan hősként jöhetett vissza az ügyesebbje.

Egyszer csak idejött az, ahová vágyakoztunk,
Akár naponta utazhattunk, vehettünk autót,
Beléphettünk vagy alapíthattunk pártokat,
Lehetett akár öt lakásunk is, még üzérkedhettünk is velük,
Hurrá! Idejött személyesen a kapitalizmus!
Egy lépést se kellett tenni se előre, se hátra.
Nem is tettünk. Ki a fenének van kedve utazni, ha lehet?

Legyőztük Hitlert, legyőztük Sztálint, legyőztük Rákosit,
Mert ők már nincsenek, mi meg vagyunk.
És mindig az a győztes, aki talpon marad.

Magyarország a jövő országa,
Magyarország ki van jelölve a jóra,
Magyarország lesz Európa fővárosa.
Ez tény, még akkor is, ha jövő időben mondom.

Ma már rengeteg párt van, pillanatnyilag: kettő,
Minimum ennyi kell a szembenálláshoz,
Minimum ennyi kell az egyet nem értéshez,
Pedig az egyet akaráshoz több kellene.

Egy kör alakú parlamentet kellene építeni
Legalább öt-hat bejárattal,
Hogy megszűnjön a jobb- meg a baloldal,
Ami eleinte tétován fogta egymás kezét,
Mert közel volt a múlt, ami ellen létrejöttek,
Aztán jött a kutatás, hogy ki volt közelebb a múlthoz,
Aztán hajba kaptak, összegabalyodtak,
Most meg, ha nem mondanák,
Nem tudnám, melyik melyik oldal.

De így van ez jól.

Ötvenhattól mostanáig, ötven év,
 Én meg már hetvenkettő vagyok.
 Határozottan irigylem magamat,
 Hogy ennyi mindent megéltem.

Jó volna még egyszer végigcsinálni!

Kaján Tibor

*Az 1956-os Magyarország sorsát és hangulatát
 úgy érzem, ezzel a rajzommal tudom felidézni.*

*Tisztelettel
 -Kaján Tibor*

2006. január 22.

MAGÁNYOS CÉDRUS

Szalay Károly

Siralomházi kanaszta

Ezerkilencszázötvenhat a magyar nép számára magasság és mélység, mennyország és pokol. A maga nemében egyedülálló jelenség, annak ellenére, hogy bőven voltak szabadságharcaink, s elnyomóból is jutott a kelleténél több.

A huszadik század magyar történelmét a libikóka-effektus jellemezte. Egyszer fönt, egyszer lent. A mélypont kétségtelenül Trianon. A mai magyar ember el sem tudja képzelni, mit jelentett nem kivételes személyeknek, hanem a nagy átlagnak a trianoni trauma, s az az eufória, amit a részleges revízió okozott. Aztán hideg zuhanyként a háború elvesztése, majd a Trianonnál is rosszabb párizsi béke. A korábban elképzelhetetlen Auschwitz, Birkenau, a haláltáborok után a fölszabadulás eufóriája, majd 1948–1949–1950: amely az egész magyarságot katasztrófálisan érintette, azokat is, akik 1944-et, 1945-öt fölszabadulásként éltek meg.

A front, a szovjet hadsereg iszonyatos szenvedéseket zúdított a kisémberekre, gyilkosság, nemi erőszak, rablás, fosztogatás, s mire konszolidálódott a helyzet, jött a fordulat éve. Azt hihettük, hogy a nácikkal, náci kollaboránsokkal leszámolt a hatalom – a többpártrendszerű polgári demokrácia –, eljött a fordulat éve, s folytatódtak a koncepciók percek (a kommunista párton belül is), akasztások, hamis vádak, de ezek átcsaptak az egész társadalomra, s elképesztő dolgokért kerültek akasztófára, börtönbe parasztok, munkások, középosztálybeliek, gyárosok, értelmiségiek. Nem volt a magyar társadalomnak olyan rétege, amelyet ne gyötörtek volna meg. Az átlagember nem is sejthette, hogy egy óra múlva, este vagy másnap reggel miért viszik börtönbe, miért kínozzák meg. Kecskeméten a parasztokat úgy kényszerítették téesszbe, hogy ceruzát vertek az orrukba a műemlék városházán, ahol Katona József volt a jegyző hajdan, s azok is sorra kerültek, akik részt vettek az ellenállási mozgalomban 1944-ben. Őrjítő cinizmus tombolt. Murányi Károlynak, aki piarista papként menekült lengyel papokat bújtatott a német megszállás alatt, azt mondták, azért verik, mert a klerikális reakciót támogatta. Apámnak, akit a németek is begyűjtöttek, azt mondták ugyanabban a László Károly utcai ÁVH-s pincében, ahol korábban a német katonai elhárítás főhadiszállása volt: Szalay, nem gondolja, hogy magában van a hiba, hogy nem kellett a náciknak sem, és nekünk sem?

A Rákosi–Farkas–Gerő–Piros-féle terror jellemzője volt, hogy nem lehetett kiszámítani, és cinikusan gyűlölködve gyötörték az embereket.

Sztálin halála fordulatot jelentett. Bukott Rákosi, s jött Nagy Imre, aki bizony az 1949 és 1953 között folytatott parasztnyúzásoknak, úgynevezett padláslesöpréseknek a kormányon belül felelőse volt.

Az ország föllélegzett. Nem sokáig. 1954 még a reménység éve volt, de 1955-ben Rákosi visszatért, Nagy Imrét még a pártból is kizárták. 1956-ban azonban rehabilitálták Rajkot, s a kommunista hatalom elismerte, ha nem is azt, hogy ő a bűnös, hanem azt, hogy tévedett. Közben szivárogtak a hírek a berlini fölkelésről, a lengyelek mozgalmairól. A csöngőfrász korszaka volt ez is. Suttogó propagand-

daként terjedtek el a hírek, hogy az oroszok kivonultak Ausztriából, s ki kell menjenek tőlünk is a békeszerződések miatt. A föltámadt reményt azonban éppen Rákosi visszatérte zúzta szét; az erőszakszervek bekeményítettek. Csakhogy Rajk temetése azt jelezte: ez a roppant gőzhenger is sebezhető, lám, a keletnémeteknél is, a lengyeleknél is. A letargiába taszított nemzet újra reménykedni kezdett, s a fiatalok, akiket még hazafiságra neveltek, 1947-ig legalábbis, akiknek még jelentett valamit a lengyel–magyar történelmi barátság eszménye, előbb a Petőfi körben, majd az egyetemeken szimpátiatüntetésre készültek. Az az írószövetség, amelyet most akarnak megfojtani, csatlakozott a mozgalomhoz, s bizonyos értelemben vezetőjévé is vált. Október 23-án a kommunista hatalom félóránként változtatta meg szándékát, hol engedélyezte, hol betiltotta a szimpátiatüntetést.

Főiskolás lányok lengyel zászlócskákat tűztek a kabáthajtókánkra – ez a kis piros-fehér kokárda ma is megvan –, s a lengyeleket éltetve vonultunk a Petőfi-szoborhoz. Ott Sinkovics szavalta el a *Talpra magyart*, s ettől a tüntetés mibenléte fordulatot vett. Visszafelé a Bem-szobortól már elhangzott a Rusz kik haza! és a Vesszen az ÁVO! csatakiáltás. Éppen a Duna-parton, az AVH-székház előtt. Bevallom, megrémültünk. Most fognak közénk lőni, de az ablakok zárva, s mi akadálytalanul vonulhattunk a Kossuth térre. Nem folytatom tovább.

A lényeg, hogy a reményét veszített, megalázott, kiszipolyozott, és mondhatom, megkínzott nép eufórikus örömmámorban úszott, s aki közöttünk volt, tudhatta: nincs visszaút. Ezt nem tudta Gerő Ernő, aki éppen akkor érkezett haza Belgrádból, és olajat öntött a tűzre a történelem egyik legostobább beszédével. Ugyanaz az antiszemitázás és fasisztázás és csöcselékezés, amelyet mindig bedob a kommunista oldal, ha bajban van.

Ez az eufória úgy tartott november 4-ig, hogy lassan helyreállt a rend, s az egész ország arra készült, hogy hétfőn reggel, ötödikén ugyanott folytatja a munkát, ahol 24-én abbahagyta. És vasárnap hajnalban tompa ágyúdörgés és tankdübörgés a város utcáin.

A teljes kétségbeesés lett úrrá rajtunk. Az Apokalipszis zúdult az országra. A végítélet, a pokol, a megsemmisülés rémálmai. Nyilvánvalóvá vált, hogy sem Európa szabad országai, sem Amerika nem nyújt segítő kezet. Sőt, azzal, hogy befogadta a menekülteket, nagyobb érvágást hajtott végre rajtunk, mint a doni halálkanyarban elszenvedett ösztűz. Mert olyanok is elmenekültek, akiknek nem lett volna itthon semmi bajuk. Annyian ugyanis nem vettek részt a fegyveres harcokban, mint ahányan elmenekültek.

Korunk fő baja, a fenyegető népességfogyás ezzel vette kezdetét. Amire aztán a Kádár-rendszer családellenes politikájával és suttogó propagandájával csak ráerősített. Az a cinikusan teremtett, viszonylagos jólét, „vagy kocsis vagy kicsi” jelszavával, végzetes spirálba taszította a magyar népet.

A Kádár-rendszerrel elterjesztették, hogy a „legvidámabb barakk”. Ez a vidámság azonban beláthatatlan következményekkel járt, egyfelől cinizmusra, erkölcstelenségre tanított, másfelől elfedte az emberek előtt a végzetes bajokat. Amelyeknek ma is nyögjük következményeit.

A többi, mondjuk úgy, utódnemzethez képest jobban és talán szabadabban is éltünk. Igaz, hogy a szlovákokat vagy a románokat regulálták, de nemzeti öntudatukat nem zúzták szét, sőt, fölerősítették, így nagyarányú népességszaporulatot gerjesztettek.

A rettenetes külföldi kölcsönöket elkótyavetyéltük, adósságunk mára elképesztően megnövekedett, s az a fiatal népesség, amely képes volna megtermelni az adósság ellentételezését és eltartani az egyre iszonyatosabb lélekszámú munkaképtelen nyugdíjast, nem létezik sehol.

Mára az is nyilvánvalóvá vált, hogy a kádári, és a többi kommunista rendszer is, mérhetetlen fekélyt eresztett a társadalomra.

Olyan spiclirendszert épített ki, amelynek méretei elképzelhetetlenek a világ más tájain.

Az erkölcsi rombolás, a cinizmus, a jól-rosszul működő cenzúra, amely kiterjedt az élet minden területére, nemcsak a médiára, a művészetre, a III/III-as szervezettel párosult, amely ördögi módon hálózta be az egész társadalmat. Már 1957 tavaszán jelentett rólam volt kollégám, aki nem is Pesten, nem a közelemben élt, hanem vidéken. De azt jelentette, amit itt Pesten, föltehetőleg a Szépirodalmiban mondhattam. Néhány hónappal a szabadságharc szétverése után így működött a friss szervezet!

A mai generáció megint csak nem tudja azt, amit Trianonhoz való viszonyunkról sem tud, s nem ért semmit sem történelmünkéből, de főleg a magyar nép javának lelki történelméből.

1956. november 4. a tökéletes poklot hozta ránk. Az eufóriás lelkesedés, reménykedés, bizakodás után teljes csalódást, reményvesztettséget, halálközeli, megsemmisülés előtti hangulatot.

A tökéletes magunkra hagyottságot, elárulást, cserbenhagyást. A tökéletes kilátástalanságot. Aki nem élt akkor, nem tudja, hogy az utcák délután már kihaltak, bezárkóztunk otthonainkba. Lehúztuk a redőnyt, és a legbutább kártyajátékot, a kanasztát játszotta az egész ország, siralomházi időtöltésként.

„Bálványunk” pedig a magyar történelem legaljasabb árulója, a „nép barátja”, Kádár János volt. Ez az ember kivételesen aljas volt. Ha van sorozatgyilkos, akkor van sorozatáruló is. Elárulta és átjátszotta a moszkovitáknak az itthoni kommunista pártot. A legelképesztőbb módon adta hóhérekre legjobb barátját, keresztfia apját, harcostársát, Rajk Lászlót. Még kivégzése előtt is azzal áltatta, hogy színjáték az egész. Tagja volt a Nagy Imre-kormánynak, de átállt az oroszokhoz, eladta Malétert, Nagy Imrét, a szabadságharc ügyét. Biztosította az 1957 és 1959 közötti népirtást. Újra bevezette a koncepciós pereket, amely pertípusnak ő maga is áldozata volt korábban, megannyi barátjával együtt. Elárulta a munkástanácsokat is, éppen úgy lépre csalta őket, ahogyan azt Rajkkal tette. Talán egyszer megírom, hogy a török porta hogyan bánt el azokkal az árulókkal, akikből pedig haszna származott. A huszadik századi kommunizmus soha sem tudott arra az erkölcsi magaslatra emelkedni, amire a legádázabb és leggyűlölködőbb szultáni hatalom.

Nos, a kádári időket erőszak, akasztás, besúgórendszer, megfélemlítés, mézesmadzag-politika, testi-lelki elnyomorítás, erkölcsi nihil, jellemtelenség jellemezte.

Ellentétben minden utólagos képzelgéssel és történelemhamisítással, a Kádár-korszak nem volt homogén. Harmincnégy éve alatt periódusokat lehet megkülönböztetnünk, körülbelül 1959-ig a legkönyörtelenebb törvénytelenségek, gyilkosságok, kínzások, bosszúhadjáratok és hitszegések korát, amely a későbbiek során enyhült, hígult, de soha el nem múlt teljesen.

A libikóka végig jellemezte a korszakot. Egyszer lent, egyszer fönt lengett ki. De egyre mérsékeltebben.

Mi volt ennek a libikókázásnak az oka? Amiről nem beszél az utód: arról, hogy az MSZMP-n belül két irányzat harcolt egymással, a dogmatikus, rákosista szellemiségű szélsőbaloldal és a vele szemben vonuló reformkommunista „liberális” irányzat. Talán már sohasem tudjuk meg, hogy mire kényszerítette azt az oldalt a szélsőbal, de azt tudjuk, hogy egymást jelentgették föl Moszkvában, ők pedig tudták, ha lebuknak, semmi jó sem várhat rájuk.

Az ország ennek a szánalmas hatalmi vetélkedőnek a játékszerévé vált.

És ez az oka annak, hogy az a bizonyos harmincnégy esztendő az ország történelmének mélypontja volt minden tekintetben.

A nyolcvanas évekre fölnőtt egy Nyugatot járt, szélesebb látókörű funkcionáriusgárda, amely azonban minden eszmei meggondolás nélkül saját jólétével és karrierjével törődött, ám ezt is kommunista elődeitől tanulta, s a rendszerváltozáskor vagy már annak előtte, első lépésként önmagát kapitalizálta, vagyis kifosztotta az országot.

A Rákosi- és Kádár-korszaknak a kritikai elemzése soha sem született meg. Ezt ma sem akarja a hatalom. 1956 tanulsága az volt az elnyomó hatalomnak, hogy tompítani kell a tömegek agyát, fölöslegessé kell tenni számukra a gondolkodást és az önálló értékítélkezést, langyos hülyeségben tartani az embereket, s lejáratni a társadalomnak ama részét, amely erre nem kapható.

Azt állítani, hogy nem történt rendszerváltozás, tévedés. De azt nem látni, hogy a Kádár-korszak közösségre káros vonatkozásai ma is tovább élnek és hatnak, botorság. Ezt tartom az 1956 és 1990 közötti időszak legnagyobb átkának országunkra nézve.

És ez nem tudatosodott a széles néptömegekben.

MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY HOTEL KULTURINNOV

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel: (36-1) 224-8100 Fax: (36-1) 375-1886

E-mail: mka@mail.datanet.hu, hotel@mka.hu

Honlap: www.mka.hu

A **Magyar Kultúra Alapítvány** 2006. március 17–április 2. között rendezi meg a *X. Magyar Karikatúra Művészeti Fesztivált*, „A jövő zenéje – Bartók és Mozart üzenetei!” címmel. A Fesztivál lehetőséget nyújt a kortárs hazai és határon túli magyar szatirikus művészeknek és karikaturistáknak új műveik bemutatására. A fent található címre várjuk pályázataikat.

Eddigi hagyományainkhoz híven ismét színes rendezvények kapcsolódnak a Fesztiválhoz, így például március 30-án „Zene a karikatúrában – karikatúra a zenében” című Humor-est várja az érdeklődőket.

A Karikatúra Művészeti Fesztivál pályázati felhívásáról és a rendezvényről további információ a 224-8100 telefonszámon, Bácsfai Lándától és Bába Szilviától kérhető.

Dr. Koncz Sándor

„...két szekér egy vendéggel jött meg...”

Az alsóvadászi lelkészbeiktatás gyülekezeti teendőivel az 1953. évi, február hó 21-én tartott presbiteri gyűlés foglalkozott a 4. pontban. E presbiteri határozatnak a február 22-i de. és du., valamint a március 1-jén a du. (de. úrvacsoraosztás volt) istentiszteleteken a gyülekezeti hirdetésekben tanítás formában való közlése történt meg, az istentiszteleti rendtartás és a kialakult szokás ismertetésével.¹

A lelkipásztor-beiktatással a február 28-i és március 7-i vallásórakon az ekléziasztikai beszélgetésekben foglalkoztunk.²

A lelkipásztor-beiktatást megelőző este Madarassy Kálmánnal a parókián imaközösséget tartottunk. Az addig érkezett táviratokban és levelekben megjelölt bibliai textusokat akartuk előbb elolvasgatni, de erre azért nem volt lehetőség, mert nem égett a villany. A nyug. lelkészek pedig semmi más világitást nem tudtak rendelkezésünkre bocsátani.³

A már közölt presbiteri határozaton, hirdetésben és vallásórán való tanításon kívül, a lelkészbeiktatás egy héttel előbb, március 1-jén azzal kezdődött, hogy megérkezett rá az első vendég. Február 29-én Medgyaszay Pál szalaszendi lelkipásztor a kora délutáni órákban telefonált Vadászra, hogy a másnapi beiktatáson megjelenik.⁴ A visszafelé értesítés telefonkapcsolási hiba miatt nem sikerült. Így másnap valóban meg is érkezett. De csak Szikszóig jutott, mert ott a lelkézi hivatalban megtudta, hogy azt hitte, hogy ekkor van március 8. Eltévesztette a dátumot. A dátumon pedig „már nem tudtam elmenni” jelígyével vallotta be szégyenkezve a lelkipásztornak a legközelebbi szikszói lelkészértekezleten mellénézését.

A beiktatás előtti napon délután fél ötkor érkeztem kerékpáron a faluba. Az utcákat a másnapi beiktatásra való tekintettel a szokásosnál nagyobb porfelhőkkel separték. A máskor nem takarított templomkörnyéket pedig különös gonddal tisztították. A kertet, udvart, utcát gondosan feltakarították. Nagy szalma- és szemétsomókat separtek össze.

Megérkezésem után Makay Kálmán elmondja, hogy Kovács Lajos presbiter és Papp Sándor gyülekezeti tag azon versengenek, hogy melyikhez menjek beiktatásom után ebédre. Kovács Lajost ismerem. Papp Sándort nem. Makay elmondta, hogy ez utóbbi templomba nem járt. Mostanában azonban volt kétszer és úrvacsorával is élt. S mivel én az úrvacsorát megelőző bűnbánati istentiszteleten – február 28-án – az elveszett juhról prédikáltam, akit Isten nagyon szeret, Ő azt tanácsolta, hogy menjek el Papp Sándorhoz.⁵

Ezt én is így gondoltam helyesnek. Annál is inkább, mert a presbitereknek helyettes lelkészségem alatt látogatásokat végeztem. De, hogy Kovács Lajosban sem maradjon tüske, elhatároztam, hogy feleségemet hozzájuk küldöm ebédre azzal az üzenettel, hogy Ő még többet ér, mint én, s így szent lesz a béke. Ennek legkisebb ára az, hogy mi ebédre feleségemmel kettéválunk. Így érvényesül az az elvem, hogy nem presbiterhez, hanem egyszerű gyülekezeti taghoz menjek.

Ezután elmentem megtartani a vallásórát, ami újabb rend szerint szombaton öt utántól van számomra beosztva. A beszélgetésben a lelkipásztor-beiktatásról lévén szó, a visszakérdésnél rámutatok egy kis, álmatag első osztályos leánykára s megkérdem: No, és kit iktatnak be? (Azt akartam tudni, hogy ismeri-e a nevemet.) – Rákosit! – felelte nagy hirtelen és biztos öntudattal, 50 gyermek harsány kacajától kísérve. Lélektanilag ez persze úgy érthető, hogy a kit és ki kérdésre annyira begyakorolták már a Rákosi nevet, hogy talán nem is tudja elképzelni, hogy erre mást is lehet felelni.

Vallásóra után látogatást tettem Madarassyéknál, mert hallottam, hogy Kálmán hazajött. Itt rögtön kiderült, hogy ők engem szombat délre nagy ebédvel vártak, mert azt gondolták, hogy délelőtt megérkezem. Persze én meg is érkeztem volna, ha az ebédmehívásról egyáltalán fogalmam lett volna. De értesítést nem kaptam. Baj azonban nem történt, mert amit nem ettem délre, ott nyomban megettem estére.

Itt tudtam meg egyébként azt is, hogy Tóth Lajos fog beiktatni, mert – jellemző az egyházmegyei adminisztrációra – erről engem nem értesítettek, sőt Tóth Lajost is csak annyira későn, hogy az expressz lapja erről Vadászra alig előbb érkezett meg, mint Ő maga.

Ezután Madarassyval visszamentünk a parókiára, ahol Ő a kórusral pár órás próbát tartott, mert akkor tanulták be a másnap mindenáron énekelni akart darabot.⁶

Az énekpróbáról azonban Madarassyt kihívta egy „küldöttség”. Kovács Lajos, Oláh Imre presbiterek, s még talán egy harmadik valaki voltak a tagjai. Arra kérték Madarassyt, hogy engem mindenképp beszéljen le arról, hogy Papp Sándorékhoz menjek. Mert „az annyi bajt csinált a tszcs stb. körül”, hogy most is csak alakoskodik, s engem az öreg pap csak azért osztott be oda, mert hiszi, hogy Papp Sándor fogja elvinni a juhokat a parókiáról. A tsz juhait az egyház csűrjébe telepítették, mert Makay Kálmánt kuláknak nyilvánították. Azért is nem jöttek be egyenesen hozzám, mert Makay előtt ezt nem akarták velem megtárgyalni.⁷

Madarassy Kálmán elmondása után úgy éreztem, hogy legjobb, ha az ilyen, előttem nem ismerős „lekötelezettségekből” kimaradok, s úgy döntöttem, hogy egyikhez sem megyek. A feleségem maradjon Kovács Lajoséknál. Nekem pedig eszembe jutott, hogy az elveszett juhokon kívül az özvegyasszonyokra nézve is van egy bibliai elv. Közöltem tehát az ebédre való beosztást az intézőkkel: ennél fogva, hogy mindenkinek kihúzzam a méregfogát, én egy idős özvegyasszonyhoz mennék el legszívesebben ebédre. Keressenek ilyet. Így kerültem Dienes Antalékhoz, aki egy negyven év körüli gazda, feleségével és két kicsi fiával. Náluk lakik özvegy édesanyja és idősebb, özvegy nővére is. Tehát egy két-özvegyes familiában ebédeltem beiktatásomon.

Az esti kóruspróba után Madarassyval a sötét nagy szobában lelki beszélgetést és imaközösséget tartottunk.

Március 8-án reggel a lelkészbeiktatás érdekes módon kezdődött. Azzal, hogy a Hidas felől $\frac{3}{4}$ 6-ra, a szikszói állomásra érkező vonattal nem érkezett meg senki. Így a jelentkezett vendégek elé kiment szekér teljesen üresen indult vissza. Útközben az autóbuzson Szikszóra érkezett Baksy Rezsőt, aki gyalog indult Vadász felé, felszedték, s így két szekér egy vendéggel jött meg a falusiak nem kis csodálkozása közben.

Persze a szekeresek a rejtvényt rögtön megfejtették. Még a szikszói állomáson. A lelkeszek ugyanis csak hétköznap szoktak utazni, mégpedig a későbbi vonattal, amely 7-re érkezik Szikszóra. Ez a munkásvonat vasárnap nem közlekedik. Így „papjaink” otthon maradtak vagy hatan. Ez a feltevés, később kiderült, teljesen igaznak bizonyult. Ebben a dologban azzal vigasztalhattuk magunkat: aki nem tudja, hogyan közlekednek a vonatok, méltó, hogy elmaradjon a vadász „papiktatásról”. Nem is sajnáljuk őket!

Amíg a korai hat vendég helyett egynek a kiszolgálásán szorgoskodott a konyhára beosztott két leány és Makay Kálmán idősebb fia (aki éjszaka érkezett meg Sopronból), megjelent jó reggel a parókián Bethlen András, (gróf) Bethlen István néhai miniszterelnök ide deportált fia, és tolmácsolta a faluban élő deportáltak szíves köszöntését. Azért itt – mint mondta –, mert ők a templomban nyilvánosan nem állhatnak ki, amit igen szívesen tennének. Megjegyzendő, hogy abszolút régi, budapesti diplomataeleganciával volt felöltözködve; hosszú cipő, fekete csikos nadrág stb. Üdvözlése végén átadja a püspök úr szíves köszöntését is. Mikor válaszómban egyszerű köszönetet mondtam neki, megkérdeztem, hogy melyik püspök köszöntését tolmácsolta, hiszen régi főnököm: Ravasz László irt, Enyedy Andor pedig táviratot küldött. Mire ő azt felelte: – Hát nem tetszett kitalálni? Zadravec római katolikus tábori püspök Ő-exellenciájáét, aki mint deportált nem messze lakik a református templomtól, egy református kuláknál.

Így üdvözölt engem háromféle módon (levél, távirat, üzenet) három, egyben azonos püspök: mindhárman „levítéztettek”. Szolgáló püspök nem is üdvözölt egy sem!

Utána érkezettek a vendégek. Kocsin jött Tamáska János Sebelyebről és Batta János Kupáról, a beiktatást végző Tóth Lajos Felsődobszáról. Gyalog kelt át a dombon Halász Károly Aszalórol. Kerékpáron érkezett Vincze József Tomorról. Mindenik hozott magával néhány gyülekezeti tagot is.

Majd 10 óra felé a Szikszóra 9-kor érkező vonattól megjött feleségem Darányi Lajos, Bárdos Zoltán félig-menyasszonyával: Kegyes Hedviggel, Orosz Imre, Kőrössy József. Kevéssel később a szikszói vendégek: Fürjész István lelkipásztor és felesége, Idrányi Béla egyházmegyei gondnok családjával (feleség és fia). A hegyen gyalog jöttek Kulcsár István és felesége Rakacaszendről és Janka Lajos Nyomárról. A szikszóiak között jött még Komjáthy Györgyné, a segédlelkész felesége, akit feleségemmel együtt osztottam be több oknál fogva ebédre. Nem utolsósorban azért, hogy kisebbségi érzés senkin erőt ne vegyen.

A szekerek érkezése után engem még félrehívott Oláh Imre. Arra akart rábeszélni, hogy mégiscsak menjek Kovács Lajosékhöz ebédre. Ezt egy közeli kocsiban ülő Kovács Lajos figyelte. Én erre Oláh Imrével együtt odamentem Kovács Lajoshoz, kifejtettem neki azt, hogy az özvegyasszony bibliai elv, azután azt, hogy a feleségem több mint én, és végül azt, hogy személyes perpatvaraikba Papp Sándorral engem ne akarjanak belevonni, és most már hagyjuk az egészet, mert következnek az igehirdetői szolgálatok. Most rögtön az imaközösség, ahová fáradjanak be ők is, mint itt erről a témáról beszélgetünk feleslegesen. Meg is nyugodtak utána.

Rövid, de kielégítő étkezés után következett az imaközösség. Az hiszem, hogy ez volt itt az első nagyobb imaközösség. Részt vettek rajta a vendégek, a

konyhán ügyködők, a háziak mind, messzebről jövő gyülekezeti tagok és helybeli presbiterek.

Éneklés után Darányi Lajos a Fil. 2:5-11-ben foglalt Krisztus-zsoltár alapján szólt néhány szót. Majd többen: nők és férfiak, lelkészek, volt tanítványok imádkoztunk, és a *Vezess, Jézusunk* című éneket énekelve, a palástot felvéve, elindultunk a templomba. Elöl Makay Kálmán és Tóth Lajos. Utánuk én. Majd a többi palástosok. Végül civilben lévő vendégek: nők és férfiak.

Az ének és az orgona már szólt. Ennyi népet a vadásziak még nem láttak a templomukban. Ezernél többen lehettünk. Tömött zsúfoltságban. Álltak is. (Mióta ide jártam, legtöbben addig ötszázan lehettek templomban.) A kisebb gyermekek illedelmesen ültek az Űrasztala körül. A kalapok a karzaton kiakasztott rendben sorakoztak. A kórus a déli bejárattól a presbiterek háta mögött négy padban tömörült. A vendégeknek a két presbiteri sor, és a nők oldalán is a két első sor volt fenntartva. Nemcsak a gyülekezet volt a templomban, hanem a katolikusok is sokan. A deportáltak jó része is részt vett Szikszóról, Aszalórol, Kinizsről, Tomorról, Csobádról, Dobszáról jöttek gyülekezeti tagok. A falu azonban családtagokat, rokonokat máshonnan is hívott. A gyárakban és bányákban dolgozók úgy igazították, hogy „siktát”, műszakot változtattak vagy szabadságot kértek, hogy itthon legyenek. A férfiak tömött fekete padsorai meghatóak voltak a nők színes padsorai átellenében. Az jutott eszembe, miután szétpillantottam, hogy az egész hasonlíthat a Bach-korszakbeli egyházi összejövetelekre, azzal a különbséggel, hogy akkor inkább a temetés s az azon való tömött megjelenés volt a nemzeti élet egy formája református talajon.

Bevonulásunkat követő letelepedésünk után egy cica vonult végig a templomon, a keleti saroktól a nyugati fal felé.

A beiktatás a közölt rend szerint folyt le, ékesen. Nemcsak hogy semmi zavaró momentum nem történt, de az ünnepélyességet igen emelte a 1/2 11-től 1/2 2-ig figyelmesen, nyugodt érdeklődéssel hallgató gyülekezet. Az arcokon komoly megilletődés volt és szíves tisztességtétel. A gyülekezet a három órán keresztül folyó elég színes beszéd- és eseménysorozatot annyira kibírta, hogy egy órai ebédszünet után (amit a vendégek különböző gyülekezeti tagoknál kaptak, de csak olyan helyeken, ahol megígérték, hogy előző nap, a templomig megfőznek, mert ebéd-főzés ürügyével senki nem maradhatott otthon) az egész gyülekezet visszajött a délutáni templomi ünnepélyre, ahol példásan viselkedett. Ez másfél óra hosszágú tartott (az ún. közebedet előzőleg lefűjtük, igen helyesen). Az idő kellemes volt, a nap beragyogta a templomot. A sok ember befűtötte, s az idő mégsem volt annyira enyhe, hogy sárrá olvadt volna az utca. Szébb napot kívánni sem lehet.

Azok a beszédek, amelyeket megkaptam, a mellékletben olvashatók. Kívánatos lenne a program menete szerint olvasni, de a gépelésben ez azért nem volt lehetséges, mert gépelésük különböző időpontokban történt.⁸

Az üdvözlések alatt sok megható dolog történt. Elérzékenyülések, könnyezések voltak. Darányi Lajost pedig közülünk így zokogni még nem látta senki soha. Ebben közrehatott az is, hogy két héttel ezelőtt halt meg Kárpátalján az édesanyja, persze ő még a temetésen sem lehetett jelen. Pedig csak 80 km-re van Patakhoz, kevesebbre, mint Vadász, ahová a temetés után először kimozdult.

A gyülekezet látható módon örült annak, hogy a lányok üdvözlő szavai után kapott igen szép, teljes rózsaszínű szegfűcsokrot könnyed mozdulattal rögtön

feleségem elé tettem le, az első padba. A humor egyébként egészséges mosolyt, sőt halkabb nevetést is előcsalt. Nekem sokszor eszembe jutottak diákjaim. A debreceniek tizennégyen akartak jönni kis kórossal, de le kellett őket erről intenem, érthető okok miatt. Vannak, akik ezt is tüntetésnek ítélték volna.⁹

Bár közebed nem volt, a reggeli és délutáni kínálkozásra rengeteg holmit összehordtak a gyülekezet tagjai. Pedig előre kértem, hogy semmi felesleges dolgot ne csináljanak. Már szombat délután és este, de főleg vasárnap reggel szinte lakodalmas járás-kelés volt szépen letakart, fehér kosarakkal. Hoztak tejet, állítólag több kiló szalonnát (egyesek 16-ról beszéltek), darab vajakat, cukrot, rengeteg süteményt, túrót stb. Ezeket az öreg nagytiszteletű asszony vette gondozásba, nekünk csomagoltak belőle kicsit. Az ott levő leányok, mivel amit csomagoltak, kevésnek találták, még hozzácsomagoltak, de a többi is jó helyre ment, mert a Sopronban éhező öt Makay unokának vitte el az apjuk. Így akarva, nem akarva a gyülekezet diakóniai szolgálatot is végzett. Az erről pletykáló gyülekezeti tagokat ilyen értelemben „nyugtattam meg”.

A délelőtti üdvözléseknél elhangzott Igéket leírtam. A gyülekezetnek bejelentettem, hogy a Filippi levél befejezése után, a lelkészbeiktatáson elhangzott vagy írásban küldött Igék magyarázatából kívánok majd „sorozatot” csinálni az gehirdetésben.¹⁰

Tamáská János Jelenések 2,10: „Légy hív mindhalálig és néked adom az életnek koronáját.”

Batta János, miután az alsóvadásziak szívére helyezte a felsővadászi református szórványt, mely a Rákóczi-korban még virágzó gyülekezet volt, de az ellenreformáció áldozata lett, a Cs. 20:24-gyel köszöntött: „Semmivel sem gondolok, még az életem sem drága nékem, csakhogy elvégezhessem az én futásomat örömmel, és azt a szolgálatot, melyet vettem az Úr Jézustól, hogy biznyságot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról.”

Baksy Rezső az ároni áldással először az „öreg tölgyet” köszöntötte, aki-re – mint a volt szikszói lelkésznek a fia – innen, a szomszédból emlékszik vissza Makay Kálmán nyugalmazott lelkészre. A beiktatott lelkipásztort az V. Mózes 31,8-cal köszöntötte: „Az Úr, Ó az aki előtted megy, ő lesz teveled, el nem marad tőled, sem el nem hágy téged, ne félj, ne rettegj!” A gyülekezetet a 150. Zsoltár utolsó versével köszöntötte: „Minden lélek dicsérje az Urat, Dicsérjétek az Urat!”

Halász Károly 1. Kor. 1: 18: „A keresztről való beszéd bolondság ugyan azoknak, akik elvesznek, de nekünk, kik megtartatunk, Istennek ereje.”

Vincze József, megemlékezve arról, hogy ő jár át leggyakrabban Vadászon, itt karikázva át, 1. Ján. 4:16-ot hozta: „Mi megismertük Őt és elhittük Isten irántunk való szeretetét. Az Isten szeretet, és aki a szeretetben marad, az Istenben marad és az Isten is őbenne.”

Madarassy Kálmán, arról beszélve, hogy őt hozzám az fűzi, hogy lelki atyjának tart, a Zsid. 12:1-2-t idézte: „Annak okáért mi is, akiket a biznyságoknak ily nagy fellege vesz körül, félretéve minden akadályt és a megkönyékező bűnt, kitartással fussuk meg az előttünk lévő küzdő tért, nézván a hitnek fejedelmére és bevégezőjére, Jézusra, aki az előtte lévő öröm helyett megvetve a gyalázatot, keresztet szenvedett, s az Isten királyi székének jobbára ült.”

Janka Lajos arról emlékezett meg, hogy együtt kezdtük a teológiát. Ő akkor volt elsőéves diák, amikor én elsőéves tanár voltam. Hab. 2:1-2: „Órhelyemre ál-

lok és megállok a bástyán, mit szól hozzám és mit feleljek én panaszom dolgában. És felel nékem az Úr és mondja: írd fel e látomást és vésd táblákra, hogy könnyen olvasható legyen. Mert a látomás bizonyos időre szól, de vége felé siet és meg nem csal, ha késik is, bízzál benne, mert eljő. El fog jönni, nem marad el. Íme, felfuvalkodott, nem igaz őbenne az ő lelke, az igaz pedig az ő hite által él.”

Tóth Lajos megemlékezett arról, hogy mikor ő szénior volt, akkor voltam én elsőéves, és tiszteletbeli abaújinak megválasztottak.

Az ebédek lezajlásáról már írtam. Még itt csak annyit, hogy ahová kerültem, ott annyira meglepődtek az őket ért „kitüntetésen”, hogy azért, hogy a beszédemben érintett jó tokaji bor se hiányozzék, elővették a Dienes Antal nyolc évvel ezelőtti esküvőjén eltett bort, és azt ittuk.¹¹

Darányi Lajos előadásában arról beszélt, hogy az Ige hirdetése ma három dolog: 1. Krisztus az Isten, 2. Megbocsáttattak a te bűneid, 3. Lelkigondozás (a durvaságig őszinte kikérdezések). Az Ige hallgatása: készülni rá Bibliával a kézben és imádsággal a szívben.

Tóth Lajos azért maradt utoljára az üdvözlők között, mert ő már egyszer hivatalos minőségben szólott először, most meg utoljára az üdvözlők között. Igéje a 2. Tim. 4:5 volt: „De te józan légy mindenben, szenvedj, az evangélista munkáját cselekedd, szolgálatodat teljesen betöltsed.” Utána ő indítványozta, hogy az Úr Asztala körül álló palástos lelkipásztorok énekeljék el azt az új éneket: Áldjad én lelkem a dicsőség királyát.

Budapestről sem hívtam diákjaimat, pontosan azért, amiért a debrecenieket is le kellett beszélnem. Ajánlották nekem, hogy Péter Jánost hívjam meg beiktatni. Ezt azonban én nem tettem meg. 1. Tiszáninnenre eddig még senki sem hívta, miért én legyek az első? 2. Tolakodásnak venné. 3. Ha pedig eljönne, azonnal abaúji esperesnek kombinálnának sokan, érthető „vágódás” miatt.¹² E szép beiktatás nekem csak a feleségem útiköltségébe került, többé semmibe.¹³

A beiktatáson részt vett katolikusoknak zokon esett az, hogy „páplistáknak” neveztem. Mikor ezt szóvá tették nekem többen, azzal próbáltam magyarázni, hogy ez nem sértés, különben is, ha egyáltalán volt éle, csak a feleségem ellen volt, amint beszédem összefüggéséből kiderült. Ezt nagyjából el is fogadták, de véglegesen csak a beiktatás után két héttel békéltek meg, amikor a Szikszórol kijáró katolikus papnak ezt elmondták, és ő válaszul arról tartotta a „szent beszédet”, hogy bizony ők csakugyan páplisták, mert a pápát követik.

A beiktatás után a tsz istállósa, aki a lelkészparókia udvarán lévő istállóba van beosztva, sajnálkozva panaszolta, hogy a beiktatáson azért nem vett részt, mert nincs olyan ruhája, ami rendes lenne. Igaz, hogy az elmúlt évben elhunyt fiának 500,-Ft-os síremléket csináltattot! Más is volt, aki ruhátlanság miatt panaszkodott, ami akadály arra, hogy templomba jöjjön, igaz, az síremléket sem csináltattot.

A beiktatás azzal végződött, hogy a délutáni istentisztelet után mindenki igyekezett azonnal hazafelé. Azért is, mert mentek a vonatok, amit alig értünk el. Én is gyorsan átvedlettem rossz esőkabátomba, és a kapu előtt csoportosuló vadászaiaknak, rohanva, biciklin az állomás felé, azt szoltam oda: Boldogok lehetnek a vadászaiak, hogy olyan papjuk van, aki alig jön, máris megy!

A beiktatást követő kedden részt vettem a sárospataki lelkészi körön, ahol beiktatásom alkalmából még külön is köszöntöttek az ide járó lelkészek. Román János pedig azzal üdvözölt, hogy elújságolta a lelkészválasztás új rendjét. Eszerint,

bárhová csak azt lehet megválasztani, akiben a püspök, az esperes és az állami egyháziügyi hivatal megegyeznek. Ezt János a régihez képest abban jelölte meg föltétlen haladásnak, hogy most már nemcsak egy ember – az esperes – egyetlen jelöltjét, mint régen, lehet megválasztani, hanem háromnak kell egyben megegyezni. Ez kétségtelenül demokratikusabb. A beiktatás után Pákozdy kinyilvánította valamelyik diáknak, hogy a debreceni kar képviseltette volna magát a beiktatáson, ha meghívom őket, de nem hívtam meg. Csupán értesítettem őket a beiktatásomról.

Azt is leírom, hogy Vadász előtt a Diósgyőr-vasgyáriak akartak lelképásztornak meghívni egy II. állásra, amit Nádházi esperes mellé akartak szervezni. Hegy- meg is meg akart hívni. Erről csak utólag értesültem. Damakról érdeklődő levelet is kaptam, hogy vállalnám-e, ha ott meghívnanak. Ez elől azonban kitértem. Trombitás Dezső arról beszélt velem, hogy neki az volt a terve, hogy engem a komáromi egyházmegyébe vigyen át. Arról értesültem, hogy a derecskeiek is meg akartak hívni, de ez Debrecen mellett lévén, ennek Péter János hamar útját vágta Sárközy Lajossal. Mivel magam beszéltem le debreceni és budapesti diákjaimat arról, hogy beiktatásomra eljöjjenek, ezért előre elküldtem nekik beiktatáskor mondott beszédemet, amit körözve el is olvastak, sőt másoknak is megmutatták. Így olvasta el – többek között – az akkoriban Pesten megforduló Cseh Lajos is.

A gyülekezet üdvözlétére adott válaszom első bekezdésében közölt adat történeti hitelességét a beiktatás után Makay Kálmán nyugalmazott lelkész a következő módon erősítette meg, s egyben helyesbítette: őt akarták már előbb meghívni. Vadász híres hely volt; az abaúji traktus minden papja pályázott ide, Révész Kálmán esperest kivéve Kassáról. A vadászaiak azonban őt akarták, mert idevaló is volt. Az abaúji traktus, főleg Idrányi Barna nagyszalánci lelkész – később felvidéki püspök lett – ügybuzgóságára, aki maga is ide akart kerülni, ezt mindenképpen megakadályozta. – Az akkor szikszói főbíró pedig a gagybátori papot akarta: Bodon Barnát. Főszolgabírói jelszava az volt, hogy „Vadászon kutyának sem lesz jó lenni, ha nem Bodon lesz a pap.” A vadászaiak jó része azonban Szőlősy József tolcsvai papot akarta meghívni. El is ment egy küldöttség Tolcsvára Szőlősyt meghallgatni, aki azonban annyira puritánul fogadta a papválasztókat, hogy ezek visszaérkezve azt mondták Vadászon: „azt se tudjuk, hogy van-e kenyere”, mert nem kínálta meg őket semmivel, pedig a paphívók jó tolcsvai bort is szerettek volna inni. Bodonnal szemben azonban csak tizenhatalccal maradt le így is a választáson. Bodon 53 éves volt, amikor Vadászra jött. 61 éves korában azonban meghalt. Így akkor már Makayt a kassai nevelőintézetből könnyen meghívták. A meghívás körülményeihez hozzátartozik az, hogy a rektor: *Hegedűs József* megkérte, hogy – miután a pap halva van – az október 31-i templomi szolgálatot végezze el, mert különben neki, a rektornak kell prédikálnia. Makay ezt el is vállalta. A vadászaiak azonban nem ismerték fel s ezt mondták: jól prédikál ez a fiatal pap, de nekünk mégis csak Makay Kálmán kell! Utána meg is választották lelkésznek.

Kár volt, hogy a beiktatáson nem jutott eszünkbe, hogy leánytanítványaim részéről a jelen lévő Kegyes Hedvig szólt volna egy pár szót. Fejlődni kell abban, hogy Krisztusban nincs nő és férfi, az egyházban igazán egyjogúak. Nagyon masculinumos gondolkodásúak vagyunk, nemcsak a kultúrában, hanem az egyházban is.¹⁴

A lelkészbeiktatást követő szombaton, hittanórán megkérdeztem a gyerekeket, ki mire emlékszik a beiktatásról. Nagyon különös, hogy inkább a kül-

ső személyekre, eseményekre, mint az igei történésekre emlékeztek. Az én beszédemből konkrétan, azaz egészen pontosan arra emlékeztek, hogy a katolikusokat „pápastáknak” neveztem. A Darányiéból arra, hogy volt benne egy mondat: „a gyerek akkor nem eszik, ha alszik”. A Baksy Rezsőéből arra, hogy az öreg papot „öreg tölgynek” nevezte. Általában még arra, hogy sokan sírtak. Sokan elmondták, hogy milyen tanult ember az új pap. Igen szépen beszélt mindenki, főleg a volt tanítványok. Arra is emlékeztek, hogy a tíz éven aluliakat meg is lehet ölelni: ezt is Darányi mondta. Egyéb: a karba is ültek emberek (nők), az orgonánál is asszonyok. Az öreg paptól búcsúztak. Orgonáltak. Az Úrasztalát körülülték a „papocskák”. Juliska (egy angolkóros kislány) az előtte ülő papocskára hányta a taknyot. Énekelt a kórus. Délután keresztelő is volt. Igen sokan voltak. Egy macska zavart egy egeret. A papok külön énekeltek. A feleségemet bemutattam úgy, hogy neki adtam át a csokrot. Hogy az üdvözlő leveleket felolvastam. Szépen köszöntöttek. A kulcsot átadták. Igére senki sem emlékezett. (Jellemző, hogy ki mire emlékszik.)

Azzal fejezem be, hogy egyetlen disszonanciát fedeztem fel a beiktatáson, azt, hogy a beiktató tanácsbíró kék ingben volt. *Theológián oktatóndó!*¹⁵

Jegyzetek

- ¹ Dr. Koncz Sándor (1913–1983) tábori lelkész, sárospataki teológiai tanár, egyetemi magántanár, alsóvadászi lelkész, sárospataki levéltáros önéletrajzi szellemi hagyatékából *Élettörténet „egyházi” humorban* címmel közölt a *Mapút* 2005. évi 1. száma egy részletet. Az ahhoz készített jegyzetekben olvasható a szerző fontosabb műveinek, az elhunyt után tőle és róla megjelent írásoknak a bibliográfiája. Az életműve iránt érdeklődők, a szakdolgozati, disszertációs témát keresők számára szívesen ad tájékoztatást a mostani, posztumusz írás közreadója, a jegyzetek készítője, a szellemi hagyaték gondozója: **Dr. Koncz Gábor**. Tel: (06-1) 224-8114; E-mail: mka@mail.datanet.hu.
- ² A Sárospataki Református Teológiai Akadémia 1951-es, erőszakos megszüntetése után, Dr. Koncz Sándor professzor „hátratéelt szenvedett”. Alsóvadász gyülekezete fogadta be, nagy szeretettel. Előbb helyettesítő, majd 1953. március 8-tól megválasztott lelkészként, tizenhárom évig szolgált ott. A Sárospataki Református Kollégium megszüntetéséről számos írás jelent meg; az átfogó tájékozódáshoz lásd Szentimrei Mihály és Dienes Dénes tanulmányit: In: Barcza József, Dienes Dénes (szerk.) [1990]: *A Magyarországi Református Egyház története 1918–1990*. Sárospatak, Református Kollégium Teológiai Akadémiája.
- ³ E három bekezdés eredeti forrása: Dr. Koncz Sándor: *Az alsóvadászi lelkész beiktatási rendeje, 1953. március 8.*, gépirat. A teljes szöveg nyolc számozott bekezdésben foglalja össze a forgatókönyvet. Az itt közölt további írás forrása: Dr. Koncz Sándor: *A lelkészbeiktatás eseménytörténete.*, gépirat. Mindezek első közlését lásd (más írásokkal és értékelő tanulmánnyal együtt): Dienes Dénes (szerk.) [1993]: *„...miként a csilagok...” Dr. Koncz Sándor emlékére*. Alsóvadász, Református Egyházközség. A szövegen nem változtattunk, mai helyesírás szerint nem korrigáltuk. Ezúton is köszönjük a gépirat felfedezését, korábbi közlését; Dr. Dienes Dénes professzor úr fáradozásait a szellemi hagyaték gondozása terén.
- ⁴ Itt és a továbbiakban a lelkészek, egyházi személyiségek életrajzi adatait lásd az alábbi kötetekben: Barcza József (szerk.) [1983]: *Tanulmányok a Magyarországi Református Egyház történetéből. 1867–1978*. *Studia et acta ecclesiastica* v. kötet. Budapest, A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya; Benke György (szerk.) [2001]: *Akik előtt*

- tünk jártak. Miskolc, Tiszáninneri Református Egyházkerület. Bojtor István [1996]: *Misszió a Tiszán innen*. Kazinczy Ferenc Társaság, Miskolc.
- ⁵ Makay Kálmán (1880-1964), Alsóvadászon Dr. Koncz Sándor elődje, sokunk áldott emléké pót-nagyapja. Kovács Lajos, Papp Sándor a később említett Oláh Imre, Dienes Antal a korszak regénybe illő, jellegzetesen kemény tartású, művelt gazdálkodói.
- ⁶ Madarassy Kálmán (1926–1994) Alsóvadászon született, a Sárospataki Teológián Dr. Koncz Sándor kedves tanítványa volt. 42 évig Göncön lelkészként szolgált. Dr. Koncz Sándor Alsóvadászra történt meghívásakor, 1951-ben ott volt segédlelkész; a nehéz körülmények között szülei is segítették a család megélhetését.
- ⁷ Tszcs = termelőszövetkezeti csoport; a korszak erőszakosan létrehozott, mezőgazdasági szövetkezete. Dr. Koncz Sándor Alsóvadászról írt szociográfiai írása közlésre előkészítve: *Felillantások Alsóvadászról*; 13 év lelkési szolgálat címmel, 1982. február 22-én, a Sárospataki Öregdiákok Budapesti Baráti Körében elhangzott szociográfiai jellegű előadás; gépirat, 30 old.
- ⁸ A beszédeket, köszöntéseket is közli: Dienes Dénes (szerk.) [1993]: „...miként a csillagok...” Dr. Koncz Sándor emlékére. Alsóvadász, Református Egyházközség.
- ⁹ A Sárospataki Református Teológiai Akadémia 1951-ben történt, erőszakos megszüntetésekor a hallgatók többségét a Debreceni Református Teológiai Akadémia vette át. Történetükről, visszatérési kísérletükről lásd pl. Bojtor István (1996): *Misszió a Tiszán innen*. Miskolc, Kazinczy Ferenc Társaság; valamint Kovács József (2004): *A sárospataki teológusok exodus a 1951-ben*. Debrecen, A. Dr. Harsányi András Alapítvány Kiadványai 9. kötet.
- ¹⁰ Dr. Koncz Sándor: *A Filippi levél gyülekezeti magyarázata*. Igehirdetés sorozat, elhangzott Alsóvadászon. Megjelent a Református Egyház folyóiratban 22 részben 1967–1974 folyamán. Ugyanott, 1975-ben, három részben olvasható a *Gyülekezet történeti tanulmány Filippiről*.
- ¹¹ Itt kihagytuk a most nem közölt forgatókönyvre utaló bekezdést. Lásd a 8. jegyzetben említett kötetben.
- ¹² Ebben az időszakban Péter János (a korábbi jó barát) a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke volt, később, 1957-től külügyminiszter lett. Nem engedélyezte Koncz Sándor nagy sikerű debreceni előadásainak folytatását. „– Az a baj, Sándor, hogy te nem szeretsz minket. – János, én téged már úgy sem tudlak szeretni, ahogyan mindkettőnknek a Bibliából következne; szeresd ellenségedet...” A történelmi igazsághoz tartozik, hogy Koncz Sándor (még gépiratban lévő) *Közegyházi életünk sodrában* című, önéletrajzi írásában elismerően írt a korábbi Péter Jánosról, és K. S. 1983-ban bekövetkezett halálakor Péter János szép szövegű táviratot küldött a családnak.
- ¹³ A Sárospatakról elmenni kényszerült, háromgyermekes lelkészcsaládnak akkor, a kezdetekben szinte semmi jövedelme nem volt. A beszolgáltatással és a kitelepítettek ellátásával is sújtott falu eleinte csak élelmiszer-adományokkal tudta honorálni a lelkészt. A szegény sorsú, munkáscsaládból származó, a háború nyomorúságait tábori lelkészként túlélő, hatalmas szellemi felkészültségű teológiai professzor energikusan és derűsen, igen színvonalas, könyvből tanult kertgazdálkodást folytatott; sok fizikai munkát végzett.
- ¹⁴ Később is foglalkoztatta ez a téma: Dr. K. S. [1979]: *A nők lelkési szolgálatának kérdése*. Készült az e kérdéssel foglalkozó Zsinati Bizottság számára, felkérésre. Kézirat, 18 old.
- ¹⁵ Dr. K. S. egész gyakorlati és szellemi életműve: *tanítás*. Írásaiból ma is számos oktatás- és előadás-módszertani, homiletikai, rendezvényszervezési, a nehézségeket „hittel és humorral” leküzdő magatartási szempontot, példát meríthetünk. Az „értelmes hit, cselekvő erkölcs” fegyelmének megjelenítése a *Harctéri lelkigondozás* (1944) című írása; In: Széphalom, 14. kötet. 335–344. old. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, Sátoraljaújhely, 2004. Szellemi hagyatékából a legutóbb megjelent írás: *A Zsinati Tanítás hasznosítása a gyülekezetben*. (Készült 1967 szeptemberében.) In: Széphalom 15. kötet. A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve, 2005. 429–438. old.

Szellem és lélek

Kányási Holb Margit és Fátyol Zoltán kiállítása a Duna Galériában

Debrecen nincs a világ végén, művészetéről-művészeiről mégis alig hallunk. A kálvinista Róma talán csak nem zárta be magát? Nem. Sokkal inkább mi zártuk be magunkat, hiszen az értékölismerés tekintetében gyakran rosszul funkcionáló főváros nem akar – nem tud? – a *kintről*: Keletről, Nyugatról jövő „passzát” fölhajtóerejéről tudomást venni. Mintha csak mi volnánk az esztétikum birtokosai, s ami rajtunk, mozgáskörnyezetünkön és érdeklődési körünkön kívül történik, még szánba vételre sem érdemes.

A jégtábla, a hallgatás közönye, szerencsére, időnként azért oldódik valamit, s ilyenkor látni csak igazán, hogy a kortárs magyar művészet fája nem csupán a pesti flaszterba eresztette gyökerét. Hanem mindazon talajba – Pécs-től Debrecenig és Győrtől Szegedig egytől egyig értéket hordoz a *humusz* –, amely hagyomány és újítás sójával képes a sarjadást és növekedést táplálni.

Ha nem így volna, a Duna Galéria (a Vigadó bezárásával egyre inkább rangot adó) tárlata nem mutathatna föl két izgalmas karaktert. Jóllehet mindketten – a textilművész *Kányási Holb Margit* is, és a festő-grafikus *Fátyol Zoltán* is – debreceni illetőségű alkotók, műveikben nyoma sincs a hagyományos, oly sok művészt (igaz, a táj varázsával) fojtogató *alföldiség*nek.

Náluk a táj, a táj-elemek, a szöszmötölő – a paraszti életritmust és szokásvilágot jellemző – idő, az egyre szűkülő horizont valamiképp át van szellemítve. Magyarán, szinte kultikusan kötődnek az európai művészet áramlataihoz. Fátyol Zoltán jobbára lírai absztrakcióját távolról Klee és Dubuffet vigyázza – főképp a lelki töltetről valló színkezelésben és a vonalháló „gyermekrajzos” mélységében észlelni ezt –, mint ahogyan a szövött textilt lassan elhagyó Kányási Holb Margit leheletfinom szálainak, nemezalapú (nemeztechnikával: gyúrással, mán-gorlással stb. készült), némelykor pókháló-vékonságú szövedékeinek egybe-függő érzelemterképét is, halál- és létkeserű zsákvásznaival – szobor formában – egy európai hírnévű művész, Abakanowicz őrzi.

Csakhogy Fátyol artisztikus tájszemléletével – mert a színzárványok lét-tapasztalatok –, a maga franciás könnyedségével odahagyta az „ősöket”, és az idő rétegzettségét a papír síkjának különböző rétegeiben mutatja föl (az utolsó fény- és színátersztő réteg – valójában *selyemrács* – mindig a szűrőpapír, vagyis papírvatta). És Kányási Holb Margit lírai fogantatású teremtésünnepe is más – mert egyéniség épít szálakból hálórácsot és szerkezetes folttengert –, mint a nagy lengyel tértextiljeinek fájó némasága.

Miért mégis a – ha csak csöppnyi jellemtulajdonságról valló – rokonkérés? Hogy ezekkel a távoli partokkal – a lényükben rejtekező belső fénnel – is meg lehessen világítani: egy-egy karakter molekulája inkább bennük van, mint

a hely szellemét és drámáját viharos fényhatásokkal megjelenítő Holló Lászlóban vagy – tágítva a horizontot – a különben zseniális, a képet életvázsonná szövő Ferenczy Noémiban.

Fátyol Zoltánnál és Kányási Holb Margitnál is a lírai absztrakt, a motívumvilágában, szerkezetében és színkezelésében is lenyűgöző, nonfiguratív tárgyi világ szépségén van a hangsúly. Mindketten *elvesznek* az anyagból. Pontosabban az ábrázolás folytán könnyed mozdulattal – az utcakövet vágja így ketté a madárszárny vagy a tollsöprű – teszik átlátszóvá-sejtelmessé a reáliákat. A természetből kiszakított, mert mindig – anyagában is – természetalapú *álomidő* múltidéző gesztusa természetesen így (ha csak nyomokban is) megmarad, ám az egészét át- meg átjárja a modern sík- és térrendezés indulatokat és érzelmeket ugyancsak bekapcsoló lendülete.

Bár elsőbbre – megtévesztően – mindkettőjüknél csak a harmóniára épülő szépség látszik, és annak *lírai futamai*, de a rendezettség kék-zöld szígeiteinek és az erekkel (*bot*-erekkel) áthálózott gyapjúszárnyak mögöttesében fölsejlik valaminő dráma is. A talált tárgyban mint *elveszejtett időben* benne lévő (a festőművészen legalábbis azt involváló) megfeszítettségérzés? Vagy – a textilművész esetében – a szövött – mértani? – *rendből* (korábbi pályaszakasza) kilépő alkotó viharos önkifejezésének – az absztraktra való áttérésnek – bizonyágkereső izgalma?

Akárhogy is van, a Duna Galéria-beli tárlat (*Kettős pont*) – főképp mert friss művek szemléje – tárgyi gazdagsággal mutatja azt az utat, ahol a két művész most tart. Az előzmények is érdekesek – vagyis hogy Fátyol Zoltán némelykori figurális (Európa elrablása, 1991) miként fordult át fokozatosan az absztraktra, illetve hogy Kányási Holb Margit, odahagyván szövött textiljeinek („Kék a lába...”, 1998) keménységét és szálbiztonságát, miképp lett egy belülről jövő, az érzelmekkel sem takarékosan bánó sejtelelem-világ kifejezője –, de még inkább érdekes jelenkori állapotuk. Az a minőség – mindenkori tartóoszlopa az esztétikum –, amiben önmaguk leglényegére találtak, otthonra leltek.

A festőművész idő-játéka, jóllehet eredménye absztrakt kép, nagyon is megnevezhető terenumon, a természetben, azon belül is a Malom-gát növényi korhadékot és ipari tárgyat egyként rejtő pusztáján zajlik. A képeken szereplő (valóságos vagy a valóság és fantázia mezsgyéjén egyensúlyozó) látványelemek – egyszer fókuszba kerülve (*Tárgy*, 2004), másszor motívumbéli, bár hangsúlyos „kiegészítőként” (*Növényi roncsok*, 2004) – újabb és újabb (egymásra ragasztott) réteg fényjátékát-csillogását, a papír erezetén, rácsos hálóján áttetsző „összegző múlt” sejtelemmi létét mutatják.

Az alapként, háttérként festett, krétával rajzolt felület és a ráragasztott, valamely korábbi műből megőrzött *roncsolt világ* (nem szükséges itt paszpartu) valódi táblakép hatását kelti (*Leszerelt üzem I-II.*, 2005). Ez esetben a kollázstechnikával szervesülnek egygá a különböző *idő-elemek*.

Különben is, Fátyol Zoltán mestere a különböző anyagok és technikák vegyítésének. Képeinek alapja (alaprétege) a karton, ritkább esetben a farost. És az ezeken számtalan variációban élő laboratóriumi szűrőpapír. Ezek hordozzák – applikációval, ragasztással, más, idegen anyag (például a fa, növényi rost, fűszál, fém, keksz) fölvitelével – a táj és egy elkomorult belső „táj” tisztán kivehető üzenetét. Az így kialakított furcsa kozmosznak, bár hiányoznak belőle az égi je-

lek, csaknem szakrális tartalma, sugárzása van. Az elmúlás fölötti – halált előző – *képmeditáció* egy-egy esetben szinte érzéki tartalmakat közvetít (*Tárgy; Nő-vényig roncsok*).

Szellem és lélek költözik – klorofillként? – ezekbe a fénylőn sötétlő zöldekbe, mintha ezzel a gesztussal valahogyan megállíthatnák a romlás. Különleges szépségű, az ipari formát művészi eszközökkel (applikációval, festéssel) megélenkítő, a rekeszek ritmusát képi jelekkel fokozó „tárgyhasonításai” – két valahai nyomdai betűszekrény avatódott műtárggyá – azért sugallnak, helyenként a szinkópát (zene!) is megvillantó rendet, mert a művészen is ott él ez a teremtéshez elengedhetetlen „tartozék” (*Pásztor-katalógus; Malom-gát-katalógus* – mindkettő 2005).

Kányási Holb Margit építkezése is hasonló intenzitással történik, csak nála épp fordított irányú a fejlődés. Vagyis a jól megtervezett és kivitelezett, bizonyos alkalomhoz, szerephez, fölhasználási módhoz kötődő *anyag* – mert megszűnt az ipari háttér? mert a mértan rácsozatát és a kivitelezés biztonságát megunó művész többre vágyott? – az absztrakt textilkép bizonytalan mélységébe szédült. Ez a „bizonytalan mélység”, bármilyen volt is (esetünkben – sikeres) az előélet, minden olyan művész sajátja, aki új csapásokat igyekszik meghódítani.

A textiltervezői múlt, noha benne ugyancsak kiemelkedő szerepe volt az invenciónak, még nem elég arra, hogy valaki a függönyök, párnák, asztalterítők, takarók világából egyszerre csak az „öncélú” teremtés kozmoszába lépjen. Textilművészünknek nem is kellett megtennie ezt a nagy ugrást, hiszen pályáján kezdettől fogva jelen volt az *autonóm textil* mint a kéz melegét és az alakítókészség szenvedélyét *metafizikai csöndként* megörökítő csoda. Önmagát, lelkének viharait, érzéshullámainak építette be – mert mentsvárnak tetszett? – a szépséges anyagba, hogy a pamut (későbbben e nemez-technikával készült kép) bársonyával egyesülhessenek.

Egy korai kép, a még főiskolásként készített *Tengerpart* (1972) zárkózott fegyelmű konstruktivizmusa, és a színek közötti kontrasztok érzéki többlete már vallott erről az elhivatottságról. Innen, erről a síkról a tudatos képépítés egyszerre világos és sötét kazamatáiból kellett eljutnia, a fölborzolt pamut, a gyakran papírmasszával összegyúrt textil, a természetes alapanyag keltette *bódulat* érzelmi és gondolati mezőire.

Kányási Holb Margitnál, még szerkezetes textilképeiből is kitetszik (*Közel s távol*, 2004), jobbra az érzelem dominál. Az forrásitja tömöttebb (*Futó víz; Vízfüggöny; Tükröződés* – mindhárom 2005) és lazább szerkezetű, a rácsszerkezet (színes gyapjúszál) illuziórikus mértanába színes foltokat, *érzelemgócokat* ültető képeit is (*Lebegő formák; Áttört* – mindkettő 2004). Szerkezetei, még a helyenként visszavont szintobzódás ellenére is (*Kéve*, 2004), vibrálnak, mintha elektromos árammal volnának telítettek. Ez a vibrálás, a szakralitáshoz való „utat”, feltöltődést a bensőben lakozó imamalomból merítve, még olyan textilképen is észrevehető, amelyen tört fehér (úszó angyal?) a fényforrás (*Lég-hajó*, 2004). Hát még azokon a fölfüggesztett, lámpával átvilágított fényhártyás szerkezetű csodákon (*Tükör által I-II.*, 2004), amelyekben két üveglap közé van préselve a faág és megannyi levél, mi több, egy egész cserjevilág formájában a természeti széphez kötődő elmúlásérzetünk, a *halott idő*.

A teret belakó objecten (*Trianguláció*, 1995–2005) és a szövést mint formát, mint életerzést piederasztálra állító installáción (*Kellékek*, 2005) – szépek, sugarasak, az anyagba rejtett ereikkel, szálaikkal az élet forrását szimbolizálják – nincsen meg a fönt említett bódulat. Ez természetesen azt is jelenti, hogy Kányási Holb Margit drámai érzettségű, jóllehet a lírától sem idegenkedő *szépségmértanában* minden lényeges vonulat (érzelmi terep) benne foglaltatik.

A szín- és érzéstömbök drámaisága

Bényi László festményei a BÁV Kortárs Galériájában

Egy kamarakiállítás – cseppben a tenger. Nem mutatja az életmű nagyságát, korszakait, időszakos íveit, téma és forma iránti, nyomról nyomra követhető alakulását-változását, de a lényeg – a festő kvalitása – benne van. A közelmúltban elhunyt Bényi Lászlóról – aki éppen a napokban lenne kilencvenöt éves – a felületes (akár szakmán belüli) szemlélő könnyen odavetheti – *kolorista*. Ewel semmi baj nem volna, ha a megállapítás nem rejtene valamiféle lekezelést, gúnyt. De rejt. Részletesen sosem kifejtve azt mondja, illetve sugallja, hogy Bényi csak *kolorista*; aki jól rajzol, jól fest, jól komponál, de mégiscsak színvilágában jelentős. Vagyis hogy a színekben tobzódik. Más szóval: csak a szemnek fest. Sőt, egy kissé régies.

Féligazságok, negyedigazságok. Épp azt nem tartalmazzák, ami kortól és -izmusoktól függetlenül a művészet lényege: egyetlen érzésben, valamint megmagyarázhatatlan kiteljesedés által, ott az univerzum. Lehet az Malevics szuprematista *Fekete négyzete* vagy Aba-Novák Vilmos színes vásári forgatagú, a fényt akár egy szoknyaszegélyben megképző életképe, ha az alkotó invenciója – mert gazdag lelkivilágot tükröz – magával ragad, elkápráztat, és

lényünk részévé teszi megszenvedett vagy fölszabadult, bennünk tovább *működő* látomását, művészettel van dolgunk. Tehát a választóvonal sosem a figurális és absztrakt, a reneszánsz és ultramodern közt húzódik, hanem *művészet* és *nem művészet* között. Ha egy alkotó, akár *gyufaszálnyi lobbanással* föl tudja idézni a világmindenséget, akkor szinte lényegtelen is, hogy mely kor, mely érzésvilág, mely szellemi áramlat szülöttje. Lehet hagyományos és a korát megelőző avantgárd, az érték-tartomány gyarapszik véle.

Bényi László mindezt tudta, tudós módon tisztában volt a művészet lényegével. Művészeti író, kiállításrendező, szervező volt; egy ideig hivatalnok is, a művészet – a modern magyar pikúra – napszámosa. Volt benne valami ősi buzgalom: érvényessé tenni a szépet. Ezt szolgálta szünetlen fáradozása. Számtalan monográfia írójaként és társszerzőjeként (Paál László, Koszta József, Rudnay Gyula és Zichy Mihály – ez utóbbi Supka Magdolnával közösen) a *látás gyönyörét*, egy kis túlzással, az Alföld síkján és embereiben, forgatag népeletében megképződő *fény* mint arkánium továbbterjedését hirdette. A művészet életelixirként ható erejét.

Ám ez a kis, emlékének áldozó kamarakiállítás azt tanúsítja, hogy mindemellett valódi művész volt. Nagy Lászlóval szólván, nemcsak magyarázta a csodát, hanem *művelte* is. Mesteri fokon. Kolorizmusát lehet szeretni és nem szeretni, de aki hatása alá kerül, az boldog titkok részesévé válik. Bár szenvedélye, utazásélménye, ez idegen földön, idegen formavilágban és idegen emberek közt kiteljesedő kíváncsisága és kutatási láza – Erdélyt és a mediterrán vidékeket kiváltképp kedvelte – az itt kiállított, kis számú kép alapján is meggyőző (*Erdélyi táj; Szicíliai halászkok*), újdonságként virágcsendéletei hatnak. Szó se róla, a lámpásokként élő-világító foltok, a fehér házfalak háttér-ritmusa, szinkópája különös légkört teremtenek az ülő és álló, a munkafolyamatokba és a pihenésbe szinte belefeledkező alakok számára (*Szicíliai halászkok*). És a *Hálófoltozók* horizont fölötti sötétké, viharos tenger-égboltjának is megvan az érzéki varázsa. Invenciózus építkezésükhöz – ebből a szempontból nekem a *Feneketlen tó* kevésbé tetszik – kétség nem fér.

A nívumot számomra mégis azok a csendéletek (jobbára virágcsendéletek) jelentik, amelyekben egy megrendült, ám bölcs lélek búcsúja, a barnák mélyébe rejtett érzéstömeg-érvilág kiúttalansága kísérelhető nyomon. Egyiken-másikon az élénkebb színek ugyan megvillannak – nem is mindig a virágok (rózsa, kardvirág, szarkaláb, orgona, pipacs) apoteózisában, hanem kiegészítő elemként is (*Piros almás csendélet*) – ám ennek ellenére észlelhető rajtuk valami fegyvelmezett, befelé nyelt sírás: a búcsúra készülődő megrendültsége. Ez az érvilág átsüt a faktúrán, a rendezettségben is valaminő halál felé való menetelést szimbolizáló kancsókon, bokályokon (*Csendélet*). A tárgy-

valóság mezítelensége-leplezetlensége – följebb is tolódott a „horizont”, így a virágcsokrok levegő nélkül maradtak – mindennél nyilvánvalóbb.

Ha egyik, a *Körhintából* (1991) – vagyis a művész naplójából – való érzékeny meglátását – mesterség és lélek együttthatását – idézem, azonnal megbizonyosodik a föntiek igazsága. „A festőnek, azt hiszem, kötelessége, hogy megmutassa, milyen színek éltetik a természeti valóságot, vagyis hogy amit az ember ujjongva tavasznak vagy borzongva ősznek érez, az nem csupán beidegzett, olvasott vagy látott hangulat, hanem tömény színbeli élmény is, amely nemcsak a szemet gyönyörködteti, de az érzelmeket is tolmácsolja...”

Éppen erről az „érzelemtolmácsolásról” van szó, a kevés – számában fogyatkozó – „ujjongó tavasz”-ról és az egyre sokasodó „borzongó ősz”-ről. Arról az időpillanatról, amely sokszerűen döbbenetnek látszik; ám kitolódik a folyamat, és ha a döbbenet (ma vagyok, holnap nem vagyok) nem veszíti is el drámaiságát, az elnyúló lét-nemlét közötti őrlődésben, amelyet a remény ugyancsak éltet, valamennyire oldódik a feszültség. Oldódik, de mert az élet véges, sosem szűnik meg. Ebben a labirintusban bolyong, rémképeit és a bekövetkező vég realitásának – mondjuk így – nyomasztó súlyát cipelve a *látnok*. Aki korábban (Aba-Novák művészeti elvét megvalósítván) „életet csinált a vásznon”, az most némiképp visszavonulva a mozgalmasságtól, gondolatai kifejtéséhez és érzelmi megmutatásához a viráglét – kibomlás és elmúlás – szimbolikájába menekül.

Minthogy érvilágát involvál, megrendítő ez az őszinteség. Remekműve, a csaknem absztrakt *Sirályok* (1968) dinamizmusával szemben az „álló háború”, a csendélet statikus

– ám belső vihart mindenképp kavaró – *szemlélődő* magatartásformája kerül előtérbe. Az utóbbi öt év festményeinek jó része ilyen. Jól megfigyelhető, hogy a virágok sosem hagyományos vázába (főképp nem üvegvázába) vannak állítva, hanem mázas – ritkábban máz nélküli – kancsóba, korsóba, bokályba. Az erdélyi volton kívül ezzel valaminő néprajzi jellegű rusztikusság is hangsúlyozódik. Szinte mindenik festményre jellemző a faktúra gazdagsága, amely nem csupán a motívumokat jellemzi, hanem a megannyi, más-más módon érzékivé tett háttérrel is. Ebből a szempontból a *Virágcsendélet fekete vázával* – egy a sok közül – azzal is kitűnik, hogy a virágszirmokon-kelyheken kívüli foltok: barnák, sárgák, feketék szinte virágként funkcionálnak.

Van amikor a tárgy-együttes dominál (*Csendélet*), vagy épp egymás mellettségük: a zöld és a sárgásbarna bokály ünnepélyessége (*Kardvirág*), másszor az élénk, villogó pirosak, sárgák koloristához illő – a fényt magába nyelő és kibocsátó – szinte reneszánsz telítettsége (*Virágok vázában*). A festőművész már-már elképesztő módon látja és érzékeli – realista művésznél elég ritka ez – a tárgyat és mögötte-

sét; pontosabban azt az illuzórikus tereket, amelybe – sejtelemszerűen – a jelképértékű tárgyegyüttes be van ültetve. Bényi László „virágcsendéletei” ezért jóval többek a hagyományos virágábrázolatoknál – lélekbe maró fájdalom-érezéstömbök.

Ezt a szimbólumértékű átváltozást a „napraforgós” festmények közvetítik leginkább. Metsző élességgel és nyíltsággal. Egyik előzményük – őspéldányuk – az 1966-os *Napraforgók*, ez az elefántfülekkel, *tátogó barna némaságával* valaminő véget, az elmúlásig kikerülhetetlenségét sokkolóan elének állító festmény. (Különben is, Bényinél – Van Gogh tűzsárga, Napkohó-nyíltságú növényével szemben – szinte mindig az ősz melankóliáját halálba mentő, becsukott fejű napraforgó dominál.) A sötét tónusú, *barna-fekete menetelés*, egy drámaian kihűlt világot érzékeltetve, a *Napraforgómező* sajátja. Érzésvilágát föltárván, a festő ennél is tovább megy a *Napraforgók vörös vázában* című festményén. A fonnyadt fejű virágok rajzában nem a lehajtott fejű emberek sora, hanem a lét csupasztsága ábrázoltatik.

Szakolczay Lajos

A megélt iszonyat regénye

Túlzás nélkül állítható: **Lászlóffy Csaba** *A félelem halmozállapota* (Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2005) című, legújabb könyve elit irodalmi mű, amely nemcsak határon innen, hanem azon jóval túl is felkelti a figyelmet és megbecsülést eredményez. Egyetlen „gyengéje”: magyarul íródott, nem valamelyik világnyelven.

Egy önmagából kifordult világ elevenedik meg előttünk, amelyben „az emberek már nem is merik meghallgatni egymást, hát még megérteni”. A helyszín nagyon is ismerős, közeli (lehetne bármelyik kelet-európai város?), ahol az 1970–80-as években a fenyegetettség érzése a sejtekbe is beivódott. A megázó, széles témakör és ennek igényes irodalmi feldolgozása avatja Lászlóffy

Csaba művét kiemelkedővé és maradandó értéké. Amikor a vaskos világtörténelem-könyvek már csupán néhány sorban fognak megemlékezni a letűnt, diktatórikus korszak(ok) áldozatainak naponta, apránként megvívott harcairól, az itt szóban forgó kisregény akkor is számíthat olvasói érdeklődésre.

A *félelem halmazállapota* olyan történetet bont ki, amelyhez a keretet egy tragikusan megszakadt szerelmi kapcsolat és az azt követő, a hatalommal való közvetlen szembesülés alkotja. A főhős, Kovrigh grafikus előtt minduntalan akadályok emelkednek, tiltások és fenyegetések bénítják, zsigereit a félelem és a kilátástalanság zsugorítja. Figyelik, kikérdezik, beszámoltatják intim perceiről is, szolgálalkú főszerkesztője megintí. Miközben a veszélyt hordozó jelek egyre sokasodnak körülötte, szorongása nőttön nő... A félelem és a szorongás véleményalakító szerepe régóta ismeretes, Bibó István egykor szaktanulmányt írt erről. Lászlóffy Csaba „beéri” az erőszak közegében megnyilvánuló magatartás-lehetőségek, valós viselkedések és elvárások irodalmi szintű párhuzamba emelésével, vizsgálatával. Nem egy megállapítása az aforizmák tömör bölcsességével hat, s közben rést nyit az elzártaságból előderengő fénynek. A változás, a jobbulás reménye nem hal el a szerző tollán, bár a megrajzolt kép az idő teltével mindinkább kietlen. A parancsra kivezényelt, tapsoló, látszólag ujjongó tömeg („színtelen arcok”) láttán a szerző Kovrigh szeretőjével mondatja ki: „Egy nemzedéket sem ítélnének életfogytiglan ünneplésre... „

Az 1990 előtti erdélyi magyar irodalomban csak jelzésszerűen villanhatott fel, szavak, félmondatok, sorok közé rejtve, néha burkoltan a témaválasztásban, máskor meg a cselekmény vargabetűibe lopva a veszélyérzés, szorongás, túlélés-kísérlet egybekapcsolódó, olykor egyidejű valósága, a későbbiek során aztán már a cenzúra béklyóiból kitörő szó erejével kiáltatott szét a megélt iszonyat. Ki-ki a magába rejtett feszültség mértéke szerint szembesített a múlttal, történelemeket vetett papírra, vagy azok mozgatórugóit is felkutatta. Lászlóffy Csaba, a költő és prózaíró, otthonos a lélektani mélységekben *Jób* (Glória, Kolozsvár, 2004) című művében is, mely Ébert Tibor megállapításában (de nem csak szerinte) „zseniális mű, szárnyaló drámai költemény”, fellelhető (más vonatkozásban) a kiszolgáltatott ember... Kovrighot a félelem és a szorongás kínozza a kisregényben, ő is menekülne, de ez lehetetlen. A sűrű önmegadás és gyakori áldozatvállalás után mi marad? A csontváz? Ennyi? Harcolni vagy megalkudni kell a ferdülő léttel?... („Minden lemondás egy darabka halál” – figyelmeztet a *Jób* lapjain a költő.)

Lászlóffy prózaművét, *A félelem halmazállapotát* is helyenként lírai képsorok szövik át. „A költő regénye. Stílusa képszerű, friss, zamatos, megragadó. Az álom és a valóság a lelkiismeret és öntudat vergődésének drámai hangokat megütő, zaklatott terében érintkezik, keveredik. El-elrugaszkodik az írói fantázia, miközben a háttérben egy nagyon is reális történelmi korszak szürke, alázatos, szolgálalkú figurái szinte cseppenként adagolják a kiszemelt, gyanús értelmiségiek poharába a halálos mérget” – ajánlja az olvasó figyelmébe a művet Pongrácz Mária, a kötet szerkesztője. A kisregényben a fikció csak körvonalazza a valóságot. „Rejtélyes halálesetekkel, bűnügyi motívumokkal markírozott vérbeli közérzet-regény ez – a kallódás, az identitás-, a szerep- és az autentikus létformakeresés személyiség- és társadalomlélektanát is érzékeltető modern művészregény sajátos vonásaival” – fogalmaz Bertha Zotán, aki az idő-

szaki sajtóban közreadott elemzése zárórészében még egyszer behatárolja az írásművet: „egy izgalmasan revelatív, elevenbe vágó, metsző milió- és figura-rajzokkal teli, korjellemző mű...”

Lászlóffy Csaba könyve jól közvetít a szerző és az olvasó között. Értékké nőnek benne a jelzések, pattanásig feszülő töltete van a szavaknak. Az olvasó rádöbben: nem hagyhatja maga mögött a múlt terhét, a megválaszolatlan kérdések mindegyre visszatérnek. A kiszolgáltatottságból nincsen menekvés? Az ember önmagában sem rejtőzhet el? Mi a kitartás ára, s mi a következménye a főhajtásnak?...

A szaggatott szövegrészek filmkockaszerűen peregnek. A tartalmilag, formailag és nyelvileg sokrétű kisregény már-már Kovrih grafikus teljes csatavesztésével zárul, de a befejezés más lehetőséget villant fel, váratlan és frapáns módon. A megnyomorodott főhős mellett a meggyilkolt szerető elárvult gyermekeit találjuk. A falkába tömörült hatalmaskodók mindent dermesztő halmazállapotá lealacsonyító torz világa ellenére: két meleg szempárt.

Lászlóffy Csaba: *A félelem halmazállapota* (Irodalmi Jelen, Arad, 2005)

Huber András

Könyvleletek

A hatalom nyomai

Manapság egyre több olyan kötet akad a könyvesboltokban botorkáló olvasó kezébe, mely nem egyébre vállalkozik, mint a közelmúlt, pontosabban szólva, a kilencvenes éveket megelőző időszak bemutatására. S ráadásul teszi ezt (azaz írja) – többek között – egy olyan nemzedék, mely akkoriban gyerekként élte meg a kelet-európai diktatórikus rendszerek hétköznapjait. Mit lát egy gyerek, mit fog fel az őt körülvevő világból, vajon észreveszi-e a kényszerű hallgatást, a sorozatos hazugságokat, a megalkuvásokat, egy szóval mindazt, ami az elnyomó hatalomnak köszönhetően belengi az itt vagy ott élők mindennapjait. **Dragomán György** második regénye, *A fehér király* hasonlóra vállalkozik. Olyan könyvlelet, mely kordokumentumként

is felfogható, s mely egy olyan kor-szak lenyomata próbál lenni, melyben a valóság abszurditása alakítja az emlékezet mélyéről felbukkanó történeteket.

A regény hőse és egyben mesélője Dzsátá, a tizenhárom-tizennégy éves kamasz fiú, aki egy nap arra ér haza az iskolából, hogy édesapja éppen beszállni készül egy nagy szürke furgonba. Az autó nem fekete, azonban egyből felidézi a „nagy fekete autók” hangulatát, melyek egyszerűen megérkeztek az ember háza elé, aztán valaki kijött, beültették a nagy fekete autóba, s sokáig nem tért vissza. Dzsátá, mondhatni, szerencsés, válthat még pár szót apjával, akit sürgősen a tenger mellé visznek, mivel szükség van rá egy kutatóintézetben.

Kegyes hazugsággal kezdődik Dzsátá története, aki szinte büszke arra, milyen fontos ember lett az apja, miközben egyelőre nem is sejti, hogy a „kutatóintézet” nem más, mint egy munkatábor a Duna-csatornánál. Az első hazugság, melyet aztán egyre több követ. Hazugságok, titkok, rejtélyek, melyek minduntalan átszövik a kisváros lakóinak életét, s melyek egyre inkább beépülnek a kamaszok mindennapjaiba.

Dzsátá elbeszélése valójában már az apja elhurcolása után kezdődik, s a történetek nem fűzhetők fel egy egységes kronológiára. Az elbeszélő hol előre-, hol visszaugrik az időben, mintha az elbeszélte történet egésze töredékes lenne, mintha az emlékezet néhol kihagyna, néhol pedig erősebben működne. S mégis, a töredékesség ellenére is, kerek, egész történetet kap az olvasó, hiszen a befogadó képzetére van bízva, hogy bizonyos hiányokat feltöltsön, hogy megtalálja a történeteket összekapcsoló, gyakran rejtett szálakat és bújtatott motívumokat. Csupán egyet emelnék ki, melyet már részben említettem is. A történet elején szürke furgon jön Dzsátá édesapjáért, mely aztán a Duna-csatornához viszi. A történet végén, a regény utolsó „felvonásában” a Dzsátá nagypjának temetésére hazahozott édesapát az egyre forróssodó hangulat miatt újra elviszik. A fiú, kilépve a ravatalozóból, megpillant egy szintén szürke rabszállító kocsit, mely kifelé gurul a temetőből. A kocsi, amely először furgon, immáron rabszállítóvá válik. Valami történt közben, hazugságok leppeződtek le, titkokról lebbent fel a fátyol, s a kamasz kezdi egyre élesebben látni az őt körülvevő világot. A kocsi után rohanó fiú, mint a regény utolsó filmkockája, szintén hi-

ányt, befejezetlenséget sugall, s ismét az olvasó képzelete következik.

S hogyan jutunk az iskolából hazaérkező fiútól a botrányos temetésig: abszurd történeteken keresztül, melyek egy olyan világot tárnak szemünk elé, mely bárhol lehetett a kor Kelet-Európájában. Az állandó befejezetlenség hangulata lepi el az elbeszélte történeteket; a tér elemei is hiányosak. A játszótér avagy a grund, ahol a fiúk focizni szoktak, átépítés alatt áll. A munkások megérkeznek, leteszik a lakhelyül szolgáló bódét, majd befogják a fiúkat árkot ásni, s végül eltűnnek. Vagy az építkezés, ahol Dzsátá és a barátja halálos ugrásra készülnek, csak hogy ne kelljen egy hazugság miatt másnap az iskolában felelősséget vállalni. Hideg, töredékes környezet, melynek leírása azonban korántsem olyan aprólékos, mint Dragomán előző regényében, *A pusztítás könyvében*. Az előző kötetre erőteljesen rányomta bélyegét a táj, a város, a helyiségek részletező leírása, mely funkcióján túl talán kissé hosszadalmasra is sikeredett. A második regényben szintén fontos a környezet, azonban ez inkább csak élő háttér, a hangsúly a szereplők tettein, cselekedetein van. Igencsak emlékezetes az egyik fejezet; mintha *A Pál utcai fiúk* csatája elevenedne fel, mikor Dzsátáék a szomszédos utcai fiúkkal keverednek mindent eldöntő „háborúba”. Az ok pedig nem más, mint egy labda. Csakhogy a kamaszok csatájának meglehetősen vészjósló előjelei vannak: a bergmanncsövekbe gombostűvel élesített papírlövedékeket sodortak, s a hadüzenetként küldött, lefejezett fehér galamb sem ígért semmi jót. Majd a harc közben felfedezett lándzsa, melyre egy vérző, nejlonnal letakart fejet húztak – a távolból legálábbis úgy tűnt a fiúknak –, ennél is

tovább viszi az olvasót. Golding *A legyek ura* című regényének ominózus fejezete idéződik meg, mikor Jack, a vadászok vezetője egy karóra húzza a lefejezett vadmalac fejét. Dragománnál végül kiderül ugyan, hogy az nem más, mint a labda, azonban a háttorzongató érzés ekkor már nem vonható vissza, mind a fiúkra, mind az olvasóra hatással van.

Történik mindez valahol Kelet-Európában, ahol a hatalom megfertőzte az emberek legbensőségesebb perceit. S hogy miképpen látja ezt egy kamasz, aki éppen rácsodálkozik a világra? Sok mindent tréfaként fog fel, s az abszurd, megmagyarázhatatlan eseményeket a felnőttek kiszámíthatatlan világának tulajdonítja, legalább is eleinte. Történik mindez Kelet-Európában, azonban a regényben szereplő gyerekek nevei közelebb visznek történetünk helyszínéhez: a Romulusz, Rémusz, Trajan nevek mind a római történelem fiktív részére utalnak, s ezáltal a kelet-európai régió mel-

lett körvonalazódnak a hetvenes-nyolcvanas évek Romániája is. Mind ezt azonban csak a nevek árulják el. Az elbeszélő nem részletezi a helyszínt, nem konkretizálja az adott várost. A diktatórikus rendszer a fontos, mely kiszámítja a benne élők minden lépését és gondolatát, s mely otthagya nyomait az emberek minden mozdulatában; a rendszer, mely egy sakkgépre hasonlít, akit nem lehet megverni, csak akkor, ha megszegjük az általa alkotott szabályokat: „tudtam, hogy nem fogom hagyni, hogy megmattoljon, azért sem, és akkor ki-nyúltam, és lekaptam a tábláról a fehér királyt, az automata meg a kezem után nyúlt, csak úgy lassacskán, nyirkodulva, én sokkal gyorsabb voltam, és az automata akkor hangosan felmordult...”

Dragomán György: *A fehér király*. Magvető Kiadó, Budapest, 2005.

Vincze Ferenc

A Cédus Művészeti Alapítvány (Budapest) nyílt pályázatot hirdet kortárs szépirodalmi alkotások és műfordítások létrehozására. Kész művel vagy alkotói tervvel-ötlettel részt vehetnek rajta mindazok, aki magyar nyelven alkotnak. Az elfogadott alkotói elgondolások megvalósítását és a kész munkák közzétételét az alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó által kiadott Napút folyóiratban az alapítvány kilencszázezer forintos pályázati alapból ösztönzi. A pályamunkák beadása 2006. november 1-jéig folyamatos. Előnyben részesülnek a folyóirat arculatához (irodalom, művészet, környezet), aktuális tematikájához (humor, Budavár, színház, bolgár, olasz és roma kultúra, Kolozsvár) és tradicionális rovataiba (Előtér, Évgyűriük, Tárlat, Hangírás, Mustra, Berek, Hetedhét, Égajl, Ablak, Téka, Emlékezés, Szóvár) illő, számításba jöhetnek továbbá megfelelő esztétikai értéket képviselő egyedi versek, próza- és dráma művek, esszék, tanulmányok, kritikák, interjúk, naplók, vallomások, megemlékezések, képzőművészeti alkotások. Az alapítvány évi nívódíjat ad a legjobb munkákra.

MÉLTÓ HELYSZÍN FELÚJÍTOTT HELYSÉGEK

Kongresszus, konferencia, fogadás,
szeminárium, esküvő, tanácskozás, bál,
kiállítás, bemutató, parti, vetítés...

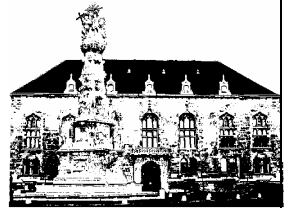
Szállás: az épületben lévő Hotel Kulturinnban.

SZAKSZERŐ SZERVEZÉS MÉRVA DÓ REFERENCIÁK

MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY

HOTEL KULTURINNOV

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.
Tel: (36-1) 224-8100 Fax: (36-1) 375-1886
mka@mail.datanet.hu, hotel@mka.hu
www.mka.hu

MAGYAR-MAGYAR PÁRBESZÉD

Régiók találkozása, Kárpát-medencei Napok, Ausztrália Magyar Baráti Köre, Magyar Emlékekért a Világban Egyesület, Hazatérők Panoráma Világklubja, Dél-Afrikai Magyar Kapcsolatok Klubja...

X. *Magyar Karikatúra Művészeti Fesztivál* pályázati felhívása a oldalon!

Magyar Borok Háza, Jankó Kortárs Étterem, Mátyás Vendéglő, Fortuna Étterem, Galériák, Fortuna udvari üzletek...

Eccer vót

„Baj lenne, ha akármilyen hivatkozással kitiltanánk a nevetést bármilyen eszme- és témakörből; ez tulajdonképpen azt jelentené, hogy művészetén kívüli tényező döntésére bízunk, megengedi-e a komikumot, vagy nem.” *(Druzsín Ferenc)*

„Távoli ősünk visongva vihogott a faágak között, amikor megpillantotta csapattársát sete-sután bóklászni a talajon. A dörzsölgető ugyanakkor majd' megszakadt a röhögéstől, látván a fán csimpaszkodók majomkodását.” *(Gyárfás Endre)*

„Alig szekerezett el az asszony, Kötyköli mindjárt dologhoz látott. A tenet megfejte, a négy lábát összekötözte, és akármilyen keservesen bógott, feltette a tűzre; a sajtárt meg a szoba közepére, s kívülről jól rázárta az ajtót a tejre, hogy ki ne fusson.” *(Határ Győző)*

„Lehet, ha magzatkoromban, azaz nullaévesen vagy mínusz kilenc hónaposan látok, érzékelek és gondolkodom, már fordulok is vissza. Az emberi faj szerencséjére az utódok tudati, érzéki és tényleges vak-sággal bújnak elő a világ legvédehetőbb és legbiztonságosabb kuc-kójából.” *(Nagy Bandó András)*

„Hurrá! Idejött személyesen a kapitalizmus! Egy lépést se kellett ten-ni se előre, se hátra. Nem is tettünk. Ki a fenének van kedve utazni, ha lehet?” *(Bodrogi Gyula)*

„A hümnnyíl megjelenésének évfordulóján, 2006. július 17-én hatalmas méretű ünnepi konferenciát rendeztek a nyíl születésének vá-rozásában, Budapesten. Ahmut Romille ENSZ-főtítkár rövid beszédében kifejtette, mi mindent köszönhet az emberiség már eddig is a nyíl-nak.” *(Barok Márk – Káva Téka, Napút-füzetek 1.)*

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél,
a Magyar Posta Rt. (1) 303-3440-es faxszámán,
a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,

valamint a szerkesztőségben:
1014 Budapest, Szentháromság tér 6. III. em. 14.

Folyóiratunk a hírlapboltokon kívül kapható Budapesten
az Osiris, a Pont és a Kálvin téri Cartaphilus könyvesboltban,
valamint az Írók Boltjában.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185